

TEKNILLINEN KORKEAKOULU
ARKKITEHTIOSASTO

EIJA MERENMIES

HELSINGIN YLIOPISTON PÄÄRAKENNUKSEN
RESTAUROINNIN HISTORIA JA
RESTAUROINTISUUNNITELMA

Diplomityö, joka on jätetty opinnäytteenä tarkastettavaksi
arkkitehdin tutkintoa varten Espoossa 2.5.1983

Työn valvoja prof. Henrik Lilius

Eija Merenmies
Helsingin yliopiston päärakennuksen restauroinnin historia
ja restaurointisuunnitelma
1983. 113 sivua
Työn valvoja: prof. Henrik Lilius

TIIVISTELMÄ

Tutkimus käsittelee seuraavaa: Helsingin yliopiston 1832 valmistuneeseen C.L. Engelin suunnittelemaan päärakennukseen tehtiin restaurointi- ja laajennussuunnitelmia 1919, 1927, 1928, 1930 ja 1931. Suunnitelmia ei toteutettu, mutta niillä oli vaikutusta 1931 pidettyyn päärakennuksen laajennuskilpailuun sekä laajennuksen ja restauroinnin toteutukseen. Päärakennuksen laajennuskilpailussa 1931 useimmat ehdotukset olivat klassisistisia, muutama ehdotus oli funktionalistinen. Engelin osaan suhtauduttiin piittaamattomasti useimpien ehdotusten restaurointisuunnitelmissa. Lehdistössä kiisteltiin päärakennuksen laajentamisesta umpikortteliksi ja klassisistisen tyylin käyttämisestä. Useimmat kirjoittajat kannattivat kaupunkikuvan säilyttävää avokortteliratkaisua ja funktionalistista muotokieltä laajennuksessa.

Päärakennus laajennettiin 1935-1937 ja restauroitiin 1938-1940 J.S. Sirénin suunnitelmien mukaan klassisistisena umpikortteliratkaisuna. Toteutus oli korkeatasoinen. Päärakennus vaurioitui pommituksissa 1944 ja se restauroitiin 1944-1948 Sirénin suunnitelmien mukaisesti, jolloin suuri juhlasali laajennettiin. Vuosien 1950-1982 muutokset päärakennuksessa ovat osittain rikkoneet rakennuksen tilarakennetta, myös huonejaot ja huonot kalusteet ovat vähentäneet rakennuksen tilojen luonteen arvokkuutta.

Diplomityöhön kuuluvassa restaurointisuunnitelmas-
sa ovat lähtökohtana päärakennuksen toiminnalliset muutokset 1990-luvulla osan yliopistosta muuttaessa Kumpulaan. Suunnitelmassa on pyritty palauttamaan rakennuksen tilarakenteen selkeys. Koko rakennuksesta on restauroinnin periaatteita havainnollistava suunnitelma. Ylioppilaskahvilasta ja Engelin osan ylimmästä kerroksesta on lisäksi yksityiskoh-
tainen suunnitelma. Restaurointisuunnitelman tarkoitus on palauttaa päärakennus arkkitehtuuri- ja kulttuurihistoriallista arvoaan vastaavaan asemaan.

SISÄLLYSLUETTELO

I. 1. JOHDANTO	1
2. HELSINGIN YLIOPISTON PÄÄRAKENNUKSEN HISTORIAA 1832-1918	2
3. PÄÄRAKENNUS 1919-1930 - Laajennustarve ja ensimmäiset varsinaiset laajennussuunnitelmat	5
4. PÄÄRAKENNUS 1931-1940 - Päärakennuksen laajennuskilpailu 1931 - Sirénin suunnitelman kehittäminen, reaktiot lehdistöissä	21 74
5. SODAN AIHEUTTAMAT MUUTOKSET PÄÄRAKENNUKSESSA 1941-1948	86
6. MUUTOKSET PÄÄRAKENNUKSESSA 1949-1982	88
7. YHTEENVETO HELSINGIN YLIOPISTON PÄÄRAKENNUKSEN RESTAUROINNISTA JA TÄRKEIMMISTÄ MUUTOSSUUNNI- TELMISTA	92
II.1. TULEVAT TOIMINNALLISET MUUTOKSET PÄÄRAKENNUK- SESSA	94
2. RESTAUROINTISUUNNITELMA	96
III. TIIVISTELMÄ	100
IV. KUVALUETTELO	101
LÄHDELUETTELO	105
TAULUKOT JA LIITTEET	109

I.1. JOHDANTO

Tutkimuskohteena on Helsingin yliopiston päärakennuksen arkkitehtuuri ja siinä tapahtuneet muutokset.

Erityistä huomiota olen kiinnittänyt 1931 pidettyyn Helsingin yliopiston päärakennuksen laajennuskilpailuun. Kilpailuehdotusten arkkitehtuurianalyyseissä olen keskittynyt kaupunkikuvallisiin, tyyllillisiin, tilallisiin ja toiminnallisiin ratkaisuihin sekä suhtautumiseen Engelin suunnittelemaan vanhaan osaan restauroinnin historian kannalta.

Diplomityöni toinen osa koskee Helsingin yliopiston päärakennuksen tilojen kehittämistä tulevaisuudessa osan yliopistosta muuttaessa Kumpulaan. Suunnitelmilla pyritään palauttamaan päärakennuksen hierarkkinen asema ja keskeinen kokoava toiminnallinen luonne instituutiona ja tuomaan se esille arkkitehtonisin keinoin.

I.2. HELSINGIN YLIOPISTON PÄÄRAKENNUKSEN HISTORIAA

1832 - 1919

Turun palon jälkeen 1827 yliopisto päätettiin siirtää Turusta Helsinkiin poliittisten syiden vuoksi.¹ Helsingin yliopistorakennuksen suunnitteli Carl Ludwig Engel keisarin toimeksiannosta. Päärakennus vihittiin tehtävänsä vuonna 1832.²

Kuvat 1-3

Yliopiston tontiksi annettiin kokonainen kortteli pääkaupungin monumentaalikeskuksessa. Yliopiston päärakennus sijoitettiin tulevan kirkon läheisyyteen. Sijainti symmetrisesti vastapäätä senaatintaloa edellytti samantapaisia fasadeja.³ Engel suunnitteli alunperin yliopiston tontille Fabianinkadun varrelle yliopiston kirjaston, jonka eteen olisi tullut puiden reunustama korttelin kokoinen aukio paloturvallisuus- ja kauneussyistä. Kirjasto päätettiin sijoittaa nykyiselle paikalleen 1830.⁴

Engel suunnitteli päärakennuksen tontille Fabianinkadun puolelle 1831 yksikerroksisen ulkorakennuksen, jossa oli aputiloja. Rakennusta ei toteutettu.⁵ Suunnitelmaan kuului yliopistotontin rakentamattomia osia reunustava aita sekä Aleksanterin- ja Hallituskadun puoleiset portit. Aita ja portit toteutettiin.⁶

1. Pöykkö 1972 s. 17

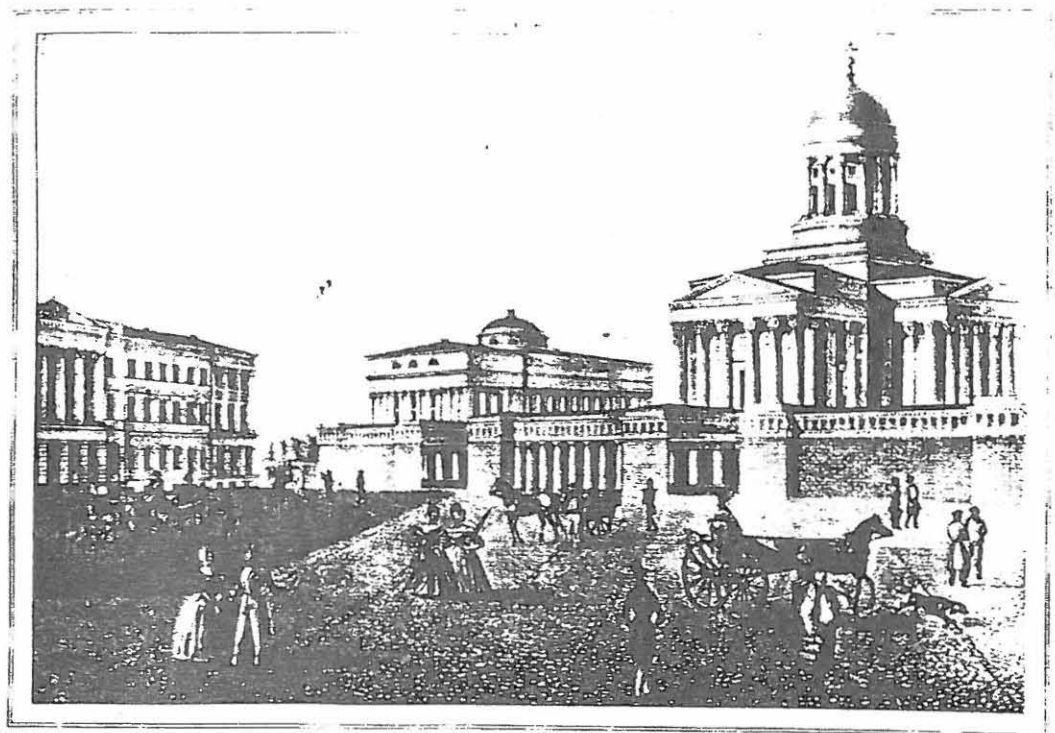
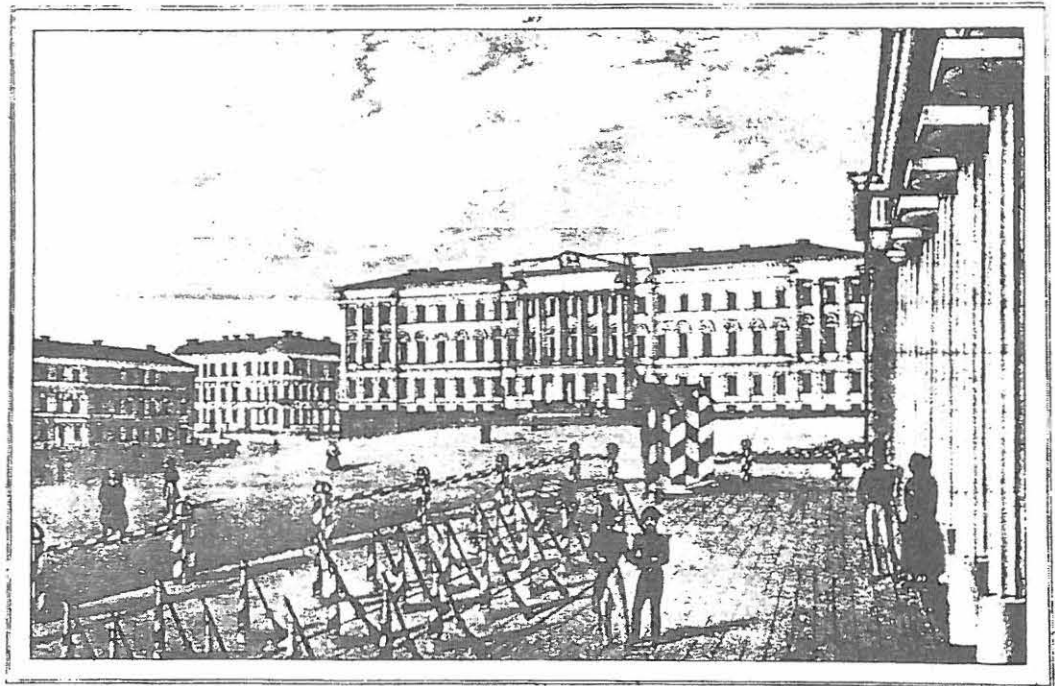
2. Pöykkö 1972 s. 83

3. Lilius 1971 s. 29; Pöykkö 1974 s. 3

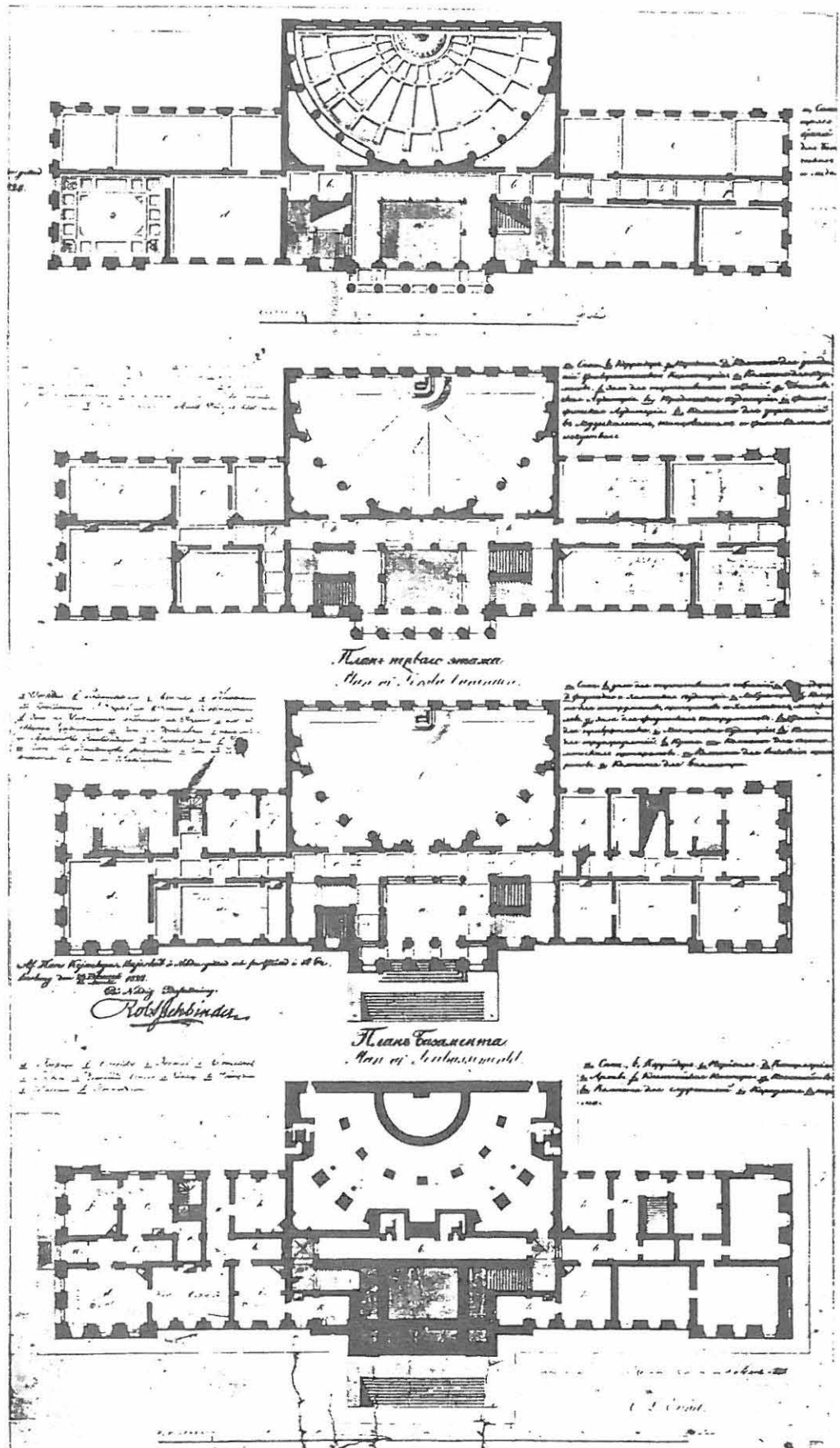
4. Pöykkö 1974 s. 3

5. Kons. pöytäk. 12.6.1832; HYM alkuperäinen piirustus; Wilskman 1955 s. 4

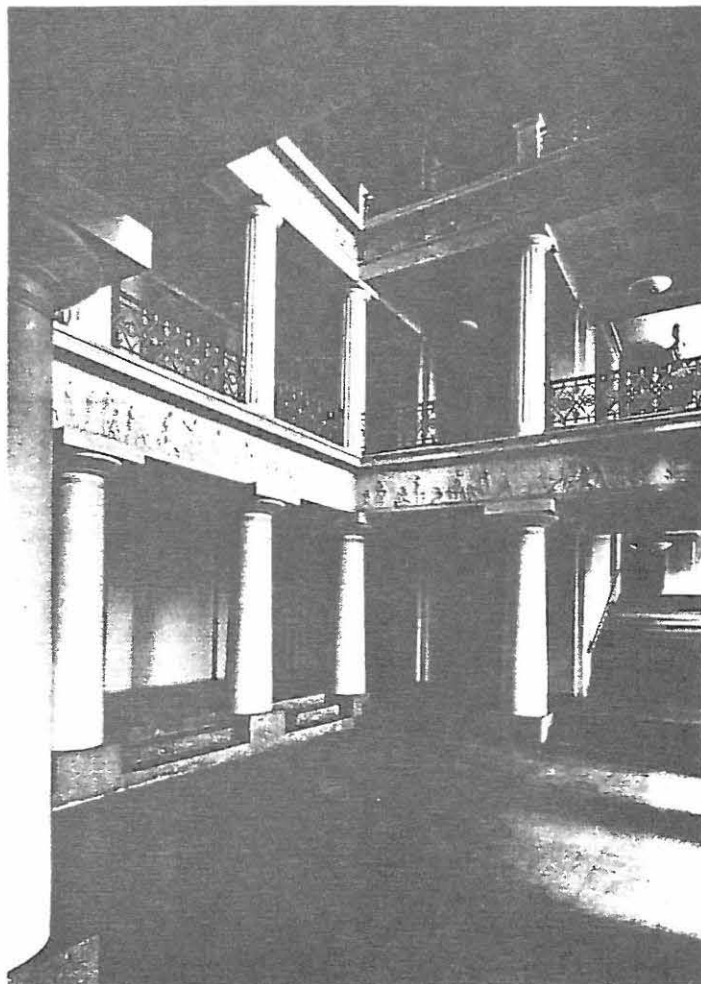
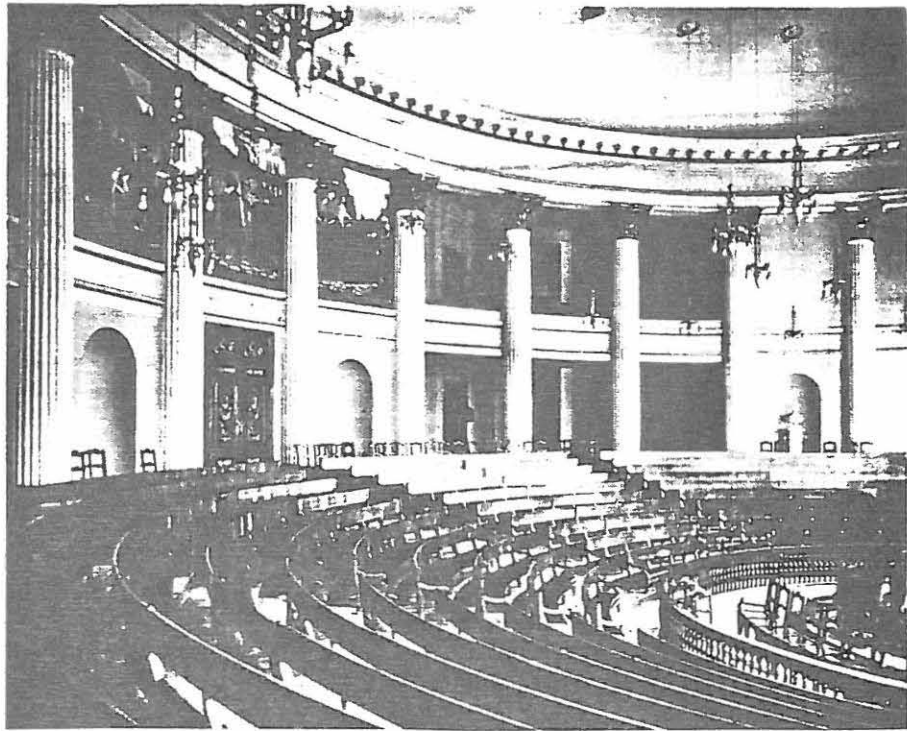
6. Kuvat HYM

- 1 a) C.L. Engel: Helsingin yliopiston päärakennus.
b) Senaatintori. - Wickberg 1981 s. 118, k. 97 ja 96

2 a) C.L. Engel: Helsingin yliopiston päärakennus
 3. krs - Pöykkö 1972 s. 248
 b) 2. krs c) 1. krs d) pohjakerros - Pöykkö 1972 s. 244

3 a) C.L. Engel: Helsingin yliopiston päärakennuksen suuri juhlasali 1910
b) C.L. Engel: Päärakennuksen vestibyyli
- Wickberg 1981 s. 46, k. 38 ja 37

Yliopiston piha-aukiosta suunniteltiin puisto, joten yliopistokortteli noudatti tyypillistä empirien kaupunkikuva-ihannetta.¹

Kuvat 4, 5

Engel suunnitteli 1832 ulkorakennuksen paikalle tanssi-, miekkailu- ja voimistelusalirakennuksen, joka rakennettiin 1834.² Keskellä rakennusta harjoitussalissa oli kupoli, joka antoi leimansa Fabianinkadun katukuvulle.³ Aleksanterinkadun reunaan rakennettiin aidan taakse näkymättömiin jäävät kapeat ulkorakennussiivet portin molemmin puolin. Toinen siipi oli rakennettu jo ennen vuotta 1844⁴, ja toinen 1879 Theodor Deckerin suunnitelman mukaan.⁵

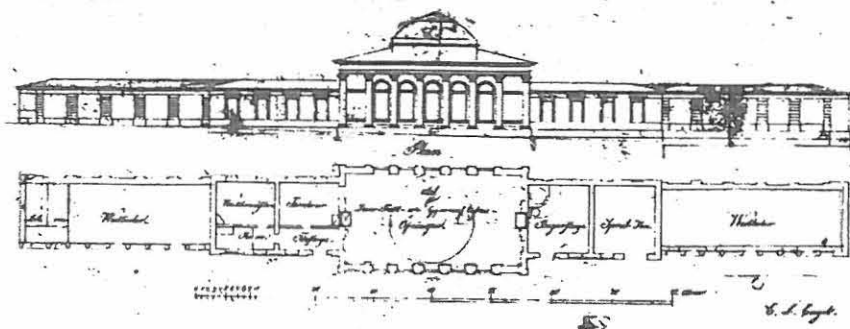
Fabianinkadun reunassa olevaan voimistelusalirakennukseen tehtiin useita laajennussuunnitelmia 1863-1890, joita ei toteutettu. Laajennukset olivat yleensä siipiä Hallituskadun tai Aleksanterinkadun reunaan. Mukana oli melko suurtenkin rakennusten suunnitelmia Hallituskadun reunaan.⁶

Voimistelulaitoksella oli 1800-luvun lopulla piharakennuksessa suuri tilanpuute, sillä laitoksella aloitettiin 1882 voimistelunopettajakoulutus.⁷

Kuvat 6-9

Piharakennukseen toteutettiin 1896 laajennus Sebastian Gripenbergin ja Hugo Lindbergin piirustusten mukaisesti. Rakennuksen runkoa syvennettiin sekä lisättiin Hallitus- ja Aleksanterinkadun suuntaiset lyhyet siivet, joihin sijoitet-

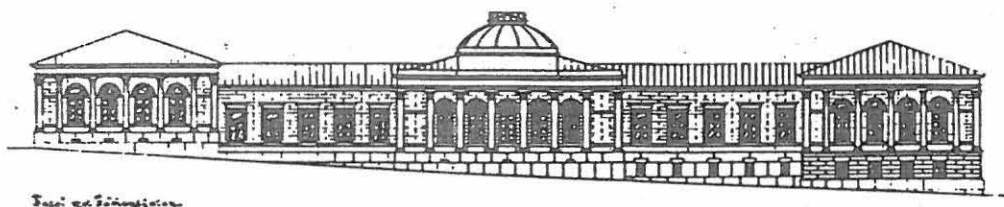
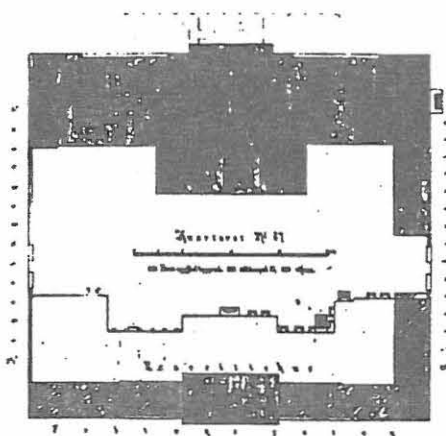
-
1. Lilius 1969 s. 85; Pöykkö 1974 s. 3
 2. Nikula 1974 s. 68; Kons. pöytäk. 1.11.1834
 3. HYM alkup. piirustus ja valokuvia
 4. Wickberg 1981, kuva 93
 5. HYM kuvat 4:1:1-3
 6. HYM kuvat 4:3:1 - 4:4, 4:6 - 4:9:5.
 7. Ilmanen - Voutilainen 1982 s. 78

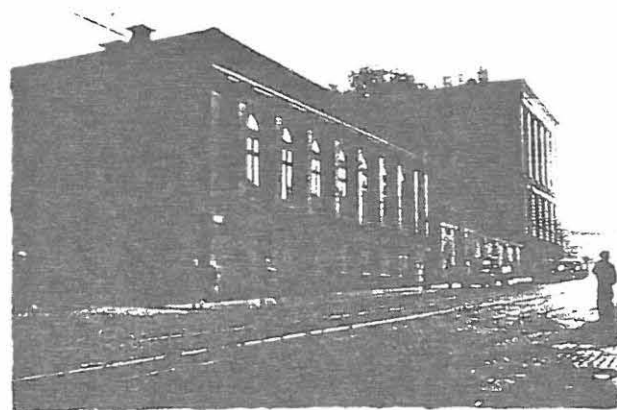
4
C.L. Engel: Tanssi- miekkailu- ja voimistelusalirakennus
päärakennuksen tontilla. - Pöykkö 1972 s. 255

5 Puisto päärakennuksen tontilla 1800-luvun lopulla
- Pöykkö 1972 s. 108

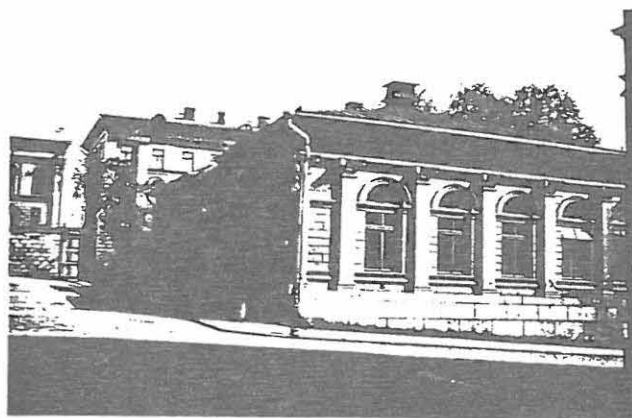
6 a) Päärakennuksen tontti 1896. S. Gripenberg ja
H. Lindberg: Piharakennuksen laajennus - HYM 4:5:1
b) S. Gripenberg ja H. Lindberg: Piharakennuksen
laajennus 1896, julkisivu Fabianinkadulle - HYM 4:5:3

7 Päärakennuksen ja piharakennuksen julkisivut
Aleksanterinkadulle 1930 - HYM 196/80

8 Piharakennuksen julkisivu Fabianinkadulle 1920
- Ilmanen-Voutilainen 1982 s. 79

9 Päärakennuksen ja piharakennuksen julkisivut
Hallituskadulle 1930 - HYM 195/80

tiin piirustus- ja voimistelusalitiloja. Engelin piirtämä kupolisaliiosa säilytettiin entisellään.¹

Päärakennuksen valmistumisen jälkeen rakennettiin Engelin suunnittelema yliopiston kirjasto 1836-1840, ja sitä laajennettiin Gustaf Nyströmin "rotundalla" 1906.²

Opiskelijoiden lukumäärä lisääntyi vuodesta 1832 vuoteen 1915 noin seitsemänkertaiseksi (ks. taulukko 1). Luonnon-tieteellisiä ja lääketieteellisiä erillislaitoksia valmistui 1800-luvun alkupuolelta lähtien, mutta eniten niitä rakennettiin vuosisadan vaihteessa. Taulukosta 3 ilmenee Helsingin yliopiston laajeneminen päärakennuksen ulkopuolelle; taulukossa ei ole klinikkarakennuksia.

1. HYM kuvat 4:5:1-4; Ilmanen-Voutilainen s. 78
2. Wickberg 1981 s. 17; Kairamo 1982 s. 40

I.3. PÄÄRAKENNUS 1919-1930

- LAAJENNUSTARVE JA ENSIMMÄISET VARSINAISET LAAJENNUS-
SUUNNITELMAT

Vuonna 1919 muutettiin "Suomen Keisarillisen Aleksanterin-Yliopiston" nimeksi "Helsingin yliopisto". Vuonna 1919 annetussa Suomen hallitusmuodossa pysytettiin Helsingin yliopistolla itsehallinto-oikeus.¹

Tiedekunnissa, erityisesti lääketieteellisessä, oli tilan-
ahtautta. Ylioppilaiden määrä lisääntyi jatkuvasti, paitsi
sodan vuoksi 1917-1919 määrä väliaikaisesti kääntyi laskuun
(ks. taulukko 1 ja 2).² Opettajienkin luku kohosi varsinkin
runsaamman suomenkielisen opetuksen aikaansaamiseksi. Uudet
opetusaineet, uudet laitteet, kokoelmien ja kirjastojen
karttuminen vaativat laajempia tiloja, mutta valtion raha-
varat olivat niukat ja konsistorin esityksiin uusien rakennus-
ten rakentamisesta kirjastoja, museoita, laitoksia ja labo-
ratorioita varten saatiin kielto toisensa jälkeen. Vaikeim-
massa asemassa oli eläintieteellinen laitos. Sille ostettiin
1923 Töölöstä rakennukset, jotka olivat olleet kadettikoulun
hallussa ja jotka alkuaan oli rakennettu venäläistä kymnaa-
sia varten.³

1. Heikel 1940 s. 775

2. HY luett. 1915-1918 ja 1919-1921; HY tilast. vuosijulkai-
su 1981-1982

3. Heikel 1940 s. 780-781

- SUUNNITELMA YLIOPISTON SIIRROSTA MEILAHTEN 1919

Kuva 10

Bertel Jung oli vuonna 1916 esittänyt idean siirtää yliopisto Meilahteen. Jungin idean pohjalta oli Eliel Saarinen varannut Suur-Helsingin asemakaavassa vuodelta 1918 osan huvila-aluetta läheltä klinikoita Meilahdesta yliopistoa varten.¹

Konsistorin asettama maataloustiedekunnan laitosten tonttikysymystä käsitellyt komitea esitti mietinnössään 1917 konsistorin harkittavaksi yliopiston siirtämisen Meilahteen. Yliopiston taloudenhoitaja Gunnar Stenius piti Meilahteen siirtoa hyvin edullisena. Konsistorin asettama yliopiston Meilahteen muuttamista käsitellyt komitea puolsi lausunnossaan 1918 yliopiston siirtoa Meilahteen ja ehdotti alueen lunastamista Meilahdesta campusta varten. Konsistori ei kuitenkaan ehtinyt käsitellä tätä mietintöä, sillä samanaikaisesti se sai valtioneuvostolta kehotuksen valita kaksi jäsentä Meilahteen siirtoa käsittelevään komiteaan.²

Valtioneuvosto asetti 1918 komitean tutkimaan yliopiston siirtoa Meilahteen koskevaa kysymystä. Komiteaan kuuluivat Jalmar Castrén, Onni Tarjanne, Bertel Jung, Julius Tallberg, Arthur Tollet, Arthur Rindell ja Hugo Suolahti, sihteerinä oli J.S. Sirén. Komitea antoi arkkitehtuuritoimisto Borg - Siren - Åbergin tehtäväksi yhteistoiminnassa Castrénin ja Tarjanteen kanssa laatia komitean työskentelyn pohjaksi ensinnäkin suunnitelmia yliopistorakennusten laajennuksista silloisilla tonteillaan ja toiseksi kaavamaisen luonnoksen yli-

1. Jung 1918 s. 15; Solla 1970 s. 71

2. Komiteanmietintö 2/1920 s. 1

opiston rakennuksista Meilahden alueelle siirrettyinä.

Yliopiston eri laitosten laajennustarpeeksi osoittautui 35 405 m². Eniten tilanpuutetta oli luonnontieteellisellä museolla ja kemian laboratoriolla, myös auditoriotiloja puuttui. Seuraavaksi eniten tilanpuutetta oli maantieteellisellä, mineralogisella ja geologisella laitoksella. Myös fysikaalinen laboratorio, kuvanveistokokoelma, historiallis-filologinen laitos tarvitsivat kukin yli 1000 m² lisätilaa, pienempi tilanpuute oli teologisella ja lakitieteellisellä seminaarikirjastolla. Maanviljelystaloudellisen tiedekunnan laitokset aiottiin siirtää Meilahteen, ja astronomiselle observatoriolle, voimistelulaitokselle, raha- ja mitaliko-koelmalle ja tietyille lääketieteellisen tiedekunnan laitoksille suunniteltiin muuta sijaintia, joten niitä ei otettu huomioon lisätilan tarvetta määritettäessä.

Yliopiston Meilahteen siirron toteuttamiskustannukset arvioitiin suunnilleen samoiksi kuin silloisten yliopiston tilojen laajentamisen kustannukset yliopiston omistamilla keskustatonteilla. Meilahteen siirrossa olisi tullut yhdellä kertaa suuri kustannuserä tontin lunastuksessa, kun taas silloisia yliopiston tiloja vähitellen laajennettaessa keskustatonteilla kustannukset arveltiin voitavan jakaa pitemmälle ajalle pienempinä määrinä.¹

Yliopiston Meilahteen siirron aiheuttamia kulttuurihistoriallisten arvojen menetyksiä ei juuri ajateltu. Valtion kannalta epäedullisena pidettiin yliopiston päärakennuksen suuria kerroskorkeuksia, joiden vuoksi siihen olisi ollut epätarkoituksenmukaista sijoittaa esimerkiksi konttoreita

1. Komiteanmietintö 2/1920 s. 1-9

yliopiston muutettua Meilahteen. Myös yliopiston kirjaston rakennus yliopiston Meilahteen muuton jälkeen olisi sopinut vain kirjastoksi. Siltavuorenpenkereen fysikaalisen ja fysiologisen laitoksen uudehkot rakennuksetkin soveltuivat edullisimmin vain samantapaisiin käyttötarkoituksiin kuin ne oli rakennettu. Valtion etujen kannalta tarkastelu vei lopputulokseen, joka oli yliopiston Meilahteen siirtämistä vastaan.

Yliopiston kannalta Meilahteen muuton puolesta oli esitetty, että siellä yliopiston laitokset voitaisiin koota yhtenäiseksi campusalueeksi ja varata niille suuremmat laajenemismahdollisuudet kuin kaupungin keskuksessa. Lisäksi ympäristö Meilahdessa olisi rauhallinen ja tarjoaisi opiskelijoille tilaisuuden monenlaiseen virkistykseen ja urheiluun.

Toisaalta oletettiin, että muualle Suomeen myöhemmin perustettavat yliopistot tekisivät Helsingin yliopiston laajentamisen määrättyjen rajojen yli tarpeettomaksi. Suomen kulttuurielämälle pidettiin edullisempänä tieteellisen työn jakautumista useaan pienempään laitokseen, jotka voivat laajeta tarpeensa mukaan, kuin keskittämistä yhteen ainoaan suureen yliopistoon. Kaupungin keskustassa tarjoutuvat laajenemismahdollisuudet katsottiin komitean enemmistön mielestä riittäviksi. Erilaitosten silloisia paikkoja ei pidetty liian kaukana toisistaan sijaitsevina. Suurin osa keskustaan suunnitelluista laitosten uudisrakennuksista sijaitsi vähälukuisen kateisten katujen varsilla, joten meluhaittojenkaan ei arveltu muodostuvan luentoja ym. häiritseviksi. Urheilumahdollisuuksia ei pidetty tärkeinä yliopiston paikan määräämisessä.

Komiteanmietinnössä mainitaan, että yliopistopiireissä arvostetun vanhojen traditioiden kunnioittamisen vuoksi esim. Keski-Euroopassa yliopistot on usein jätetty kaupunkien vanhimpiin osiin, joissa ne ovat historiallisten muistojen ympäröimiä ja kosketuksissa maan historian kanssa. Siis tässä sivutaan yliopiston kulttuurihistoriallista merkitystä.

Lisäksi siirron käytännöllisen toteuttamisen oletettiin tuottavan vaikeuksia. Suunnittelu ja rakentaminen olisi vienyt paljon aikaa, jolloin olisi kuitenkin pitänyt hankkia väliaikaiset tilat laitosten kehitystarpeita tyydyttämään. Tätä pidettiin liian suurena taloudellisena rasituksena. Siirto Meilahteen olisi ollut yliopiston tasaiselle kehitykselle haitallinen ja vaarallinen.¹

¹ Komiteanmietintö 2/1920

BORG - SIRÉN - ÅBERGIN MEILAHDEN YLIOPISTOSUUNNITELMA 1919

Kuva 11

Borg - Sirén - Åbergin Meilahden yliopistosuunnitelman asemakaava perustuu keskiakselia korostavaan piha-aukiosarjaan. Aukioita reunustavat suurimmaksi osaksi suurkortteleita muodostavat yliopistorakennukset, symmetria-akselin päässä on yliopiston päärakennus. Päärakennus muodostaa umpikorttelin, jonka keskellä on välisiipi, siis samantyyppisen rakennusmuodon kuin Borg - Sirén - Åbergin keskustaan suunnittelema päärakennuksen laajennus. Umpikortteleista muodostettu aukiosommitelma poikkiakseleineen edustaa klassisismia, mutta lievässä epäsymmetriassa yhdistettynä vapaisiin kaarimuotoihin ja monikulmioihin tuntuu vielä jugendin vaikutusta. Poikkiakseleille on järjestetty pitkiä näkymiä rakennusten pihojen halki. Poikkinäkymistä vaikuttavin kulkee kahden pylvääkön läpi.¹ Myös Saarisen Suur-Helsingin asemakaavassa

Kuva 10

Meilahden yliopistoalue muodostaa aksiaalisia aukiosarjoja, mutta rakennukset eivät muodosta umpikortteleita, vaan ryhmittyvät löyhästi monikulmaisiksi jonoiksi.²

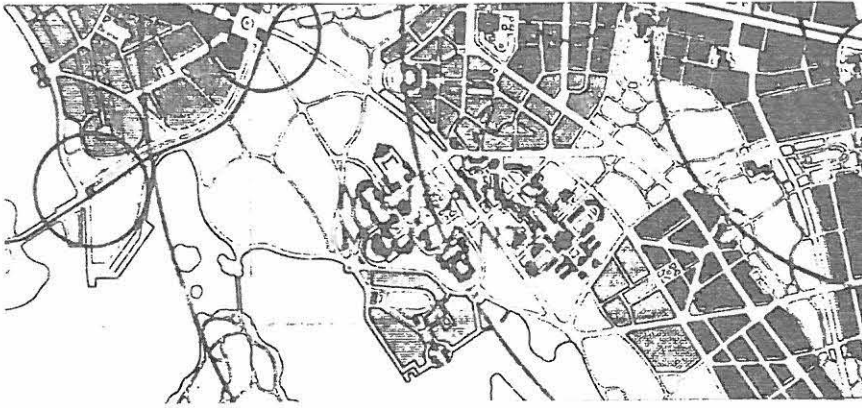
Kuva 12

Borg - Sirén - Åbergin Meilahteen suunnitteleminen yliopiston rakennusten, erityisesti päärakennuksen, julkisivut ovat hyvin samantapaiset kuin Sirénin myöhemmin suunnittelemassa Eduskuntatalossa (1924).³ Sama julkisivuteema esiintyy komiteanmietintöön 2/1920 liittyvässä Borg - Sirén - Åbergin Helsingin keskustaan suunnittelemissa yliopiston ja valtion-

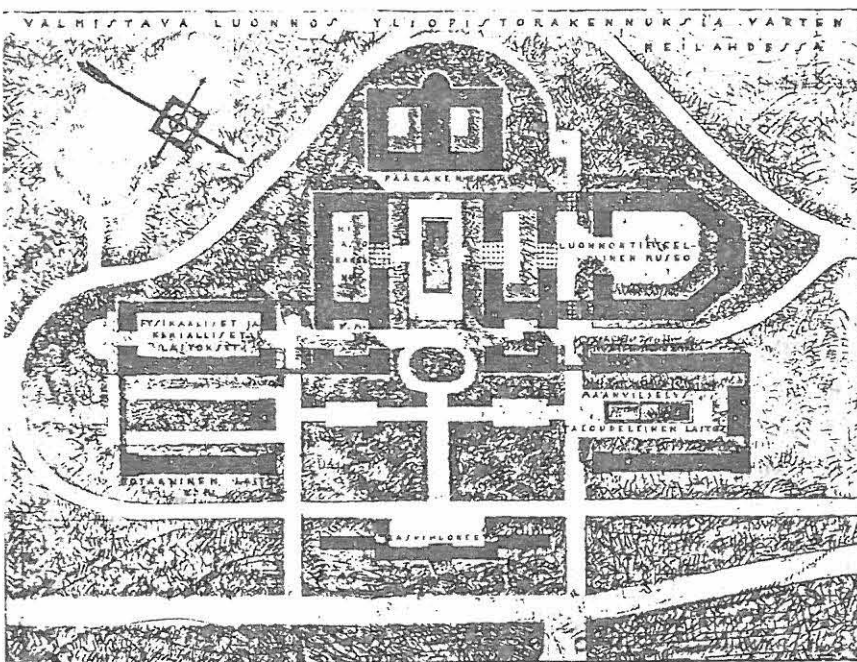
1. Komiteanmietintö 2/1920 liite 10

2. Jung 1918 asemakaavaliite s. 17

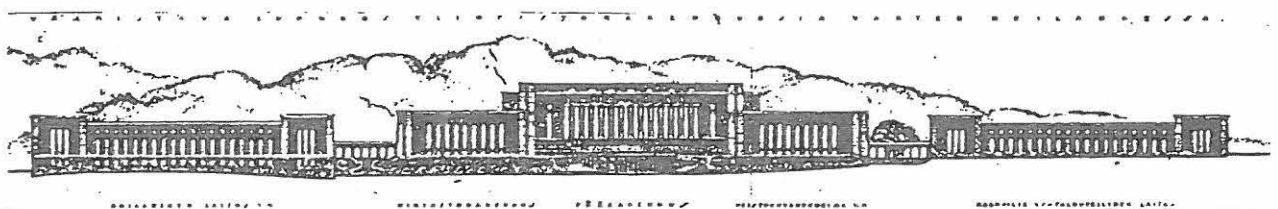
3. Komiteanmietintö no. 2/1920 liitteet 11 ja 12

10 E. Saarinen: Meilahden yliopistoaluesuunnitelma 1918
- Jung 1918 s. 17

11 Borg-Sirén-Åberg: Meilahden yliopistosuunnitelma
1919 - Komiteamietintö 2/1920 liite 10

12 Borg-Sirén-Åberg: Meilahden yliopistosuunnitelma
1919 - Komiteamietintö 2/1920 liite 11

13 Borg-Sirén-Åberg: Valtionhallinnon rakennuksia
keskustaan 1919 - Komiteamietintö 2/1920 liite 7

Kuvat 13, 14

hallinnon rakennuksissa, muun muassa eduskuntatalossa, valtion keskuskirjastossa ja oikeuspalatsissa, jotka on sijoitettu Engelin Sotilassairaalan paikalle.¹ Niissä julkisivuteeman pylväikkö näyttää jatkavan Engelin yliopiston kirjaston julkisivuteemaa: korkean palkiston alla oleva pylväikkö.² Tämä yhteys yliopiston kirjastoon saattaisi olla syynä julkisivuteeman käyttöön myös Meilahteen luonnostelussa yliopistossa. Lisäksi julkisivuihin on saattanut vaikuttaa Engelin Nikolainkirkon edessä sijainnut päävahdin pylväikkö.³ Toisaalta julkisivuteema esiintyy L.-E. Boulléen Métropolekirkon sivufasadissa. Lars Sonckin Hypoteekkiyhdistyksen talon (1908), Pörssitalon (1911) ja Keskuskirjapainon talon (1913) julkisivuteema on myös samantapainen kuin Borg - Sirén - Åbergin Meilahden yliopiston päärakennuksessa.

-
1. Komiteanmietinnössä 2/1920 kehoitettiin jatkamaan Engelin työtä luomalla arvokkaita monumentaalirakennuksia Nikolainkirkon ympärille. Kuitenkaan Borg - Sirén - Åbergin suunnitelmassa ei kunnioitettu edes Engelin suunnittelemissä olemassaolevia rakennuksia. Komiteanmietintö no 2/1920 liite 1.
 2. Komiteanmietintö no. 2/1920 liite 7; Nikula 1981 s. 86
 3. Borg - Sirén - Åbergin keskustasuunnitelmiin kuuluu myös pylväikkö Jac Ahrenbergin postitalon paikalle Nikolainkirkon terassiin Snellmanninkadun puolelle, joka muistuttaa enemmän Engelin pylväikköä kuin Ahrenbergin pylväsfasadi. Komiteanmietintö 2/1920 liite 9.

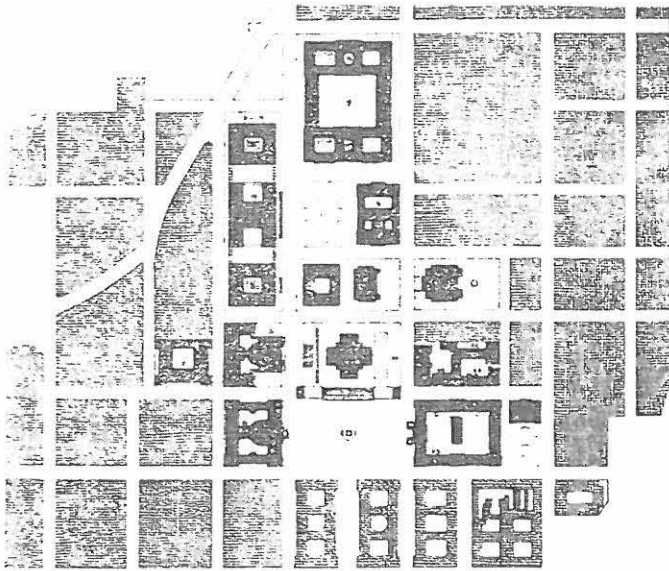
BORG - SIRÉN - ÅBERGIN YLIOPISTON PÄÄRAKENNUKSEN LAAJENNUS-
SUUNNITELMA KESKUSTAAN 1919

Komiteanmietintöön no. 2/1920 Meilahden suunnitelman ohella
liittyvässä laajennussuunnitelmassa keskustaan laajennet-
tu päärakennus muodostaa tontille umpikorttelin, jonka keski-
siipi jatkuu ympyräksi laajennetusta Engelin juhlasaliosasta.
Korttelin sisään jää kaksi sisäpihaa. Engelin aidalla reu-
nustetusta puistokortteli-ideasta on luovuttu. Myös koko
Nikolainkirkon ympäristön korttelit on suunnitelmassa tehty
umpikortteleiksi empirekaavan vastaisesti. Avointa kaupunki-
kuvallista ilmettä on muutettu oleellisesti.¹ Päärakennuksen
umpikortteliratkaisulle on esikuvia esimerkiksi Engelin
Senaatintalo tai Friedrich von Gärtnerin Ateenan vanha
palatsi Syntagma-aukion varrella.

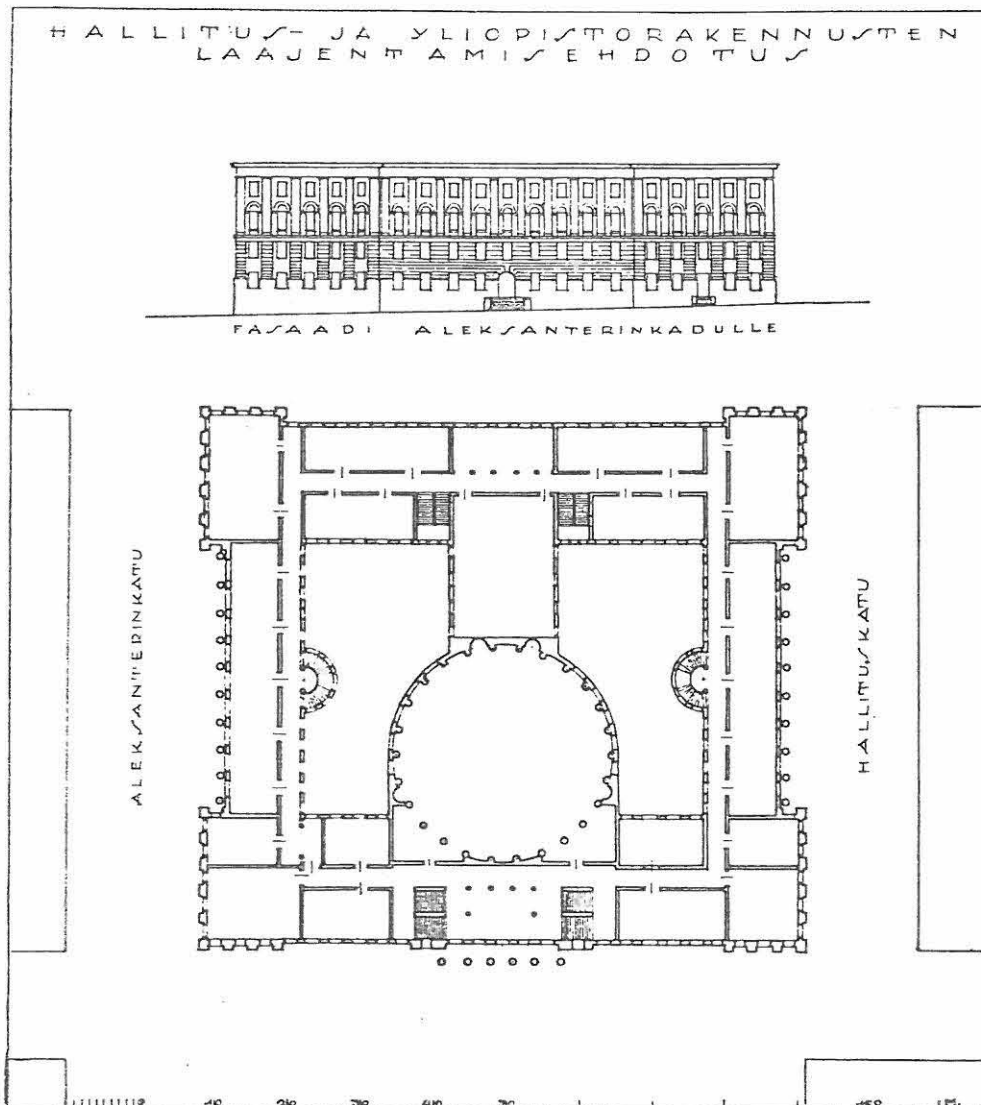
Laajennuksen Aleksanterinkadun julkisivu jatkuu Engelin
osasta muodostaen sen kanssa kiinteän kokonaisuuden. Vanhan
osan erottumista estää Engelin julkisivuteemojen jatkuminen
muunneltuina julkisivun keskiosassa ja täysin samanlaisina
sivurisaliitissa. Sivurisaliitti tekee Aleksanterinkadun
julkisivun symmetriseksi, mitä keskeinen sisäänkäynti vielä
korostaa. Engelin osan pääty jää osaksi symmetristä julki-
sivua, sen hahmottaminen erillisenä vanhempana osana on
mahdotonta. Keskiosa on lisäksi samankorkuinen kuin vanha
osa, mikä lisää julkisivun yhtenäisyyttä.

Vanhan osan erottumista laajennuksesta jonkin verran

1. Komiteanmietintö no. 2/1920 liitteet 1 ja 5.

14 Borg-Sirén-Åberg: Yliopisto- ja hallitusrakennusten alue Helsingin keskustassa 1919 - Komiteanmietintö 2/1920 liite 1

15 Borg-Sirén-Åberg: Yliopiston päärakennuksen laajennus-suunnitelma 1919 - Komiteanmietintö 2/1920 liite 5

aiheuttavat piirteet ovat julkisivun keskiosan sisäänveto ja keskiosassa esiintyvät täysplastiset kolonnit erotuksena Engelin osassa ja laajennuksen sivurisaliitissa oleviin pilastereihin. Kuitenkin Engelin osan ja laajennuksen sulautuminen yhdeksi kokonaisuudeksi jää vallitsevaksi piirteeksi.

Pohjapiirroksesta päätellen täysplastiset kolonnit esiintyvät myös Hallituskadun julkisivussa toisen ja kolmannen kerroksen kohdalla, mutta Fabianinkadun julkisivun keskiosassa niitä ei ole, vaan joko pilasterit kuten sivurisaliiteissa tai sileä seinäpinta ilman pilastereita, jota vain ikkuna-aukot rytmittävät. Fabianinkadun julkisivussa ei ole keskirisaliittia kuten Engelin torijulkisivussa.

Yleensä laajennusosassa Fabianinkadun siivessä on jonkinasteista aiheiden vastaavuutta Engelin osaan. Engelin osassa ja Fabianinkadun siivessä on pohjapiirroksessa keskikäytäväratkaisu. Hallituskadun ja Aleksanterinkadun siiven keskiosassa taas on sivukäytäväratkaisu, käytävä sisäpihal-
le päin.

Fabianinkadun siipi heijastaa vanhan osan tila- ja pohjapiirrosratkaisua yhdistelmässä: keskikäytävästä ulkoseinään asti aukeava halli, portaat ja kookas sali.

Pohjapiirroksessa laajennus ja Engelin osa muodostavat lähes yhtenäisen kokonaisuuden. Laajennuksen pohjapiirros on yleisratkaisultaan hyvin selkeä.

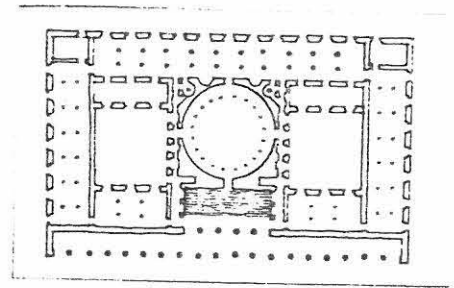
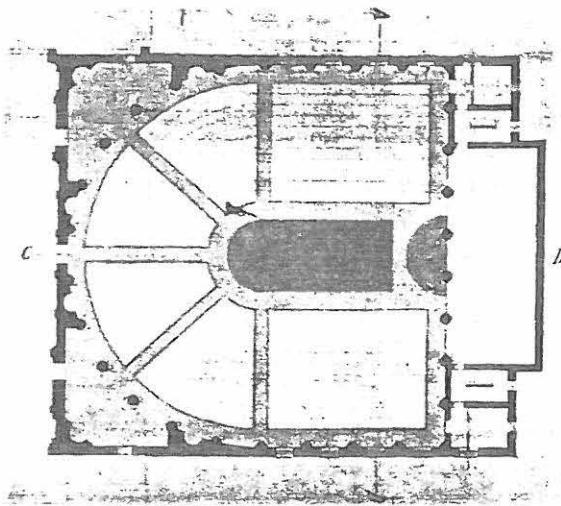
Laajennuksen ratkaisussa on Engelin osan arkkitehtuuriteemoista poikkeavia uusia elementtejä, kuten vanhan juhlasalin täydentäminen täysympyrän muotoiseksi sekä puolipyöreät portaat Aleksanterinkadun ja Hallituskadun väliosien

sisäpihojen puolella.¹ Tosin on mahdollista että suunnittelun aikoina oli vielä vallalla yleinen käsitys, että Engel piirsi juhlasalin alunperin pyöreäksi ja keisari veti siihen poikkiviivan.² Pyöreä salimuoto olisi muuttanut juhlasalin hahmon täysin erityyppiseksi kuin alkuperäinen Engelin sali oli. Pyöreä muoto olisi aiheuttanut myös akustisia hankaluuksia. Pohjapiirrosratkaisulla on todennäköisesti useita esikuvia, kuten mahdollisesti Friedrich Schinkelin Altes Museum Berliinissä.

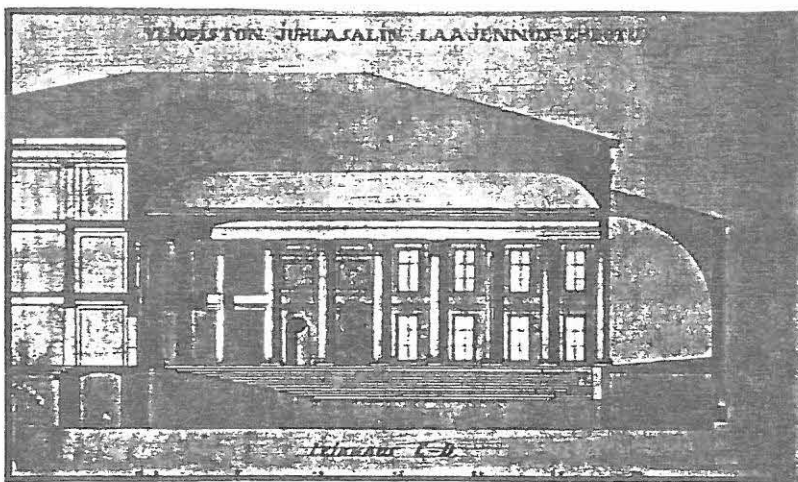
Kuva 16

Borg - Sirén - Åbergin suunnitelmalla oli paljon vaikutusta Armas Lindgrenin vuoden 1927 ja Gunnar Steniuksen 1928 yliopiston laajennussuunnitelmiin, joiden perusteella osittain laadittiin vuonna 1931 päärakennuksen laajennuskilpailun tilaohjelma. Borg - Sirén - Åbergin laajennussuunnitelmalla oli ilmeisesti vaikutusta myös Sirénin Eduskuntatalon pohjapiirrokseseen, jonka kautta se vaikutti muihin vuoden 1931 kilpailuehdotuksiin. Suoraan Borg - Sirén - Åbergin 1919 laajennussuunnitelma on varmaankin vaikuttanut vuoden 1931 laajennuskilpailussa Jukka Sirénin, Bertel Jungin ja Valter Jungin sekä Bertel Liljequistin kilpailuehdotuksiin, kuten tullaan näkemään. Bertel Liljequist oli Armas Lindgrenin pitkäaikainen työtoveri³ ja vuonna 1929 yliopiston rakennustoimikunnan jäsen.⁴

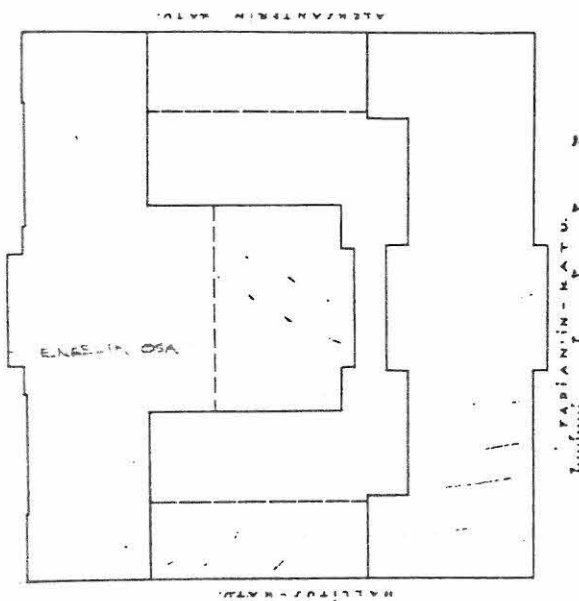
1. Komiteanmietintö no 2/1920
 2. US 20.1.1928
 3. Kons. pöytäk. 1929 s. 849
 4. HS 27.10. 1929

16
Schinkel: Altes Museum

17 A. Lindgren: Päärakennuksen juhlasalin laajennussuunnitelma 1927 - Arkkitehti 1/1932 s. 10.

18 A. Lindgren: Juhlasalin laajennussuunnitelmaan 1927 liittyvä asemapiirros - HYM 35:4:1.

ARMAS LINDGRENIN PÄÄRAKENNUKSEN JUHLASALIN LAAJENNUS-
SUUNNITELMA 1927

Kuvat 17

Lindgrenin juhlasalisuunnitelma liittyy konsistorin vuonna 1927 professori Ramsayn aloitteesta asettaman komitean ehdotukseen. Komitea käsitteli juhlasalin laajentamista ja teki siitä ehdotuksen.¹ Komitea totesi, että sali voitaisiin suurentaa tontin pihalle rakennetulla jatkolla rikkomatta sitä leimaa, joka sillä tuolloin oli ja vaarantamatta yliopistotontin ympärirakentamista yhtenäiseen kattolistakorkeuteen, minkä lisäksi pääsisäänkäynti olisi voitu rakentaa salin Fabianinkadun puoleiseen päähän.²

Konsistori antoi juhlasalin laajentamiskysymyksen käsiteltäväksi, koska juhlasalia pidettiin liian ahtaana joihinkin yliopiston juhliin. Sisäänkirjoitustilaisuudessa olisi kaikkien ylioppilaiden periaatteessa pitänyt olla läsnä. 1927 opiskelijoita oli n. 7000, mutta juhlasalissa oli tilaa seisomapaikkoineen 800 hengelle ja soittolavan ollessa paikoillaan salissa oli alhaalla 370 istumapaikkaa. Toisaalta salin käyttöä konserttitarkoitukseen pidettiin tärkeänä, mahdollisesti jopa ensisijaisena, sillä oletettiin että Lindgrenin suunnitteleman salin 1400 kuulijapaikkaa tyydyttäisi Helsingin silloisen konserttisarjatarpeen.³

Lindgren on suunnitellut juhlasalin laajennuksen suorakulmaiseksi eikä pyöreäksi kuten oli Borg - Sirén - Åbergilla

1. Kons. pöytäk. 21.9.1927; Komiteanmietintö no 6/1928 s. 4
2. Komiteanmietintö no 6/1928 s. 4
3. HS 20.1.1928; St.bl. 5.12.1931

1919. Salin pidentäminen 12 metrillä ja 7 metriä syvällä parnassolla muuttaa salin luonnetta pitkänomaiseksi, eikä Lindgrenin tavoite säilyttää Engelin salin leima toteudu.¹ Lindgren ei olisi kuitenkaan halunnut muuttaa salia, koska se oli niin kaunis.²

Lindgrenin suunnitelmassa juhlasalin seinäpinnassa jatkuu Engelin tektoninen jäsentely samanlaisena. Lindgren on lisännyt puolipylväiden väliin laajennuksen sivuseiniin ikkunoita, mitä Engelin toteutetussa suunnitelmassa ei ollut. Engelillä oli juhlasalin etuseinässä korinttilaiset pilasterit ja niiden välissä kahdessa kerroksessa ikkunat.³ Lindgrenin suunnitelmassa konserttilavan erottaa salista rivi pyöreitä pylväitä, jotka jatkuvat seinälle puolipylväinä. Musiikkiasiantuntijat arvelivat pylväiden haittaavan salin akustiikkaa ja häiritsevän konserttiesityksiä.⁴

Kuva 18

Lindgrenin juhlasalin laajennussuunnitelmiin liittyvä asemapiirros on ratkaistu umpikorttelina, joka muistuttaa Borg - Sirén - Åbergin vuoden 1919 ratkaisua.⁵

Lindgrenin suunnitelma oli osaksi pohjana vuoden 1931 laajennuskilpailun ohjelmaa laadittaessa.⁶

1. HS 20.1.1928
 2. US 20.1.1928
 3. Pöykkö 1972 s. 197
 4. HS 20.1.1928
 5. HYM kuva 35:4:1
 6. Arkkitehti 1/1932 s. 10

GUNNAR STENIUKSEN PÄÄRAKENNUKSEN LAAJENNUSSUUNNITELMA 1928

Yliopiston konsistori oli v. 1927 asettanut komitean laatimaan ohjelmaa yliopiston uudis- ja lisärakennustoimintaa varten, mihin aloite oli tullut opetusministeriöltä yliopistossa ilmenneen tilanpuutteen vuoksi. Komitean mietintöön vuodelta 1928 liittyy Gunnar Steniuksen tekemä yliopiston päärakennuksen laajennussuunnitelma.

Lähtökohtana mietinnössä oli yliopisto-opetusta haittaava tilanpuute, joka johtui suuresta ylioppilastulvasta. Suurin tilanahtaus päärakennuksessa oli matemaattisella laitoksella, seuraavaksi teologisella ja lainopillisella tiedekunnalla sekä historiallis-kielitieteellisellä osastolla. Luentosalien puutetta ei ollut riittänyt lieventämään päärakennuksen kolmannelta kerroksesta eläinkokoelmien pois siirryttyä saadut viisi luentosalia.¹ Myös kanslialle tarvittiin lisää tilaa. (ks. taulukko 1 ja 2)

Ratkaisuksi tilanpuutteeseen viiden vuoden tähtäyksellä komitea esittää, että yliopiston päärakennuksen arvokas tontti rakennettaisiin samaan kattolistakorkeuteen kuin Engelin suunnittelama osa, kuitenkin siinä vaiheessa vain sen Aleksanterin- ja Fabianinkadun puoleiset sivustat. Komiteamietinnön uudisrakennusohjelmaan kuului Armas Lindgrenin 1927 suunnitteleman instituuttirakennuksen Hallituskatu 11 ja 13:een toteuttaminen, joka olisi vähentänyt yliopiston auditorioiden ja laitosten tilojen puutetta.

1. Komiteamietintö no 6/1928; Kons. pöytäk. 16.2.1927; HS 20.5.1928

Rakennukseen olisi sijoitettu kolme suurta auditoriota ja seminaarikirjastot, jotka myöhemmin tulivat laajennettuun päärakennukseen. Lisäksi instituuttirakennukseen olisi sijoitettu veistoskokoelmat, kolme yliopiston laitosta, ulkomaalaiset kulttuurilaitokset, musiikkisali ja voimistelu-saleja uimahalleineen. Rakennusta ei toteutettu.¹

Kuva 19

Steniuksen yliopistotontin suunnitelman muodostumiseen umpikortteliksi vaikuttivat ilmeisesti Borg - Sirén - Åbergin ja Lindgrenin suunnitelmat sekä liiketaloudelliset intressit, sillä komitea piti mahdollisena Aleksanterinkadun puoleisen osan alimman ja sen päällä olevan puolikerroksen käyttämistä liikehuoneistoina.² Lisäksi 1880-luvulta periytyvä tapa rakentaa kivikaupunkiin umpikortteleita, mikä sopi myös 20-luvun klassisismiin, vaikutti luultavasti niin, ettei empiren puistomaista puoliavointa korttelivaikutelmaa harkittukaan säilyttää yliopiston tontilla.

Steniuksen laajennussuunnitelmassa, josta on julkaistu vain pohjapiirros, yhdistyy piirteitä Borg - Sirén - Åbergin ja Lindgrenin suunnitelmasta.

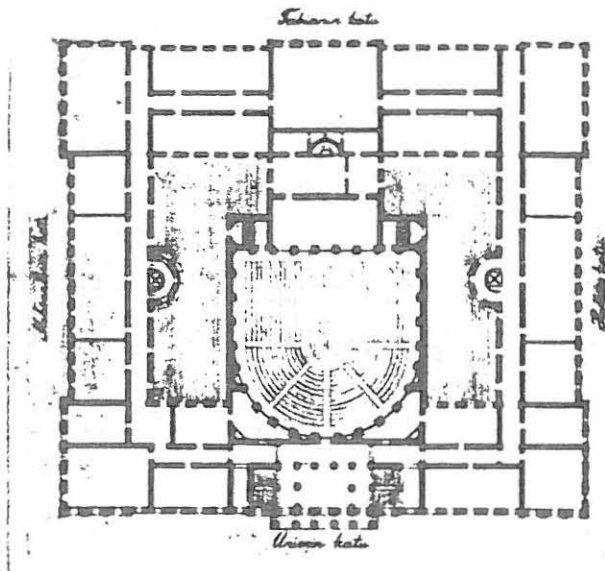
Juhlasaliosa on lähes samanlainen kuin Lindgrenillä, muu osa on hyvin lähellä Borg - Sirén - Åbergin ratkaisua. Komiteassa oli vähemmistö, joka vastusti juhlasalin laajentamista koska se epäili, ettei salin alkuperäistä leimaa voitaisi säilyttää ja ettei laajennus ole yliopiston tarpeiden kannalta välttämätön.³ Konsistorin enemmistö kuitenkin kannatti juhlasalin laajentamista.⁴

1. Kons. pöytäk. 16.2.1927, 21.5. 1927

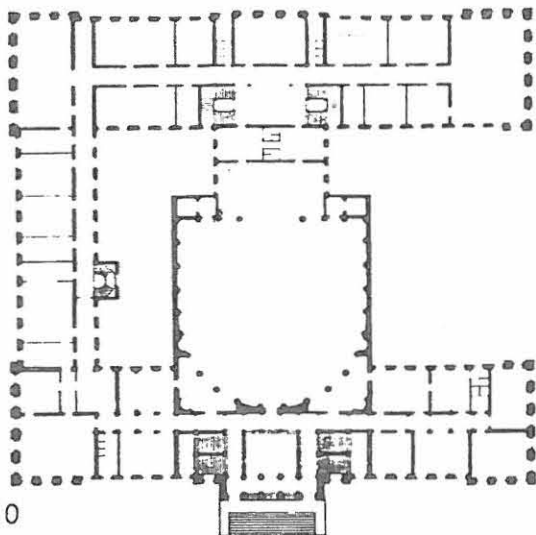
2. Komiteanmietintö no 6/1928

3. Komiteanmietintö no 6/1928 s. 5.

4. Kons. pöytäk. 30.5.1928

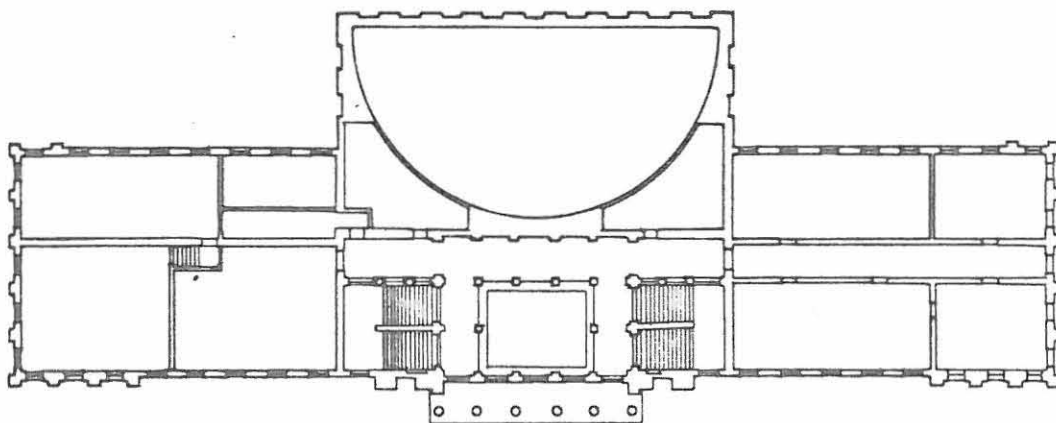
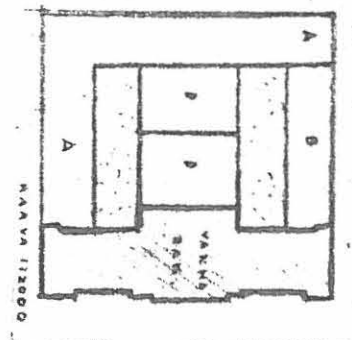

19 G. Stenius: Päärakennuksen laajennussuunnitelma 1928 - HYM

20 Yliopiston rakennuskomitean suunnitelma 1931

21 Helsingin yliopiston päärakennuksen laajennuskilpailun kilpailuohjelman rakennusvaihekaavio

1931

3. KERROS

22 Päärakennuksen 3. krs 1931 - HYA 6:1-17 kilpailuehdotusten piirustuksista näkyvä 1931 olemassaoleva huonejako.

Pohjapiirroksesta päätellen Aleksanterin- ja Hallituskadun julkisivuissa on keskiosassakin pilasterit siinä missä Borg - Sirén - Åbergilla oli kolonnit, mutta Fabianinkadun julkisivussa pilastareita on vain sivu- ja keskirisaliiteissa.¹

Steniuksen suunnitelmassa on hyvin vähän omintakeisia piirteitä. Suunnitelma tuo esiin yliopiston rakennusasioiden kanssa tekemisissä olevien enemmistön näkemyksiä, millainen päärakennuksen laajennuksen toivottiin olevan.² Toisaalta suunnitelma oli 1931 luultavasti osaksi pohjana laajennuskilpailuohjelmaa luotaessa, jonka kautta se vaikutti kilpailuehdotuksiin.³

1. Komiteamietintö no. 6/1928; HYM piirustus
2. Komiteamietintö no. 6/1928; Kons. pöytäk. 30.5.1928: Konsistori hyväksyi komiteamietinnön.
3. Komiteamietintö no. 6/1928; HS 20.5.1928. "Helsingin yliopiston laaja uudis- ja lisärakennusohjelmaehdotus valmistunut".

YLIOPISTON RAKENNUSKOMITEAN LAATIMA LAAJENNUSSUUNNITELMA

Konsistorin v. 1931 vararehtori Otto Granfeltin aloitteesta asettama yliopiston uudisrakennuskysymyksiä käsittelevä komitea laati päärakennuksen laajennussuunnitelman vuoden 1931 alkupuolella. Mukana komiteassa olivat Gunnar Stenius ja Onni Tarjanne.¹ Alustavia suunnitelmia oli tehty jo vuoden 1930 puolella.² Komitean suunnitelman lähtökohtana oli opiskelija- ja opettajamäärien lisääntymisen vuoksi vallitseva luentosalien puute, myös juhlasalia pidettiin liian pienenä.³ (ks. taulukko 1 ja 2 opiskelijamäärien lisääntymisestä, taulukko 3 yliopiston laajentuminen päärakennuksen ulkopuolelle) Jo 1930 rehtori Robert Brotherus oli esittänyt, että päärakennuksen laajennus tulisi rakentaa Engelin osan kanssa samaan kattolistakorkeuteen, mutta aluksi vain Aleksanterinkadun ja Fabianinkadun puoleisilta sivustoilta. Juhlasalin laajennus tuli suunnitella Lindgrenin piirustusten mukaisesti.⁴

Kuva 20

Komitean suunnitelmassa ei ole Hallituskadun puolella välisiipeä, mutta muuten se muistuttaa pääosin Borg - Sirén - Åbergin v. 1919 suunnitelmaa, juhlasali on Lindgrenin suunnitelman mukainen. Engelin osan huonetiloja on avattu käytävään, joten tilarakenteesta on tullut epäselvä. Pohjapiirroksessa on tasajakoinen Engelin osasta jatkuva ikkunajako.⁵

-
1. Arkkitehti 3/1931 liite s. 17; kons. pöytäk. 16.1.1931; US 17.1.1931
 2. Hbl 7.1.1931
 3. Kons. pöytäk. 29.9.1930
 4. Kons. pöytäk. 29.9.1930
 5. Arkkitehti 1/1932 s. 10

I.4. PÄÄRAKENNUS 1931 - 1940

- PÄÄRAKENNUKSEN LAAJENNUSKILPAILU 1931

- KILPAILUOHJELMA

Päärakennuksen laajennus oli ensin tarkoitus rakentaa yliopiston rakennuskomitean laatimien alustavien suunnitelmien mukaan, tosin fasadeista aiottiin julistaa kilpailu.¹ Arkkitehtiliiton edustajat kävivät pyytämässä laajennuksesta julkista kilpailua.² Yliopiston rehtori Brotherus ehdotti kilpailua koko laajennuksesta ja konsistori valitsi kilpailun palkintolautakunnan. Lisäksi arkkitehtiliitto valitsi kaksi jäsentä palkintolautakuntaan. Kilpailu julistettiin, vaikka Opetusministeriö päätti jättää sikseen päärakennuksen laajennustyön vuoden 1931 osalta vallitsevan taloudellisen kriisin vuoksi ja siirtää rakennusohjelman seuraavaan vuoteen. Kilpailuaikaa pidennettiin ensimmäiseen marraskuuta 1931.³

Kilpailuohjelma laadittiin Lindgrenin ja rakennuskomitean laajennussuunnitelmien pohjalta.⁴ Borg - Sirén - Åbergin ja Steniuksen suunnitelmilla on myös ollut luultavasti vaikutusta ohjelmaan.⁵

1. Hbl 7.1.1931; Arkkitehti 3/1931 liite s. 17.
 2. SAFA:n johtokunnan kokouksen pöytäk. 13.1.1931
 3. Konsistorin pöytäk. 1.4.1931, 22.4.1931, 6.5.1931;
 Arkkitehti 4/1931 liite s. 24
 4. Arkkitehti 1/1932 s. 10; Kons. pöytäk. 24.9.1930
 5. US 16.11.1927

Kilpailuohjelman pääkohdat olivat seuraavat: "Yliopiston päärakennuksen laajentamissuunnitelman lähtökohtana on nykyisen päärakennuksen säilyttäminen lisärakennusten kantarakennuksena samalla kuin rakennus, johon voimistelulaitos on sijoitettu, ja polttopuusuoja puretaan. Laajentamishjelma sisältää kokonaisuudessaan neljä varsinaista pääkohtaa; nämä ovat: A. Aleksanterin ja Fabianinkatujen puoleiset tontinosat rakennetaan uudisrakennusjatkolla yhteen nykyisen päärakennuksen kanssa.

B. Hallituskadun puoleinen tontinala rakennetaan niinikään yhteen nykyisen päärakennuksen ja Fabianinkadun varrelle tulevan uudisrakennusjatkon kanssa.

C. Nykyisen juhlasalin laajentamista taikka uuden rakentamista silmälläpitäen (huomioonottaen myös lämpiö- ym. aputilat) suurennetaan päärakennuksen pihanpuoleista keskusulkonemaa.

D. Juhlasalirakennusosa yhdistetään Fabianinkadun puoleiseen uudisrakennusosaan välirakennusjatkolla."

Kilpailuaika oli 12.5. - 2.11.1931.¹

Arkkitehtiliitossa oli syntynyt keskustelua kilpailuohjelmasta, jota pidettiin liian rajoittavana.² Arkkitehtiliitossa oltiin tyytymättömiä siihen, että ohjelmassa tuntui liikaa jonkin aikaisemman kaavamaisen ehdotuksen vaikutusta. Arkkitehtilehden toimitus piti arveluttavina määräyksiä juhlasalista, joka olisi laajennettava tai uusittava jonkinlaiseksi etuhalliksi uudelle juhlasalille. Lehdessä kysyttiin, eikö maan ainoalla valtion yliopistolla ollut varaa

1. Helsingin Yliopiston rakennus- ja palkintolautakunnat 1931 s. 1, 2, 6; Arkkitehti 12/1931 s. 134.

2. SAFAn ylimääräisen kokouksen pöytäkirja 11.6.1931

säilyttää kaupungin kauneinta juhlasalia silloisessa asu-
saan edustavana huoneena juhlallisia esitelmiä, kongresseja
ym. varten, ja rakentaa kokonaan uusi aula.¹ Siis Arkki-
tehtiliitossa arvostettiin päärakennuksen arkkitehtuuri-
historiallisia arvoja.

Arkkitehtilehden kautta kilpailijat kysyivät, onko mahdo-
tonta, että sisäänkäynti uuteen juhlasaliin voitaisiin
ottaa muultakin sivulta kuin Senaatintorilta. Palkintolau-
takunnan mielestä se oli mahdollista, mutta Senaatintorilta
pääsisäänkäytävästä tuli olla yhteys juhlasaliin. Toinen
kysymys koski sitä, että suljetaanko kilpailusta ratkaisu,
joka ei seuraa kilpailuasiakirjoissa esitettyä kaavaa ympä-
rirakennettu neliö ja poikkisiipi pihalla, mutta sisältää
kaikki vaaditut tilat. Palkintolautakunta vastasi, ettei
esitetty jako sido kilpailijaa mihinkään määrättyyn kaavaan
pohjasovitukseen nähden, vaan havainnollistaa rakennusvai-
heita.²

Kuva 21

Kilpailuohjelmassa on umpikortteliratkaisuun johdattele-
via ilmauksia, tosin niitä on vähemmän kuin konsistorin
pöytäkirjoissa laajennusta koskevilla aloitteilla.³

Palkintolautakunnassa oli yliopiston puolesta samoja
jäseniä kuin oli ollut edellisiä laajennusehdotuksia laati-
neissa komiteoissa, Onni Tarjanne oli jo Meilahteen siir-
toa tutkivassa komiteassa.⁴

1. Arkkitehti 6/1931 liite s. 35

2. Arkkitehti 7/1931 liite s. 44; Blomstedt: "ABC" selos-
tus 1931 s. 2, HYS

3. Kons. pöytäk. 24.9.1930, 1931, 13.3.1931

4. Komiteamietintö no 2/1920, 6/1928; kons. pöytäk. 1930,
14.5.1930; kons. pöytäk. 16.1.1931 ja 1.4.1931.

Kilpailuohjelmassa ei mainittu mahdollisuutta esittää kilpailuehdotuksessa vaihtoehtoisia ratkaisuja. Useat kilpailijat kuitenkin tekivät vaihtoehtoja suunnitelmiinsa.

PÄÄRAKENNUKSEN LAAJENNUSKILPAILUN 1931 KILPAILUEHDOTUKSET

Kilpailuehdotuksia oli 26. Ensimmäistä palkintoa ei jaettu. Toinen palkinto annettiin kahdelle ehdotukselle. Ainoastaan kuudestatoista kilpailuehdotuksesta on saatavilla riittävä aineisto analyysiä varten.

Kilpailu ajoittuu kauteen, jolloin funktionalismi oli jo saanut voimakkaan kannatuksen Suomessa, muttei ollut syrjäyttänyt klassisismia valta-asemasta. Seuraavassa kilpailuehdotukset on jaettu klassisistisiin ja funktionalistisiin. Klassisistisissä ehdotuksissa voi erottaa Engelin arkkitehtuurin jatkamista painottavia eklektisiä ja 20-luvun klassisismia painottavia laajennusratkaisuja, mutta osassa ehdotuksista esiintyy molempia suuntauksia samanaikaisesti.

Kuva 22

Engelin suunnittelema päärakennus oli 1931 edelleen huonejaoltaan lähes sama kuin 1832. Suurimmat muutokset olivat kolmanteen kerrokseen lisätty pieni käytävä ja pitkän salin jakava väliseinä.¹

1. Piirustukset HYM

- KLASSISISTITSET KILPAILUEHDOTUKSET

"AD CLARITATEM", Jukka Sirén, jaettu II palkinto

Kuvat 23, 24

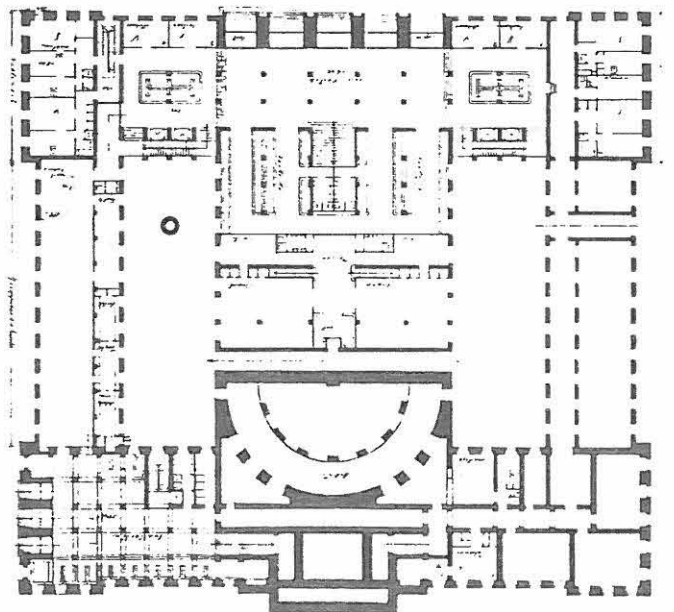
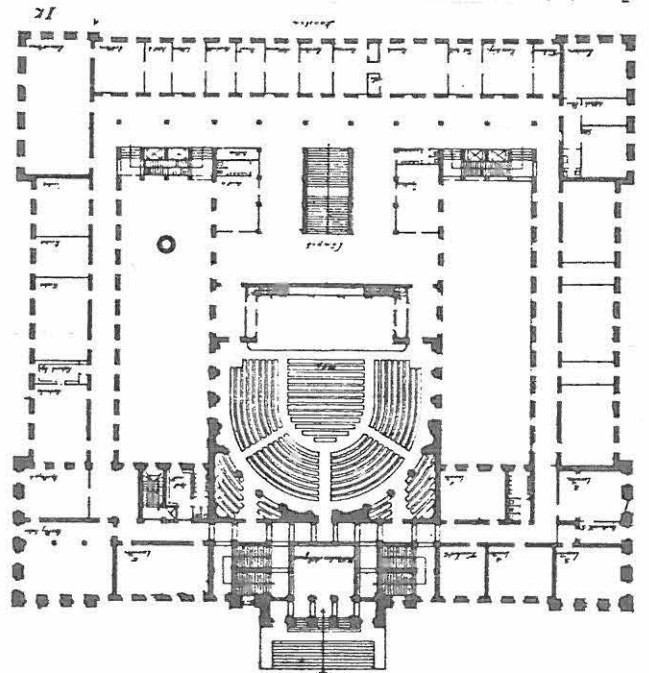
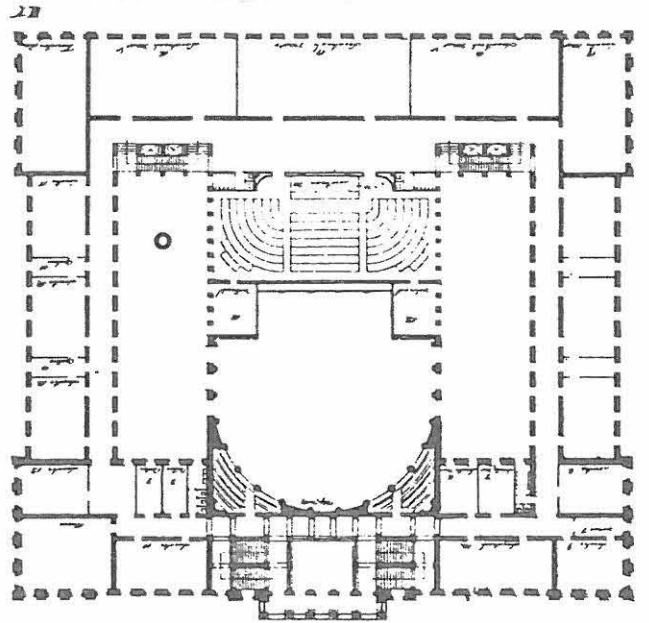
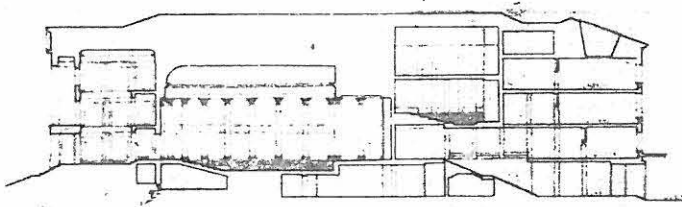
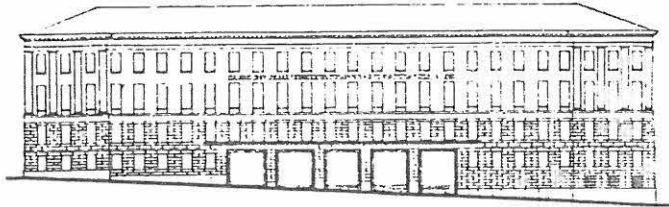
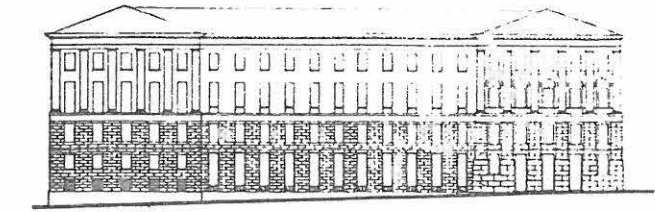
Sirénin ratkaisu vastaa kilpailuohjelman antamaa mielikuvaa.¹ Suunnitelma on melko lähellä vuoden 1919 suunnitelmaa, jossa oli tekijöinä Sirénin lisäksi Borg ja Åberg.²

Sirénin suunnitelman umpikortteliratkaisu jatkaa 1880-luvun kivikaupunkien kaupunkikuvallista perinnettä. Toisaalta umpikorttelin rakentaminen yhdellä yhtenäisellä rakennuksella liittyy 20-luvun klassisistimin suurkorttelihanteeseen, tosin Sirénin yliopistosuunnitelmassa ei ollut laajaa yhtenäistä pihaa, joka oli luonteenomaisinta 20-luvun klassisismille.³

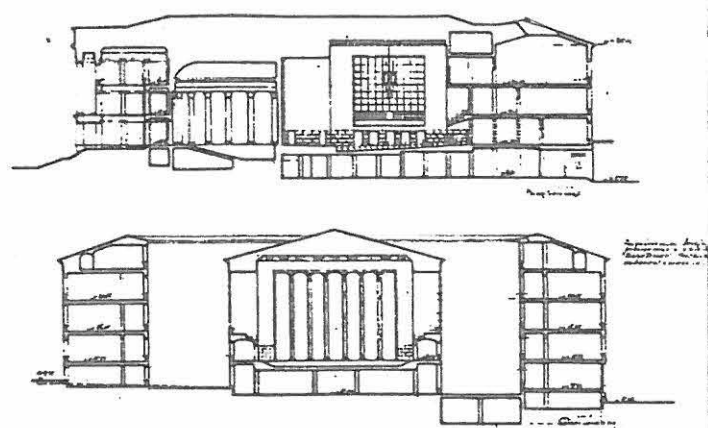
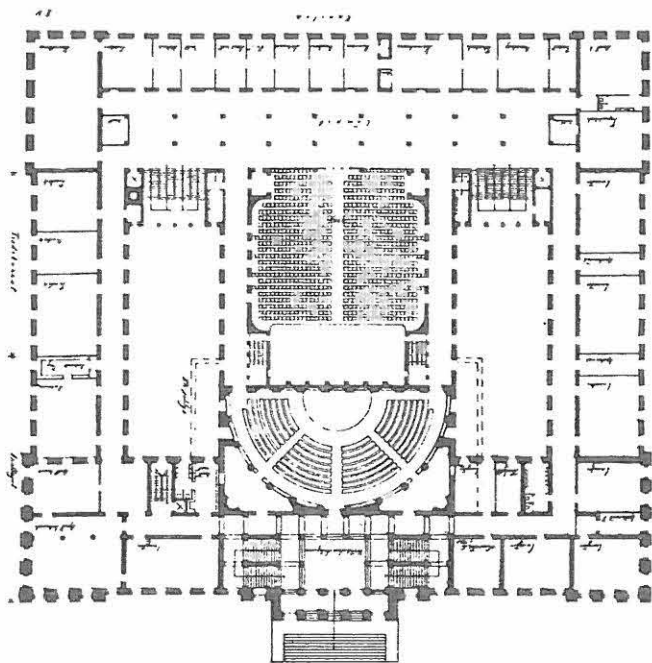
Umpikortteliratkaisu vastaa Sirénin luennoissa esiintyvää rakennusmuodostelman ihannetta: hän pitää umpinaista muodostelmaa lujempänä ja kiinteämpänä sommitelmana kuin kapeina päätyinä koottua avonaista muodostelmaa.⁴ Lisäksi Sirén pitää tärkeänä rakennusten katutilaa sulkevaa vaikutusta.⁵

Sirénin umpikortteliratkaisun suhtautuminen Senaatintoriin ja Tuomiokirkkoon vastaa Sirénin luennoissa esiintyvää ohjetta toriaukeasta ja siinä sijaitsevasta rakennuksesta. Toriaukealla sijaitsevaa tärkeää rakennusta vastaa Tuomiokirkko ja aukiota ympäröiviä umpikortteleita muun muassa yliopistokortteli.

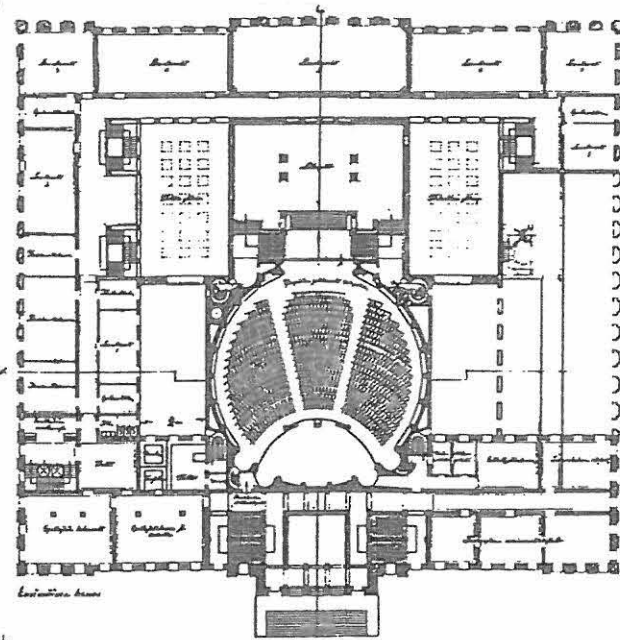
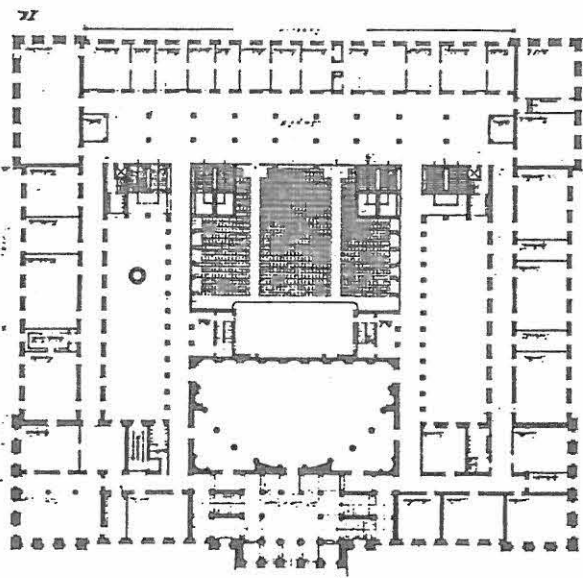
1. Arkkitehti 1/1932 s. 10
 2. Komiteanmietintö no 2/1920
 3. Linn 1974
 4. Sirén 1975 s. 49
 5. Sirén 1975 s. 53

23 J.S. Sirén: "Ad Claritatem" A-vaihtoehto. Julkisivut, leikkaus, pohjakerros, 1. krs ja 2. krs. - HYM 6:2

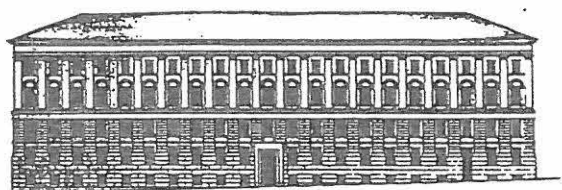
24 a) J.S. Sirén: "Ad Claritatem" B₁-vaihtoehto. 1. krs ja leikkaukset.
 b) B₂-vaihtoehto 1. krs - HYM 6:2

24 b

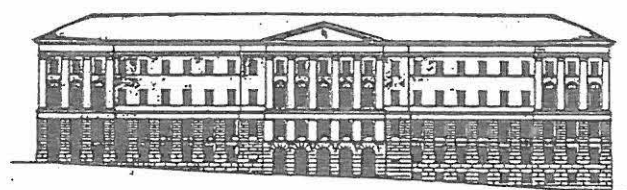
25b

25b "Largo" 1. krs

25a

25a "Largo" julkisivut

J. Sirén

Sirénin kilpailuehdotuksen julkisivun kokonaisvaikutelmana on yhtenäisyys Engelin julkisivun kanssa. Kuitenkaan Sirén ei jatka laajennukseen Engelin julkisivuaiheita sellaisenaan, kuten oli Borg - Sirén - Åbergin 1919 laajennuksessa. Kilpailuehdotuksessaan Sirén käyttää 20-luvun klassismin mukaisina muunnoksina Engelin julkisivuteemoja. Aleksanterinkadun julkisivua leimaa symmetria, koska laajennuksen sivurisaliitti on samankokoinen ja yhtäläisesti jäsenelty Engelin osan päädyn, eli toisen sivurisaliitin kanssa. Laajennuksessa jatkuu samana Engelin osan ikkunarytmi, kuitenkin sivurisaliitin toisen kerroksen ikkunat (konsistorinsalin yläikkunat) ovat huomattavasti korkeammat kuin Engelin osassa. Korkeat ikkunat liittyvät korostettaviin ja paljon valoa tarvitseviin tiloihin kuten konsistorin saliin, suuriin luentosaleihin, tai kahvilaan; tämä piirre viittaa funktionalismin vaikutukseen. Korkeiden ikkunoiden ryhmät alistuvat kuitenkin julkisivujen symmetriavaikutelmaan, kuten yleensä suurikokoisissa 20-luvun klassismin rakennuksissa.¹

Luennoissaan Sirén korosti kokonaisvaikutelman harmonisuutta, yksilöllisten piirteiden hillitsemistä, jotta suunnitelma muodostuisi renkaaksi suuremmassa kokonaisuudessa. Tämä idea heijastuu päärakennuksen laajennuksen julkisivuissa. Luennoissa mainitaan laajennuksessa esiintyvistä piirteistä myös kattolistakorkeuden jatkaminen viereisestä arvokkaasta rakennuksesta, samoin vertikaalijaon ja -ryhmittelyn jatkaminen.²

1. Esim. E. Sundahl: Kansainliiton päämaja-kilpailu 1926, Nordisk Klassicism 1982 s. 154, kuva 484.

2. Sirén 1975 s. 135

Fabianinkadun julkisivussa ei ole keskirisaliittia kuten Engelin torijulkisivussa, vaan keskikohta on korostettu 20-luvun klassisismille tyypillisellä koristekirjoituksella, sisääntulokatoksella ja ovikehystyksellä.¹ Näin keskikohdasta on saatu dominantti, eivätkä sivurisasiittien muodostamat huomiokeskukset pääse heikentämään julkisivua, mitä Sirén pitää tärkeänä luennoissaan.²

Sirénin kilpailuehdotuksen tilajäsentely perustuu kaikissa kolmessa vaihtoehdossa, A, B₁ ja B₂ suureen sisääntulohalliin ja keskiakselissa suureen juhla- tai luentosaliin sekä sisäpihoja reunustavaan käytävään, joka laajenee Fabianinkadun siivessä luentosalien etuaulaksi. Käytävän leveys vastaa sen varrella olevien luentosalien ja huoneiden käyttäjämäärää ja arvoa.

Pääasiallisena laajennuksen pohjapiirrostyypinä on sivukäytäväratkaisu. Fabianinkadun siipi on osittain keskikäytävätyyppiä. Pohjapiirroksen perusratkaisu ei ole paljon muuttunut vuoden 1919 Borg - Sirén - Åbergin laajennussuunnitelmasta, myös Sirénin Eduskuntatalo on ratkaistu samantapaisesti.

Sirénin A-vaihtoehdossa, erona B₁ ja B₂ vaihtoehtoihin, on laajennettu vanha juhlasalia. B-vaihtoehdoissa taas vanha juhlasali on säilytetty alkuperäisessä muodossaan ja keskisiipeen on suunniteltu uusi suuri juhlasali vanhan juhlasalin ja Fabianinkadun siiven väliin.

Kuvat 23

A-vaihtoehdossa Fabianinkadun pohjakerroksen sisääntulohallista nousee yksivartinen monumentaaliporras ensimmäisen

1. Kay Fisker: Hotel i Bergen, Architekten 1919 s. 441
2. Sirén 1975 s. 13, 14.

kerroksen lämpiöön, mistä muodostuu vaikuttava tilasommitelma. Palkintolautakunta piti sitä rakennustaiteellisesti hyvin ratkaistuna.¹

Kuvat 24

B-vaihtoehdoissa suuri uusi juhlasali estää vaikuttavan porrashalli-tilasommitelman sijoittamisen rakennukseen A-vaihtoehdon tavalla. Suuren juhlasalin pohjamuoto on molemmissa vaihtoehdoissa ristimäinen. Molempiin salivaihtoehtoihin liittyy 20-luvun klassisismia edustava juhlallinen koristelu. Yhteys uuteen juhlasaliin on esitetty mahdolliseksi myös Senaatintorin puolelta käytävien avulla.

Kuvat 23

Vanhan osan restauroinnissa suurin muutos tilaratkaisussa on pohjakerroksen avaaminen eteläpuolella vaatesäilytyseteishalliksi.

Kuvat 23, 24

A-vaihtoehdossa käytävyyhteydet eivät juuri häiritse vanhan osan tilallista perusratkaisua. Mutta B-vaihtoehdoissa käytävien avautuminen vanhan juhlasalin molemmin puolin olisi luultavasti sekoittanut vanhan osan selkeää perusratkaisua.

A-vaihtoehdossa vanhaa juhlasalia on pidennetty n. 8 metrillä ja vielä 6 metriä syvällä näyttämöosalla. B-vaihtoehdoissa juhlasali on säilytetty alkuperäisessä muodossaan, konserttikoroke salin pohjoisreunasta on poistettu. Salin säilyttäminen olisi ollut toivottava toteutuksen lähtökohta.²

Sirén ehdottaa B₁-suunnitelmassa, että kulku Senaatintorin sisääntulosta, kuten siis akateemiset kulkueet, uuteen suureen juhlasaliin johdettaisiin vanhan juhlasalin kautta.³ Sirén ei kuitenkaan liene ajatellut vanhasta juhlasalista lämpiötä uudelle suurelle juhlasalille, koska hän on säilyt-

1. Arkkitehti 1/1931 s. 195

2. Pöykö 1972 s.133,197. HYM kuvat; Arkkitehti 12/1931 s. 194, 195, 199.

3. Sirén: "Ad Claritatem" selostus 1931 HYA.

tänyt penkit salissa. Ilmeisesti sitä olisi voinut käyttää luentosalina tai pienenä konserttisalinä.¹

Kaikissa Sirénin vaihtoehdoissa Engelin osan vestibyyli on säilytetty entisellään. Huonejaoissa on joitakin muutoksia. Pääosa tiloista, esimerkiksi vanha konsistorin sali, on Sirénin kilpailuehdotuksissa säilynyt. Sirén on katkaisut erillisiksi tiloiksi käytävien päätyosat, siellä missä ne alunperin ulottuivat ulkoseinään asti. Kolmanteen kerrokseen on eteläpäätyyn tehty uusi käytäväosa, josta pääsee laajennusosaan. Siis Engelin osan tilarakennetta on sopeutettu laajennusosan liitokseen.²

Sirénin laajennuksen ratkaisuperiaate muistuttaa Asplundin Göteborgin kaupungintalon laajennuksen vuoden 1920 suunnitelmassa esiintynyttä jäljittelyperiaatetta, tosin Sirénin ehdotuksessa laajennus ei erotu omaksi massakseen mutta siinä pyritään symmetrian säilyttämiseen, kuten Asplundilla vanhassa ja uudessa osassa.

1. Kuva, HYM

2. Kuvat HYM 6:2:1-21; Sirén: "Ad Claritatem" selostus 1931 HYA.

"LARGO", tekijää ei tiedetä

Kuvat 25

"Largon" umpikortteliratkaisu on luonteeltaan erityisen katutilaa sulkeva ja empiren kaupunkikuvallisista ideoista piittaamaton.

Aleksanterinkadun puolella on Engelin osan päädyn aiheita jatkettu samanlaisina koko julkisivun pituudelta ilmaisemat- ta edes risaliittijaolla eri-ikäisiä osia. Tämä on ehkä 20-luvun klassisismista tullut piirre. Toisaalta Asplundin Göteborgin kaupungintalon kilpailuehdotuksen julkisivu vuodelta 1913 jo edustaa samantapaista yhtenäistä julkisivukäsittelyä. Ainoaa vaihtelua "Largon" julkisivuun tuovat korostettu suurikehyksinen keskellä oleva oviaukko ja pieni ovi Engelin osassa.

Fabianinkadun julkisivu on lähes kopioitu Engelin Senaatintorin puoleisesta julkisivusta. Keskirisaliitti ei ole yhtä ulkoneva, siinä on kolonnien sijasta pilasterit. Keskirisaliitissa kahden alimman kerroksen aukot on tehty kaariikkunoina ja ovina Valtioneuvoston ovien tapaan, tosin leveämpinä.

"Largon" tekijä kertoo selostuksessa julkisivun jatkamisen syyksi Engelin osan tavalla sen, että ohjelma tuntui edellyttäneen Engelin osan kerroskorkeuksien jatkamista laajennuksessa, minkä vuoksi radikaalit julkisivukäsittelyt olisivat turhia. Lisäksi tekijän mielestä Engelin ikkunarakaisu turvaa riittävän valonsaannin ja vanha keskisuuri luentosalityyppi on hyvin toimiva. Tärkeänä tekijä piti

julkisivujen saamista yhtenäisiksi, mikä lienee 20-luvun klassismin vaikutusta.

Pohjapiirrostyypinä on pääasiassa keskikäytäväratkaisu. Huoneryhmät ovat paikoitellen sokkeloiset.

Fabianinkadulta tullaan suureen mutkikkaasti koottuun eteishalliryhmään. Päähallin portaista pääsee ensimmäisen kerroksen lämpiöön, johon avautuu pyöreäksi laajennettu ja toiseen suuntaan käännetty suuri juhlasali. "Largon" tekijä olettaa, että Engel oli tarkoittanut suuren juhlasalin ympäräksi täydennettäväksi, koska sen ympyränkaari on rakennukseen päin. "Largon" tekijä pitää ratkaisuaan pieteetillä tehtynä ja juhlasalin luonteen säilyttävänä, vaikka se olisi merkinnyt todellisuudessa salin täydellistä muuttamista. Se ei lisäksi ota huomioon akateemisten kulkueiden tuloa Senaattintorin sisäänkäynnistä. Umpikortteli ja pyöreä keskustila yhdistelmään ovat saattaneet vaikuttaa Sirénin Eduskuntatalo ja Asplundin Tukholman kirjaston ensimmäiset 1922 julkaisut suunnitelmat.¹

Engelin vestibyyli "Largossa" on säilytetty, mutta huone- ja käytävätiloissa on tehty useita muutoksia. Engelin osan restaurointisuunnitelmassa "Largossa" on ilmeisesti pyritty tekemään vanhan näköinen ratkaisu, mutta olemassaolevaa tilarakennetta ei ole otettu huomioon. Tekijä on mahdollisesti yrittänyt johdonmukaistaa Engelin käytäväratkaisuja ja samalla tehdä erillisistä tilaryhmistä selkeät kokonaisuudet, mutta samalla on menetetty Engelin plaanin symmetriavaikutelma.²

1. Byggmästaren I/1922

2. Arkkitehti 12/1931 s. 198; kuvat HYM; "Largo" selostus 1931 HYA

"IN TERMINIS", luultavasti Gunnar Stenius¹

Kuvat 26 "In Terminisin" umpikortteliratkaisu on hyvin samanlainen kuin sekä Borg - Sirén - Åbergin vuoden 1919 suunnitelmassa että Steniuksen vuoden 1928 laajennussuunnitelmassa, "In Terminisin" sisäpihat tosin ovat pienemmät.

Kuvat 26 a "In Terminisin" ensisijaisessa julkisivusuunnitelmassa raja Engelin osan ja laajennuksen välillä Aleksanterinkadun julkisivussa on häivytetty Engelin päädyn näköisen sivurisasiitin avulla. Keskiosa imitoi Engelin seinäkäsittelyä, muttei kuitenkaan saavuta sen loppuunhiottua vaikutelmaa.

Fabianinkadun julkisivu toistaa Engelin Senaatintorin julkisivun sivurisasiittien mitat myös keskirisaliitin pilastaeriosassa, ja vaikutelma jää vaatimattomaksi. Myös kattovalokupu heikentää yleisotetta.

Julkisivussa ei ole korostettu Fabianinkadun sisäänkäyntiä siinä määrin kuin mikä sen merkitys on sisätiloille.

Kuvat 26 b Vaihtoehtoisessa julkisivusuunnitelmassa tekijä on jättänyt laajennuksen Aleksanterinkadun sivurisasiitin Engelin osaa yksinkertaisemmin käsitellyksi, tyylinä on 20-luvun klassisismi; vaikutelma on entistäkin vaatimattomampi. Kuitenkaan laajennusosa ei erotu voimakkaasti Engelin osasta. Fabianinkadun vaihtoehtoisessa julkisivussa ei ole sivurisasiitteja eikä keskirisaliitissa ole kartiomaista kattoa. Sivurisasiitittomuus ja keskikohdan korostus sopivat julkisivun yleiseen 20-luvun klassisismiin ilmeeseen.

1. Helsingin yliopiston museossa tunnistettu todennäköisesti Steniuksen tekemäksi.

Kuvat 26 c

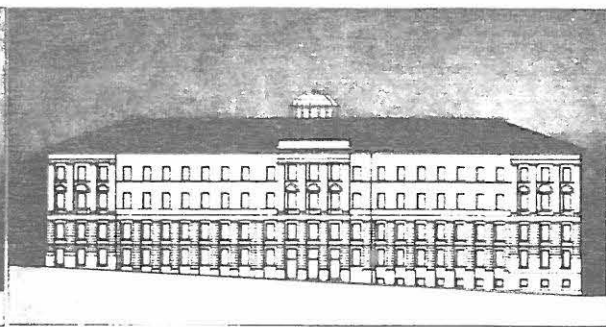
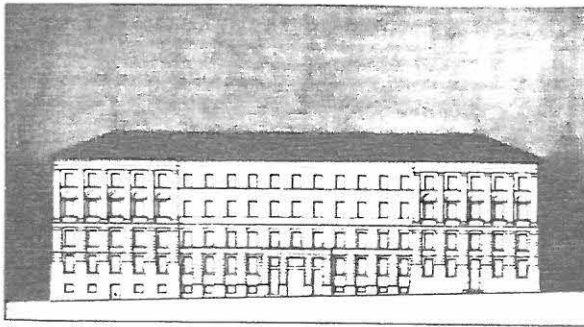
Sisäänkäynti Fabianinkadulta tulee pieneen eteishalliin ja portaiden kautta vaatesäilytyshalliin, jonka katossa on valoaukko. Aukon molemmin puolin on portaat, siis periaatteessa sama idea kuin Engelin vestibyyliissä. Hallia sivuaa keskikäytävä.

Aleksanterin- ja Hallituskadun siivessä on sivukäytävä-ratkaisu. "In Terminisin" käytävät mutkittelevat huonetiiloja kiertäen ja toisiin käytävätiloihin liittyen.

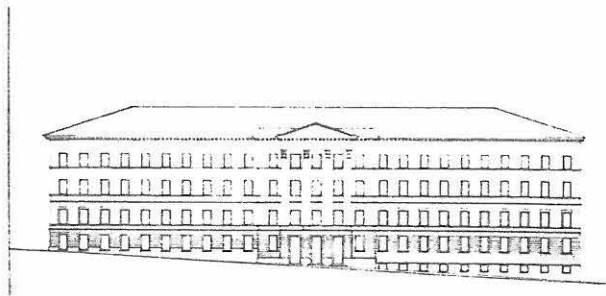
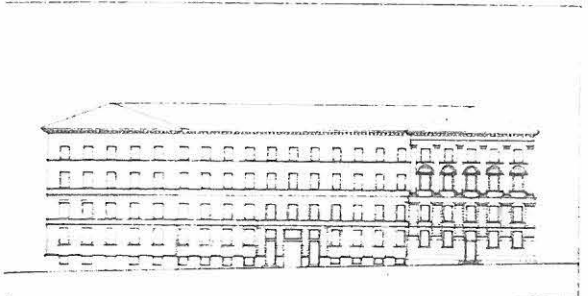
Suuri juhlasali on täydennetty nelikulmaiseksi, mutta itse salitilan muodostavaa kaarevaa pylväsriiviä on jatkettu siten, että tilasta tulee pyöreä. Saliosaa reunustaa kaksi tilallisesti epäselvää lämpiötilaa, jotka avautuvat Engelin osan keskikäytävään häiriten sen hahmottamista. Käytävää on avattu myös muista kohdista, mutta huonejakoja on säilyneissä alueissa muutettu varsin vähän. Vestibyyli-tila on säilytetty.

"In Terminisissä" on sokkeloisia alueita. Vanhaa osaa ei ole säilytetty tarpeeksi.¹

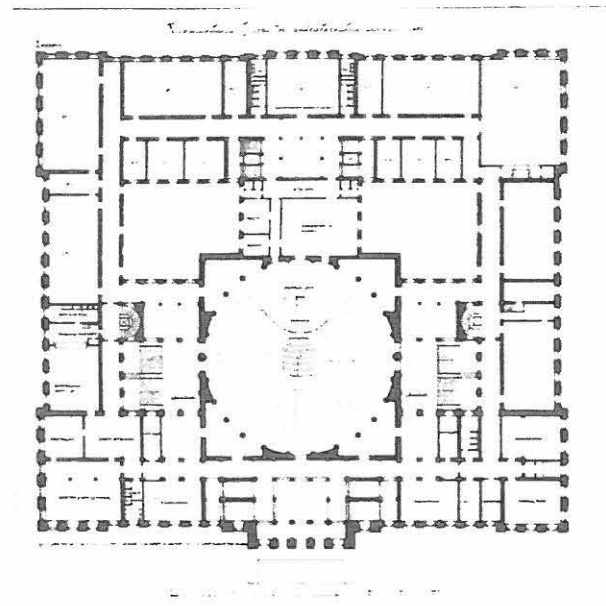
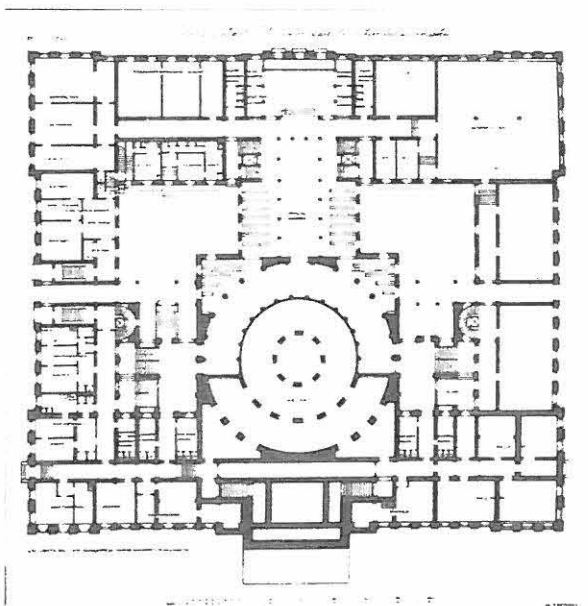
1. Arkkitehti 12/1931 s. 197, 198; kuvat 6:9:1-17 HYM

a

b

c

- 26 a) "In terminis", julkisivujen pääehdotus.
 b) "In terminis", vaihtoehtoiset julkisivut.
 c) pohjakerros ja 1. krs - HYM 6:9

"ANDANTE", Bertel Liljequist, avustajana Arne Helander,
lunastus

Bertel Liljequist oli yliopiston rakennustoimikunnan jäsen puolitoista vuotta ennen kilpailua. Hän oli luultavasti hyvin selvillä edellisistä yliopiston päärakennuksen laajennussuunnitelmista, varsinkin koska hän oli ollut Armas Lindgrenin pitkäaikainen työtoveri.

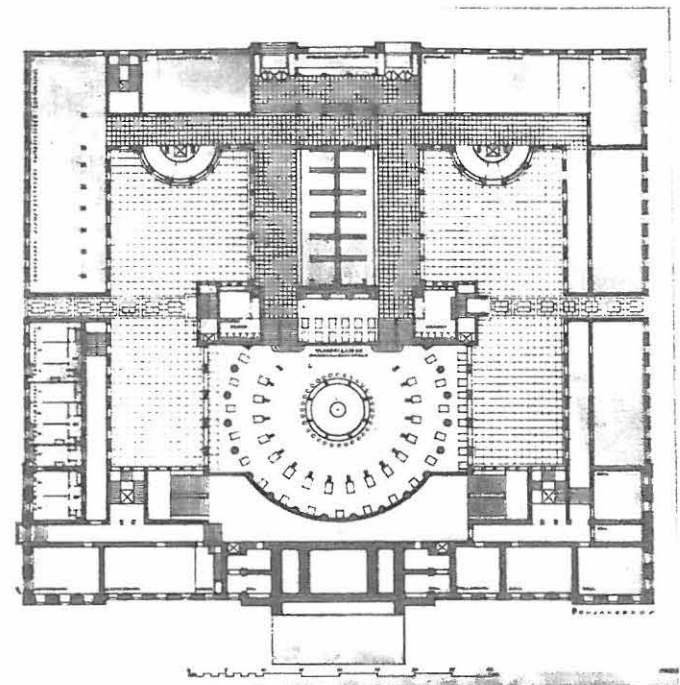
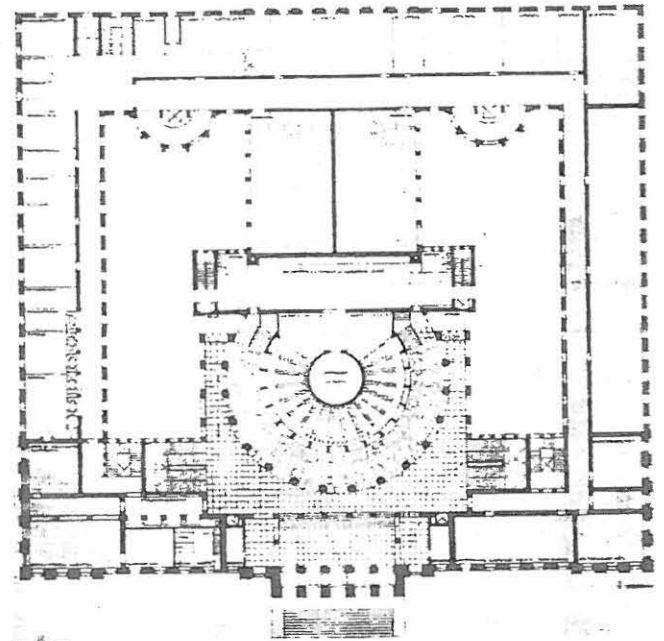
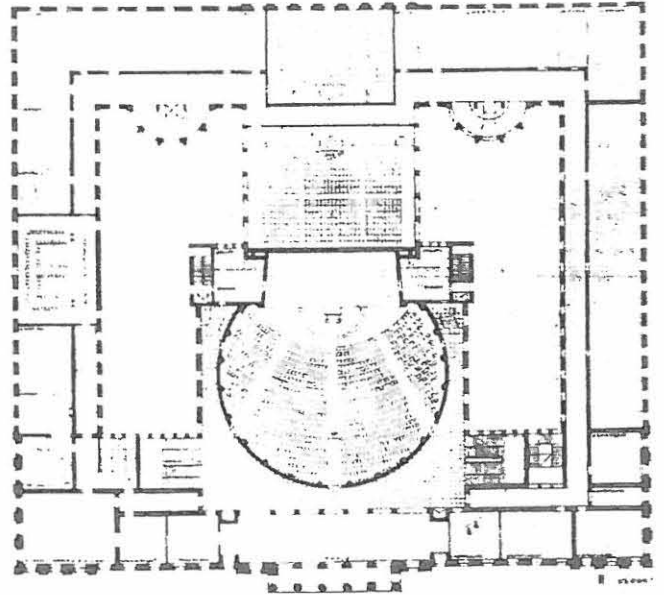
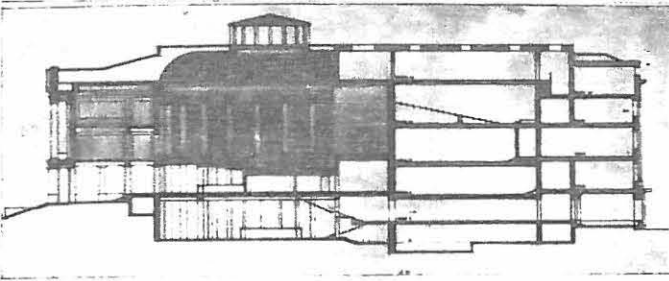
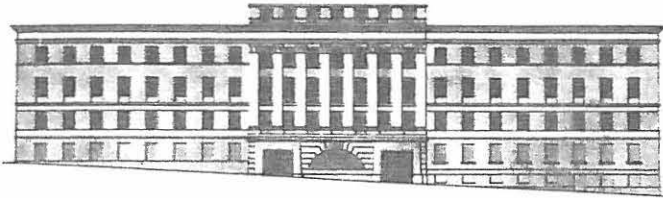
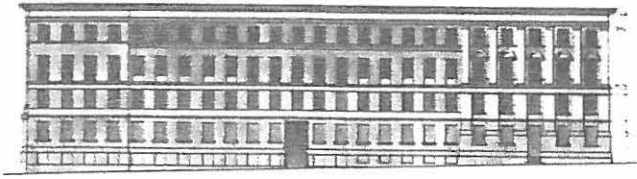
...uvat 27

"Andante" muodostaa yhtenäisen umpikorttelin. Aleksanterinkadun julkisivu ei ole symmetrinen. Engelin osa erottuu erilaisen julkisivukäsittelynsä ja sen vuoksi, että se on leveämpi kuin laajennuksen sivurisaliitti. Laajennus on Engelin osan tyyliin sopeutuvaa klassisismia.

Fabianinkadun julkisivussa on enemmän 20-luvun klassismin piirteitä, kuten suuri puolipyöreä ikkuna ja sitä reunustavien oviaukkojen egyptisoivasti ylöspäin kapenevat kehykset.

Julkisivu on voimakkaasti keskipainotteinen. Puolipyöreä ikkuna ja egyptisoiva oviaukkojen ratkaisu korostavat poikkeavalla muodollaan ja suurikokoisuudellaan keskirisaliittia. Lisäksi risaliitin pohjakerros on rustikoitu. Keskirisaliittia on tehty huomiota herättävämmäksi ylemmissä kerroksissa pilastereilla, joissa on suuri järjestelmä. Risaliitti päättyy kattolistakorkeuden yli kohoavaan attikaosaan.

Pohjapiirroksessa on Borg - Sirén - Åbergin vuoden 1919 suunnitelman vaikutusta. Suuri juhlasali on täydennetty lähes pyöreäksi. Laajennuksessa on sivukäytäväratkaisu. Portaat

27 B. Liljequist: "Andante"
julkisivut, leikkaus, pohjakerros
1. krs, 3. krs - HYM 6:5

tulevat puolipyöreinä sisäpihojen puolelle.

Sisääntulo on jakautunut kahteen oveen. Eteishalli on lyhyt, porrasaskelmilla ja pylväsrivillä rytmitetty. Vaatesäilytyshallissakin kulku jatkuu kahtiajakautuneena päätyen juhlasalin alla olevaan pyöreään korkeaan kahvila-ravintolaan.

Suuri juhlasali on laajennettu ja nostettu kerrosta ylemmäksi Engelin osassa, jolloin ensimmäiseen kerrokseen on saatu salin alle eteis- ja vaatesäilytystilaa Senaattoritilta tulevalle yleisölle. Engelin suuri juhlasali on siistävälläan hävitetty.

Engelin vestibyylistä on poistettu siihen oleellisesti kuuluvat portaat, ja ensimmäisen kerroksen keskitilaan on tehty välipohja, jolloin on saatu salille lämpiötilaa. Engelin osaan on sijoitettu lähinnä hallintotiloja. Konsistorinsali on säilytetty, mutta muuten lähes kaikki huonejaot on muutettu. Keskeisenä "Andantessa" on pidetty laajennuksen ja Engelin osan liittymistä yhdeksi kokonaisuudeksi, mikä näkyy myös Engelin osan käytävätilojen muutoksissa.¹

1. Arkkitehti 12/1931 s. 196-197, 1/1932 s. 11; kuvat 6:5:1-14 HYM

"AVLA", JARL EKLUND JA TOIVO JÄNTTI, JAETTU TOINEN PALKINTO

Kuvat 28

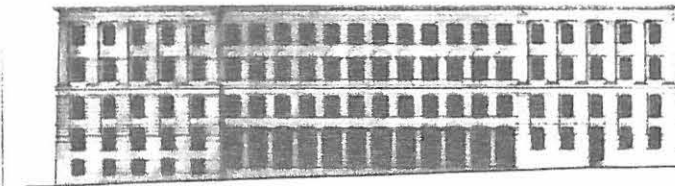
"Avlassa" on laajennus tehty umpikortteliratkaisuna. Engelin osa ja laajennus sulautuvat yhdeksi kokonaisuudeksi. Juhlasalin laajennuksesta ei ole yhdysosaa Fabianinkadun siipeen, joten kortteliratkaisu on lähellä 20-luvun klassisismien suurkortteli-ideaa.

Aleksanterinkadun julkisivussa on Engelin osan päädyn kanssa symmetrinen sivurisaliitti, mutta väliosaa edustaa 20-luvun klassisismia kapeine korkeine pohjakerroksen pylväsväleineen. Pylväiden takana ovat ylioppilaskahvilan suuret ikkunat, joiden kautta syntyy yhteys sisä- ja katutilan välille. Väliosassa ikkunat ovat leveämpiä kuin Engelin osassa.

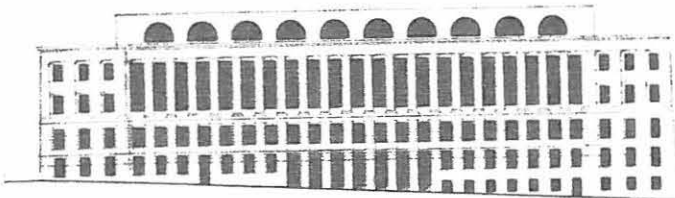
Fabianinkadun julkisivussa ovat sivurisaliitit taas samanlaiset kuin Engelin torijulkisivussa. Keskiosa on vielä voimakkaammin 20-luvun klassisismien leimaama kuin Aleksanterinkadun julkisivu. Keskeistä sisääntuloa on korostettu kapeilla korkeilla oviaukoilla. Keskiosassa on toisen ja kolmannen kerroksen korkuiset kapeat ikkunat, jotka valaisevat kahden kerroksen korkuista auditorioryhmää.¹

Attikassa on kymmenen puolipyöreää auditorion ikkunaa. Puolipyöreää ikkunamuotoa esiintyy 20-luvun klassisismien rakennuksissa, mutta tässä se voi heijastaa Engelin osan pihajulkisivussa ollutta puolipyöreää ikkunaa, tai puolipyöreiden ikkunoiden ryhmää yliopiston kirjaston sivufasa-

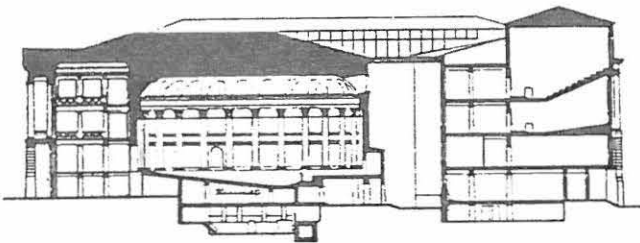
1. HYM kuvat 6:6:1-13.

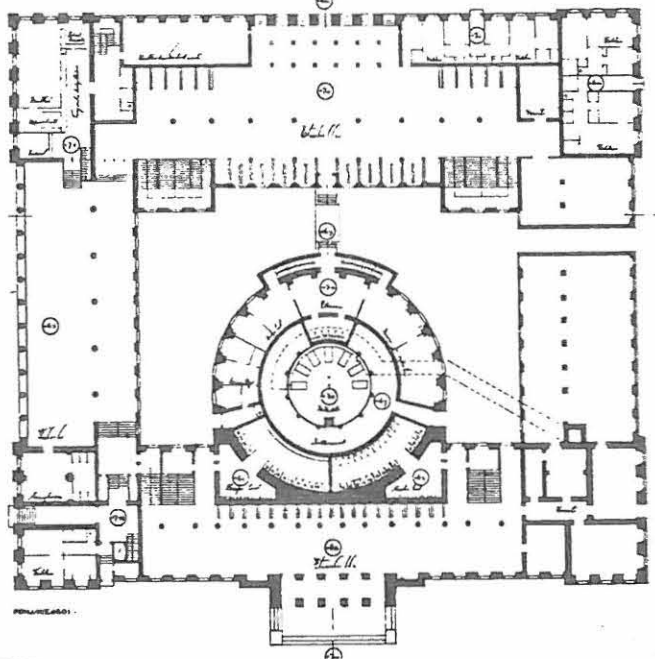
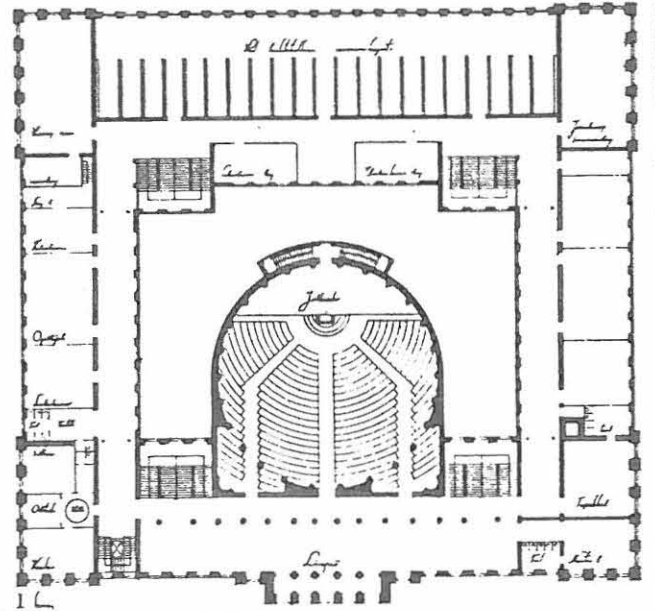
John Almqvist

John Jäntti

II palkinto: „Avla”. Arkkitehdit Jarl Eklund ja Toivo Jäntti.
Leikkaus ja pohjakerros. Kaava 1:1000.

28 Eklund-Jäntti: "AVLA" julkisivut, leikkaus, pohjakerros,
1. krs - HYM 6:6

dissa.¹

Pohjapiirros on lähes täydellisen symmetrinen Senaatintori-Fabianinkatu -akselin suhteen. Laajennuksessa on selkeä sivukäytäväratkaisu, joka liittyy suoraan vanhaan osaan. Pohjapiirroksessa on samantyyppinen ratkaisu kuin Sirénin Eduskuntatalossa, ja siten se muistuttaa paljon Sirénin kilpailuehdotusta. Suuri sisääntulohalli, ylioppilaskahvilan tilarakenne, sivukäytäväratkaisut ja vanhan juhlasalin pyöreäksi täydentäminen ovat samoin ratkaistuja kuin Eduskuntatalon vastaavat kohdat.

Fabianinkadun puoleista sisääntulo- ja vaatesäilytyshallia on rytmitetty mielenkiintoisesti pylväiköillä ja erikokoisten tilojen sarjalla.

Engelin osan sisätilat on muutettu täydellisesti. On uskomatonta, että yliopiston palkintolautakunta antoi "AVLAlle" jaetun toisen palkinnon. Sisääntuloporras Senaatintorilta on poistettu, uusi sisääntulo on pohjakerroksessa. Portaat on siirretty sisäpihan puolelle symmetrisesti uuden osan portaiden kanssa. Ainutlaatuisen arvokas porrasvestibyyli on "AVLA"-suunnitelmassa hävitetty. Ensimmäisessä kerroksessa on suuri avoin lämpiö, jonka vuoksi on hävitetty kymmenen metrin pituudelta myös huonejakoa Engelin osan etelä- ja pohjoisosassa. Ylemmissä kerroksissa on käytäväjärjestelmää hieman jäljellä, mutta kaikki huonejaot on muutettu, erityisen ikävää on vanhan konsistorinsalin hävittäminen.

Kilpailuehdotus "AVLAssa" on vanha ja uusi osa käsitelty yhtenäisesti ottamatta huomioon Engelin suunnitteleman osan arkkitehtonista ja kulttuurihistoriallista erikoislaatuisuutta.²

1. Pöykö 1972 s. 151, s. 108; kuvat 6:6:1-13 HYM
2. Arkkitehti 12/1931 s. 194; kuvat 6:6:1-13 HYM

"TRADITIO", HAAKON LINDÉN

Kuvat 29

Lindénin suunnitelmassa on umpikortteliratkaisu, jossa on kaksi pitkää sisäpihaa.

Aleksanterinkadun julkisivussa laajennuksessa on Engelin päädyn kanssa symmetrinen sivurisaliitti. Keskiosa on 20-luvun klassisismia, ja siinä on keskellä pylväin korostettu sisäänkäynti.

Fabianinkadun julkisivussa on oikeanpuoleinen sivurisaliitti Engeliltä kopioitu, siis Fabianin- ja Aleksanterinkadun kulmassa on tavallaan kulmatorni. Vasemmanpuoleinen sivurisaliitti taas on keskiosan tapaan 20-luvun klassisismia tyylieltään. Fabianinkadun julkisivun keskellä oleva sisäänkäynti on voimakkaasti korostettu kaksoispilareilla ja korkealla pieniruutuisella ikkunalla.

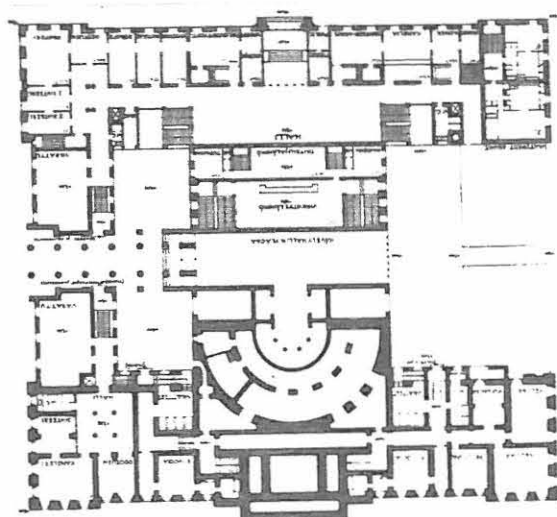
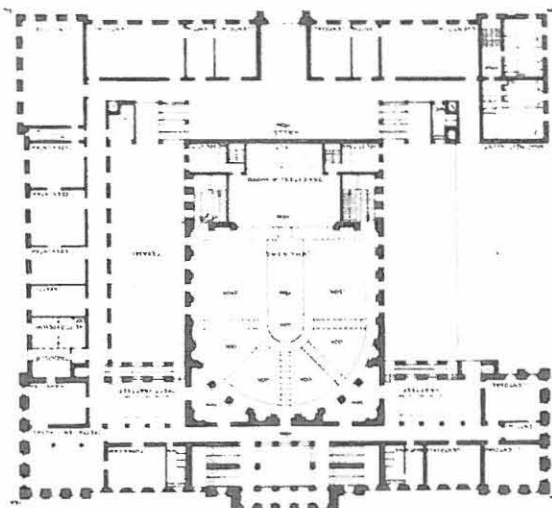
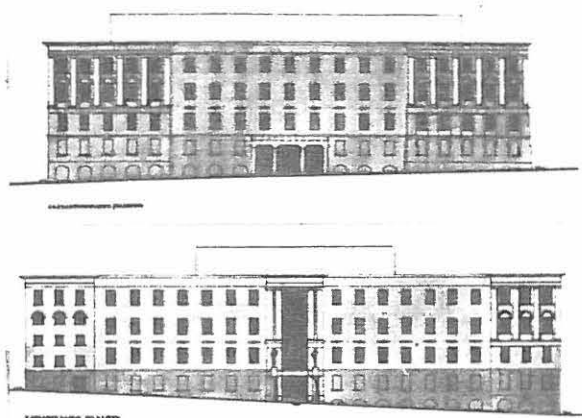
Laajennuksen pohjapiirroksessa on sivukäytäväratkaisu.

Pohjakerroksessa on pylväsrivein korostettu sisääntuloakseli Aleksanterinkadulta, joka on poikittainen Engelin salin akselin suhteen. Tästä suuren juhlasalin sisäänkäynnistä on vaikeasti löydettävä porrasyhteys juhlasaliin.

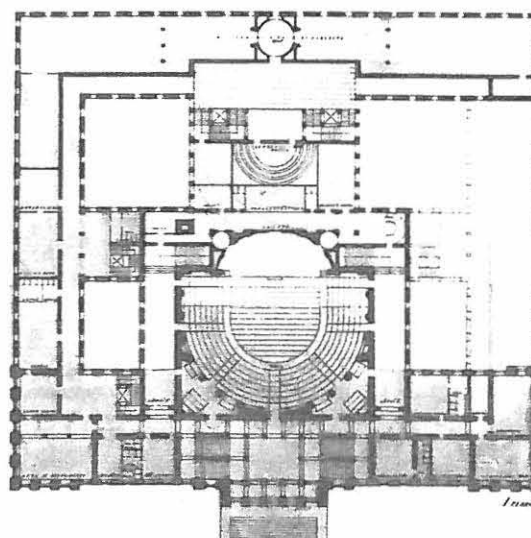
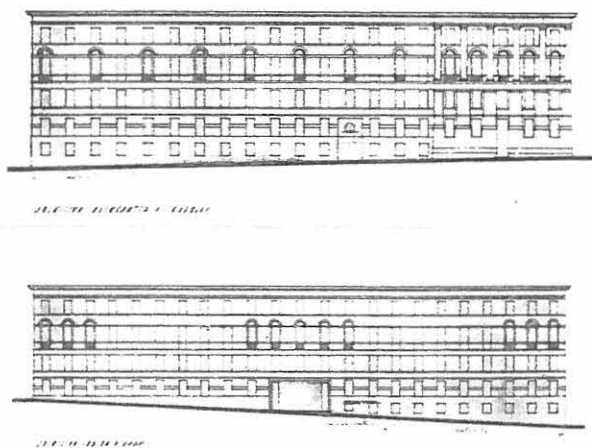
Ensimmäisessä kerroksessa on Fabianinkadun sisääntulohallii, joka on vaatimaton julkisivukäsittelynsä verrattuna. Fabianinkadun siivessä käytävä laajenee halliksi portaiden ja suurten luentosalien kohdalla.

Myös Engelin osassa on opetustiloja. Kohdista, joihin uusi osa liittyy, on poistettu seinät, mikä häiritsee tilajärjestelmää, muuten vanhaa huonejakoa on pääosin noudatettu.

Konsistorinsali ja vestibyyli on säilytetty. Laajennetun

29 H. Lindén: "Traditio" julkisivut, 1. krs, 2. krs - HYM 6:15

30 Muroma-Borgström: "Alma mater" julkisivut, 1. krs - HYM 6:4

juhlasalin päälle on sijoitettu epäonnistuneesti luentosaleja.

Engelin suurta juhlasalia Lindén on pidentänyt huomattavasti suorakulmaisella osalla ja lisäksi syvällä lavaosalla. Lindén on jatkanut Engelin salin seinäkäsittelyä, mutta lisännyt puolipylväiden väliin korkeat ikkunat, jotka ilmaisevat hieman rajaa uuden ja vanhan osan välillä. Kuitenkin salin hahmo on muuttunut pitkäkäiseksi, eikä Engelin sali ole siis säilynyt.¹

1. Arkkitehti 12/1931, s. 196; kuvat 6:15:1-11 HYM

Muroman ja Borgströmin "Alma Mater"-ehdotuksessa umpi-kortteliratkaisu on pienten sisäpihojensa puolesta erityisen lähellä 1880-luvun kortteliratkaisuja. Julkisivukäsittelyn jatkuminen yhtenäisenä on 20-luvun klassisismien piirre. Laajennuksen julkisivu jatkaa Engelin osan listoituksia. Julkisivua elävöittävät aiheet on myös otettu Engelin osasta, mutta niitä on yhdistelty eri tavalla kuin empirissä tai 20-luvun klassisismissa.

Aleksanterinkadun julkisivu ei ole symmetrinen, laajennuksessa ei toistu sivurisaliittiosa. Tätä jäsentelyperiaatetta esiintyi 20-luvun klassisismissa.

Fabianinkadun julkisivu on keskikohtaa korostava ja symmetrinen.

Pohjapiirros noudattaa symmetriaa. Käytävät reunustavat sisäpihoja ja laajenevat suurten tilojen ja portaiden kohdalla kokoaviksi aulatiloiksi. Siirtyminen erityyppisiin tiloihin tapahtuu usein välittävän pienen tilan kautta. Näissä tilasarjoissa on käytetty erilaisia mielenkiintoisia 20-luvun klassisismien aiheita.

Engelin suurta juhlasalia on jatkettu suorakulmaisella katsomo-osalla ja eksedramaisella näyttämöllä. Suurta juhlasalia kiertää lämpiökäytävä, joka muuttaa Engelin osan käytäväarakenteen hahmottumista. Vestibyyli on säilytetty alkuperäisenä, huonejakoja on muutettu osittain.¹

1. Arkkitehti 12/1931 s. 197; kuvat 6:4:1-12 HYM

"HELSINGIN YLIOPISTO", TEKIJÄÄ EI TIEDETÄ

Kuvat 31

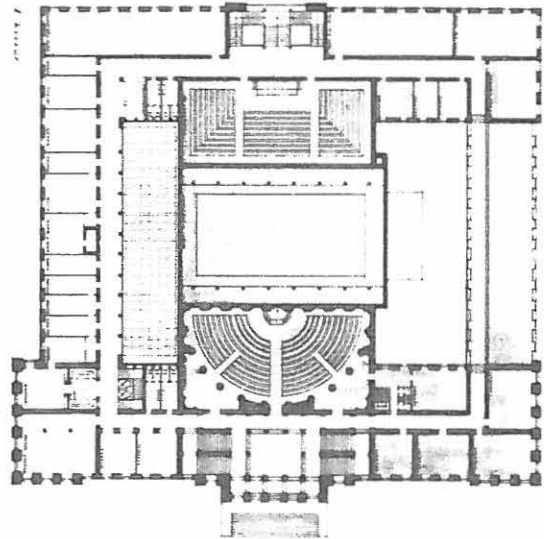
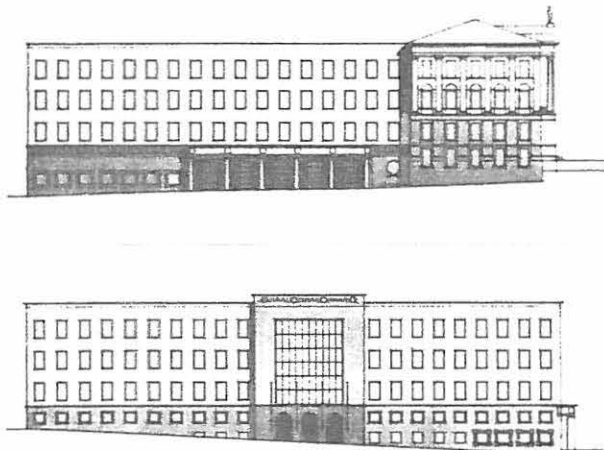
Kilpailuehdotus on umpikortteliratkaisu, jossa vanha osa on haluttu saada erottumaan.

Laajennusosa on sisäänvedetty hieman Aleksanterinkadun vierestä. Laajennusosan julkisivu erottuu voimakkaasti myös 20-luvun klassisismien tyyllisen käsittelynsä vuoksi. Koko julkisivun keskikohdassa on pylväin korostettu sisäänkäynti. Vanhan ja uuden julkisivun yhdistelmästä ei tule tasapainoista kokonaisuutta, sisäänkäynti tuntuu olevan väärässä paikassa.

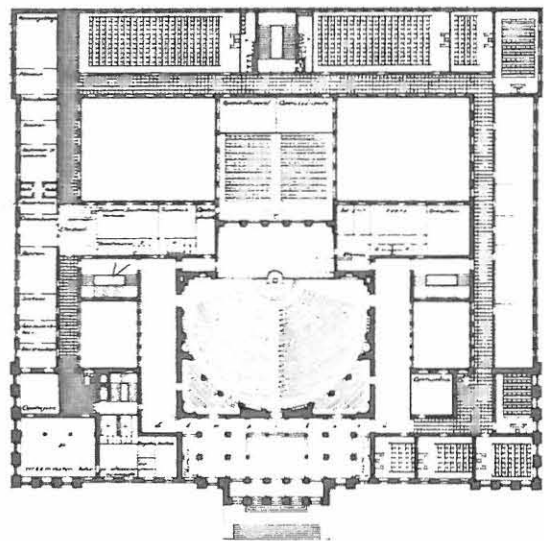
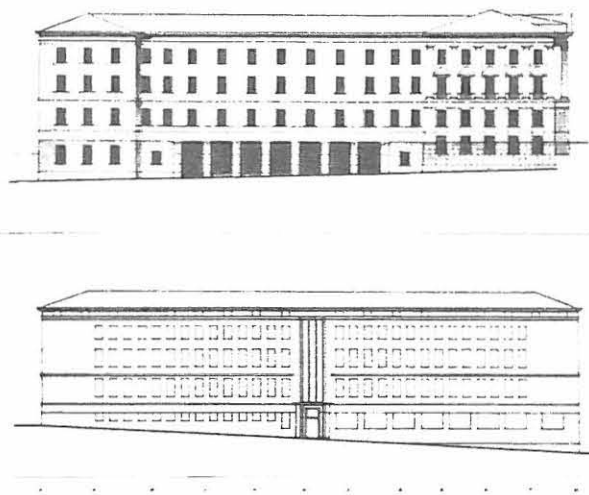
Fabianinkadun julkisivua hallitsee korostettu keskirisaliitti. Keskirisaliitissa on suuri alue pienijakoista lasiseinää. Julkisivu on symmetrinen ja kevyemmän tuntuinen kuin doristinen Aleksanterinkadun laajennusosan julkisivu.

Vanhaa juhlasalia ei ole muutettu. Pohjakerrokseen on suunniteltu uusi suuri juhlasali, johon tullaan Aleksanterinkadun suuresta sisäänkäynnistä ja eteishallista. Kilpailuehdotuksen tekijä ei ole kunnioittanut konsistorinsalin arkkitehtuuria ja kulttuurihistoriallista merkitystä, vaan hän on muuttanut salin katon alemmaksi välittämättä hienoista koristeluista.¹

1. Arkkitehti 12/1931 s. 194; kuvat 6:7:1-9 HYM

31 "Helsingin Yliopisto" julkisivut, 1. krs - HYM 6:7

32 B. Jung-V.Jung: "J.L.E." julkisivut, 1. krs - 6:10

"J.L.E.", BERTEL JUNG JA VALTER JUNG

Kuvat 32

Jungien suunnitelmassa on umpikortteliratkaisu kuten oli Borg - Sirén - Åbergin vuoden 1920 Komiteanmietintöön liittyvässä suunnitelmassa, johon Bertel Jung oli tutustunut komitean jäsenenä. Korttelissa on neljä sisäpihaa, joista kaksi on varsin pientä.

Julkisivut edustavat 20-luvun klassisismia. Aleksanterinkadun julkisivussa on kapeampi sivurisaliitti kuin Engelin osan pääty. Keskiosassa on korostettu sisäänkäyntiä suurilla oviaukoilla. Julkisivussa on niukasti koristeaiheita. Keskiosaa on korostettu voimakkaasti.

Fabianinkadun julkisivussa ei ole sivurisaliitteja vaan ikkunattomat alueet reunoilla kokoamassa julkisivua. Keskikohtaa ja siinä olevaa ovea on korostettu kapealla pystysuoralla ikkunauhallalla. Julkisivussa on korostetut vaakalistat. Pohjakerroksessa on vaakasuuntaisia ikkunoita. Horisontaalikorostukset ja julkisivun pelkistyneisyys viittaavat funktionalismin vaikutukseen.

Pohjapiirroksessa on paikoitellen mutkikkuutta ja ah-taita kohtia. Rakennuksessa on pääosin sivukäytäväratkaisu. Aulajärjestelmä muodostaa mielenkiintoisia tilasarjoja.

Engelin suurta juhlasalia on pidennetty "J.L.E":ssä ja siihen on lisätty kapeampi lavaosa. Penkkimuodostelmaa on muutettu. Salia on ehkä ajateltu Engelin hengessä laajenne-tuksi, mutta silti salin muuttaminen näin monella taval-la merkitsee Engelin salin menettämistä.

Vestibyylistä on poistettu tilaan oleellisesti kuuluvat

portaat, niiden tilalle on sijoitettu vaatesäilytystä. Käytävätilan suoralinjaisuus on sekoitettu seinämuutoksilla. Juhlasalin kulman kohdalle muodostuu mutkittelevaan lämpöön liian kapealta vaikuttava osa, vaikka se itse asiansa on alkuperäisen käytävän levyinen.¹

1. Arkkitehti 12/1931 s. 196; kuvat 6:10:1-14 HYM

"PIIRRETTY LYYRA", ELSI BORG, AVUSTAJINA AILI-SALLI AHDE
JA ELSA AROKALLIO

Kuvat 33

Borgin suunnitelma on umpikortteliratkaisu, jossa on kaksi kapeaa sisäpihaa.

Julkisivut ovat lähinnä 20-luvun klassisismia, mutta niiden pelkistyneisyys ja vaakalistojen korostus lienevät funktionalismin vaikutusta. Aleksanterinkadun julkisivussa näkyy selvästi Engelin osan ja laajennuksen raja. Fabianinkadun julkisivussa on korostettu keskeistä sisäänkäyntiä marmorikehyksin ja lipputangoihin.

Sisäänkäynti Fabianinkadulta tulee poikittaiseen käytävämäiseen eteishalliin, josta päästään uuden juhlasalin alla olevaan erikoisista kaarevista muodoista koostuvaan vaatesäilytyshalliin.

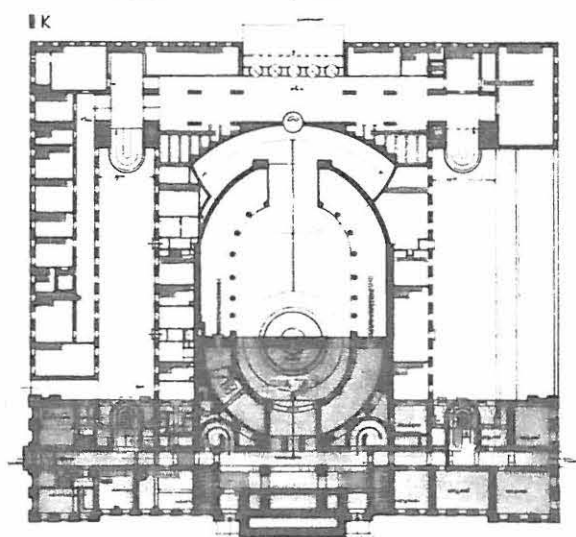
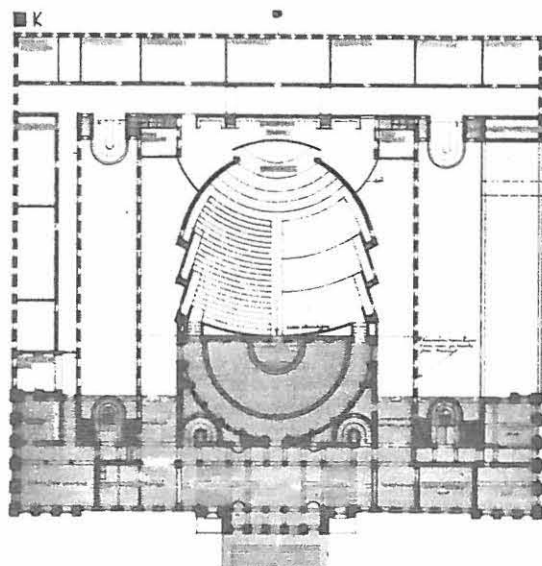
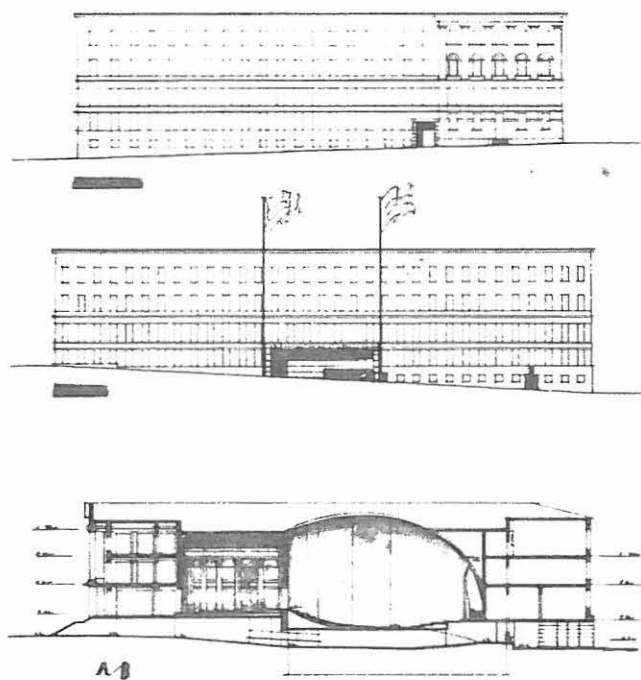
Laajennuksessa on käytetty sivukäytäväratkaisua. Vanhaan osaan ei joka kerroksessa ole kulkuyhteyttä laajennuksesta.

Engelin osan länsiosasta Borg on ajatellut purettavaksi sisäpihojen kohdalla olevan osan. Huonejakoja on muutettu. Vestibyylin portaat on poistettu ja keskiaukon paikalle sijoitettu huonetiloja.

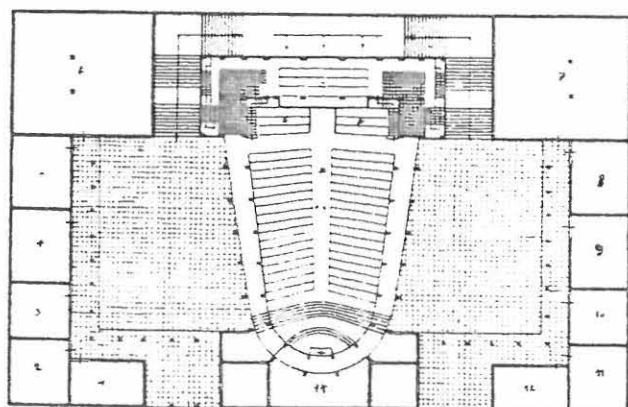
Engelin suuresta juhlasalista Borg on tehnyt lämpiön uudelle juhlasalille. Penkkien poistaminen ja porrastuksen vaihtaminen laskevasta loivasti nousevaksi muuttaa huomattavasti vanhan juhlasalin luonnetta.

Kuva 35

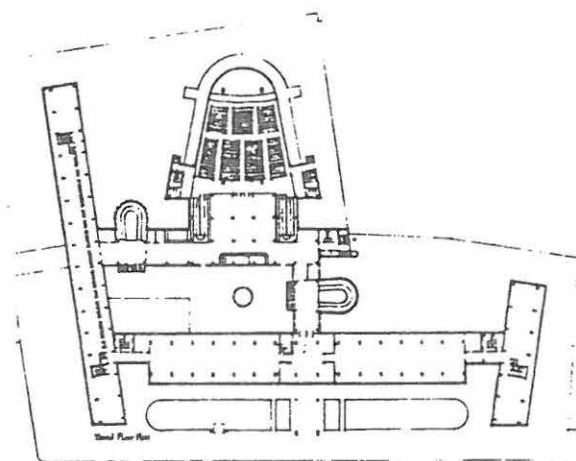
Uudessa suuressa juhlasalissa on funktionalistinen leima, vaikka pohjamuodoltaan paraabelimaisia tiloja esiintyi

33 E. Borg: "Piiirretty lyyra" julkisivut, leikkaus, pohja-kerros, 1. krs - HYM 6:12

34 O. Bartning: Evankelinen kirkko, Köln 1928

35 le Corbusier: Centrosoyus-rakennus 1929

Kuva 34

myös 20-luvun klassisismien arkkitehtuurissa.¹ Borgin salisuunnitelma on tilallisesti varsin vaikuttava. Todennäköisesti salin muotoon ovat vaikuttaneet myös silloiset akustiset opit. Salin pohjamuodon hahmo on paraabelimainen. Salin etuseinän pohjamuoto koostuu porrastuvista ympyränkaarista, joista tulee vastamuoto Engelin salin kaarevalle takaseinälle. Sivuseinät jatkuvat uuden salin etuseinästä pohjamuodoltaan suoraviivaisina mutta porrastuvina. Katto kohoaa etuseinästä pituusleikkauksessa ellipsinkaaren muotoisena.

Suunnitelma on tyyllillisesti vaihteleva. Suhtautuminen Engelin osan sisätiloihin on varsin piittaamaton.²

-
1. Vastaavantapaisia salimuotoja esiintyy Walter Gropiuksen Total-teatterissa (1927), Le Corbusier'n Centrosoyus-rakennuksessa vuodelta 1929 ja Josef Štepanekin Zidenisen kirkossa, 1929. Brnon funktionalistit, kuva 108. Klassisistinen esimerkki samantapaisista pohjamuodoista on Otto Bartningin Evankelinen kirkko Kölnissä (1928), Jahrbuch der Baukunst 1928/29 s. 3.
 2. Arkkitehti 12/1931 s. 197; kuvat 6:12:1-7 HYM

"SAPIENTI SAT", ANTERO PERNAJA JA RAGNAR YPYÄ

Kuvat 36

"Sapienti Sat" on umpikortteliratkaisu, jossa on kaksi pitkäkäistä sisäpihaa.

Julkisivujen tyylinä on 20-luvun klassisismi. Aleksanterinkadun julkisivussa laajennuksen erottumista Engelin osasta on korostettu syvennyksessä olevalla liitoskohdalla. Laajennusosan julkisivu koostuu tasaisista ikkunoiden riveistä ja selkeistä vaakalistoista. Fabianinkadun julkisivun keskiosaa on korostettu voimakkaasti koko julkisivun korkeuksilla pilareilla.

Kuva 34

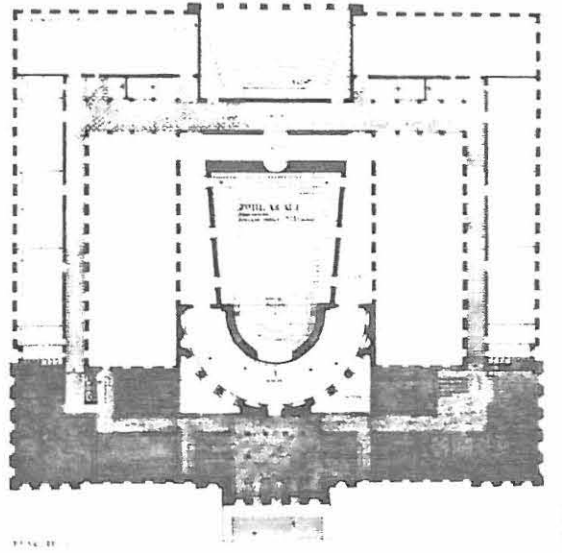
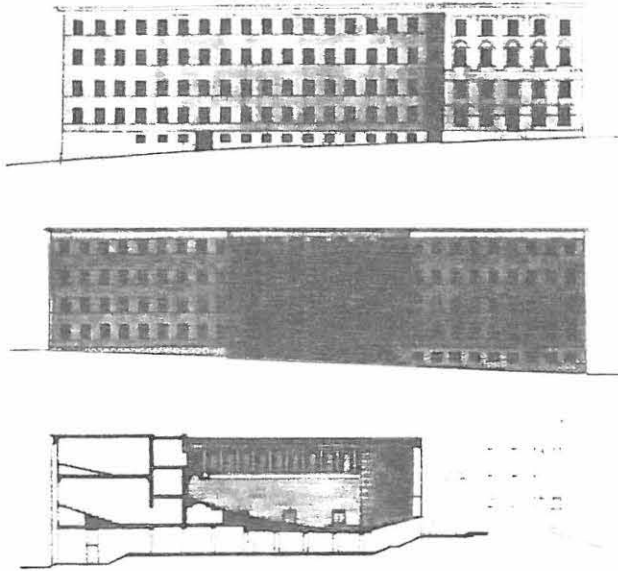
Pohjapiirrosratkaisu on saanut luultavasti vaikutteita aikaisemmista esikuvista. Esimerkiksi Otto Bartningin Evankelinen kirkko Kölniin (1928) noudattaa samaa pohjarakkaisua: umpikortteli, jonka keskisiipinä on paraabelimainen sali.¹

Laajennusosassa on sivukäytäväratkaisu pohjapiirroksessa. Suunnitelma on selkeä. Fabianinkadun sisäänkäynnistä tullaan vanhaan osaan päin kapenevaan kaarevapäätyiseen päällysvaatehalliin, joka on uuden suuren juhlasalin alla. Uutta suurta juhlasalia kiertää lämpiökäytävä. Salin näyttämöosan muodostaa Engelin suuren juhlasalin keskiosa. Engelin salin reunaosa taas on osa lämpiötä. Siis Engelin salitila on hävitetty. Uudessa salissa on seinän yläosassa puolipylväiden rivillä ilmaistu muistuma Engelin salin pylväistä.

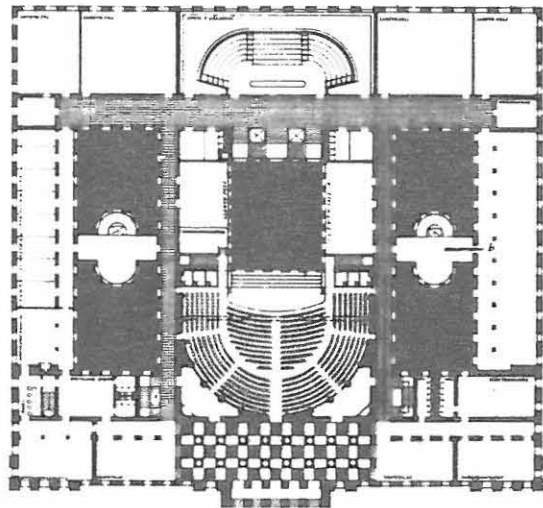
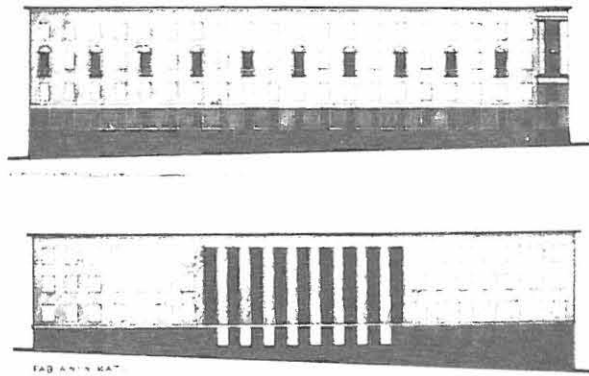
Engelin osan huonejako on pääosin säilytetty. Vestibyyliin ei ole tehty muutoksia.²

1. Jahrbuch der Baukunst 1928/29 s. 3.

2. Kuvat 6:13:1-6 HYM; Arkkitehti 12/1931 s. 198, 1932 s. 12.

36 Pernaja-Ypyä: "Sapientia sat" julkisivut, leikkaus
1. krs - HYM 6:13

37 Löyskä-Paatela: "Soura" julkisivut, 1. krs - HYM 6:14

"SOURA", TOIVO LÖYSKÄ JA TOIVO PAATELA

Kuvat 37

"Souran" perusratkaisuna on umpikortteli, jossa on viisi pientä sisäpihaa.

Engelin osan päädyn julkisivua on Aleksanterinkadun julkisivuun jätetty vain kahden pilasterin verran. Loput Engelin osan päädyistä on peitetty 20-luvun klassisismin henkisellä, uudella tasarytmisellä julkisivulla. Siis Engelin torifasadi on hahmotettu eräänlaiseksi kulissiksi ilman yhteyttä sisätiloihin.

Fabianinkadun julkisivun ikkunat ovat leveämmät kuin Aleksanterinkadun puolen ikkunat, joissa on Engelin ikkunamuodot. Fabianinkadun julkisivusta puuttuvat koristeyksityiskohdat, se on lähempänä funktionalismia kuin Aleksanterinkadun julkisivu. Fabianinkadun julkisivun keskialuetta on korostettu koko julkisivun korkuisilla pystysyvennyksillä.

Sisäpihoja reunustavat selkeät, sivukäytävätyyppejä olevat tilaryhmät.

Keskisiipeä reunustavat käytävät ovat pääasiallisena liitoksena uuden ja vanhan osan välillä, myös Aleksanterinkadun siivessä on yhdistävä käytävä.

Engelin suurta juhlasalia on pidennetty. Vestibyyli on hävitetty, tilalla on eteislämpö. Vanhaa huonejakoa on kuitenkin osittain säilytetty.¹

1. Arkkitehti 12/1931 s. 196; kuvat 6:14:1-12 HYM

"ALMA MATER (- YLIOPISTO)", O.J. ENROTH - T. EMATTO

Kuvat 38

"ALMA MATER" on umpikorttelin ja avoimemman puistomaisuutta säilyttävän korttelin välimuoto. Korttelin sisään muodostuu kaksi sisäpihaa.

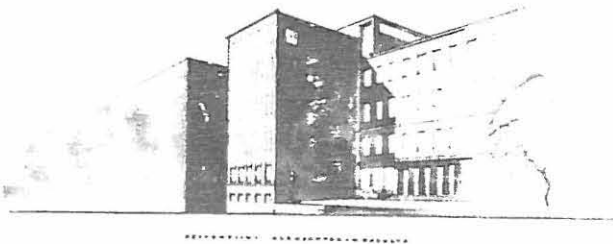
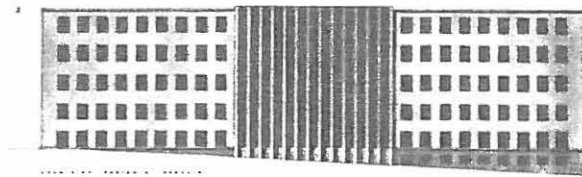
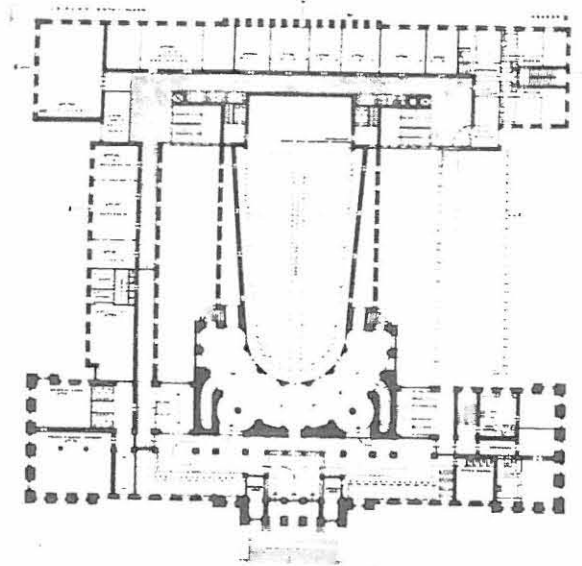
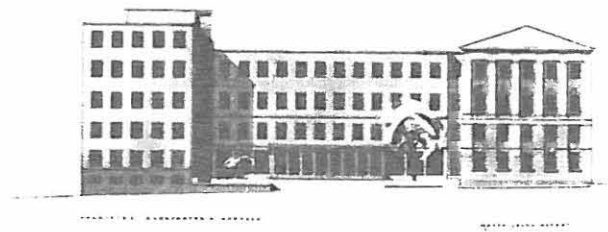
Aleksanterinkadun julkisivun keskiosa on vedetty sisään katulinjasta. Tähän tilaan on istutettu puita ja pensaita muistumaksi Engelin tontin puistosta.

Liitos Engelin osaan on tehty välittävän pienen syvennyksen avulla. Yksinkertaiset ohutkehysiset ikkunat ja seinäpinnan atektoninen käsittely osoittavat selvästi, mistä uusi osa alkaa.

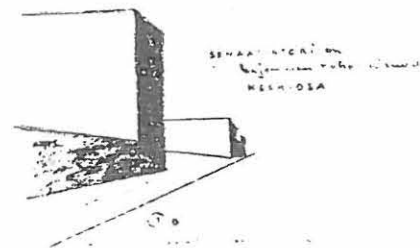
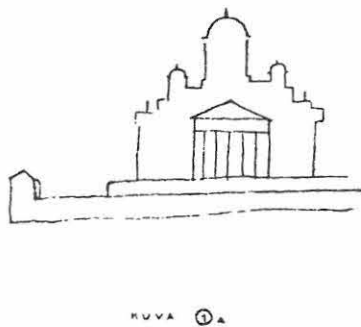
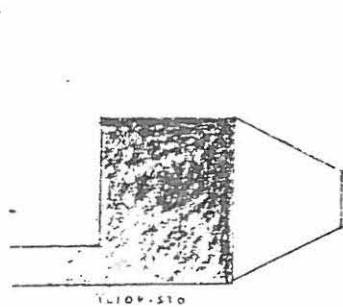
Massoittelussa - Fabianinkadun siipi on korkeampi kuin muu rakennus - , tasakattoisuudessa, koristeiden vähyydessä tuntuu funktionalismin vaikutusta. 20-luvun klassisismi näkyy kuitenkin voimakkaampana esimerkiksi sisääntulokatoksen pylväissä, pohjakerroksen balustereissa ja kerroslistoissa.

Fabianinkadun julkisivun keskustaa hallitsee 20-luvun klassisismille tyypillinen keskiosan käsittely koko julkisivun korkuisilla pilareilla. Julkisivun reunoissa on ehyt seinäalue, joka kokoaa ikkunaseinät tukemaan keskiosan korostumista. Pihajulkisivut eivät ole klassisistiset, vaan funktionalismista vaikutteita saaneet.

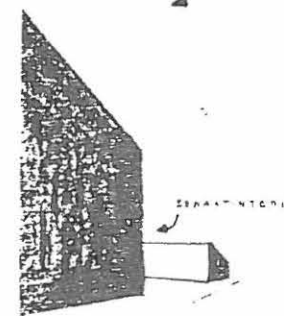
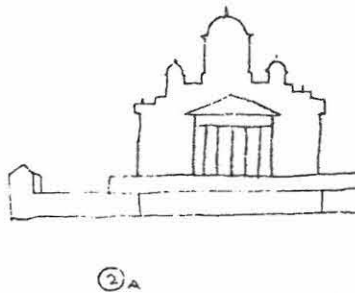
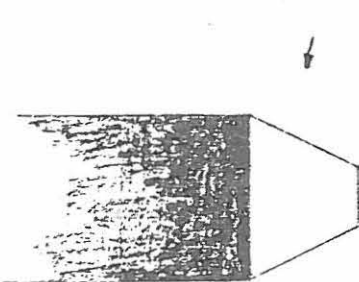
Pohjapiirroksessa Aleksanterin- ja Hallituskadun siivessä on sivukäytäväratkaisu. Fabianinkadun siivessä on käytävän molemmiin puolin luento- ja juhlasalitilaa, sekä kirjasto-tilaa.

38 Enroth-Ematto: "Alma Mater(-Yliopisto)" julkisivut, perspektiivikuva, 1. krs - HYM 6:3

39 P.E. Blomstedt: Kaavakuvat Engelin yliopistorakennuksen osuudesta Senaatintorin sommitelmasta. - Blomstedt: "ABC" selostus 1931 HYA s. 1

40 P.E. Blomstedt: Kaavakuvat päärakennuksen laajennuksen umpikortteliratkaisun vaikutuksesta Senaatintorin sommitelmaan. - Blomstedt: "ABC" selostus 1931 HYA s. 1.

Engelin osaan on kohdistettu paljon muutoksia. Palkintolautakunta arvosteli syystä Engelin salin käyttämistä osittain uuden salin lämpiönä ja uuden liian pitkän salin akateemisen leiman puuttumisesta.

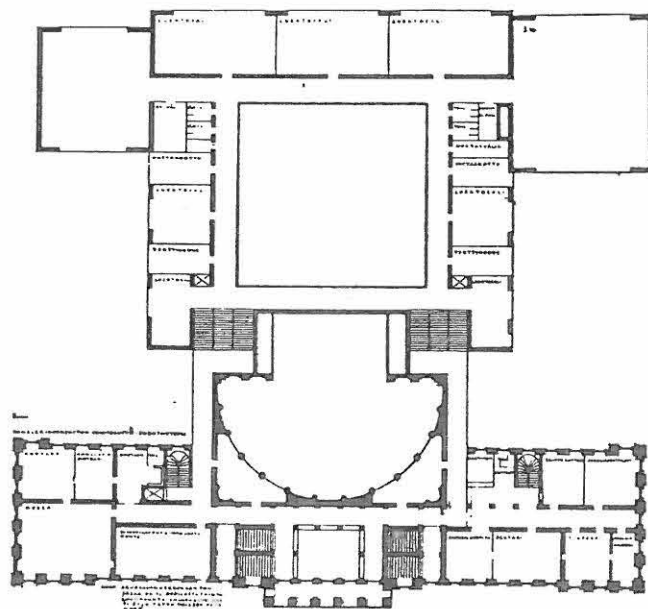
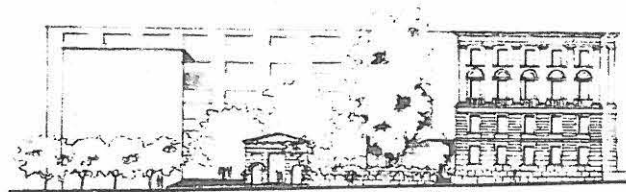
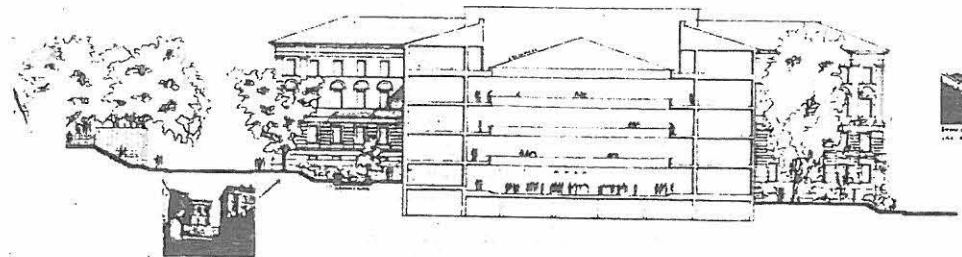
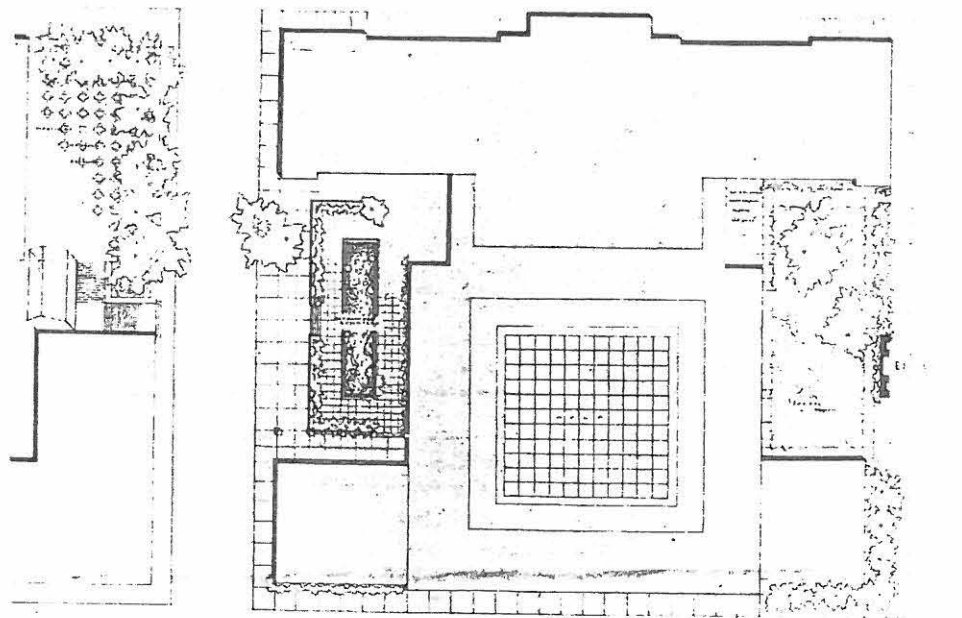
Engelin osassa vestibyylin portaiden paikalle on suunniteltu huoneita. Portaat ja niihin liitetyt hissit ovat vanhan juhlasalin sivuilla. Huonejakoja ja käytäväjärjestelmää on paikoitellen muutettu.¹

1. Arkkitehti 12/1931 s. 195; kuvat 6:3:1-10 HYM

FUNKTIONALISTISET KILPAILUEHDOTUKSET

"ABC", P.E. BLOMSTEDT, AVUSTAJINA MÄRTA BLOMSTEDT JA HARRY W. SCHRECK, LUNASTUS

- Kuvat 39 P.E. Blomstedt piti tärkeimpänä ehtona päärakennuksen laajen-
nuksessa niiden asemakaavataiteellisten arvojen säilyttä-
mistä, jotka olivat olemassa Senaatintorin ja Engelin suun-
nitteleman päärakennuksen välisessä suhteessa. Kilpailuehdo-
tuksensa selostuksessa hän painottaa torisuunnitelman empire-
luonnetta, jolle on ominaista rakennusmassojen avonainen
sijoitus ja kokonaisuuden vapaa rytmii. Blomstedt selostaa,
Kuva 21 kuinka kilpailuohjelmassa esitetty umpikortteliratkaisu
Kuvat 40 muuttaisi koko Senaatintorikomposition rakenteen. Empire-
aukean väljyys häviäisi ja sen sijaan syntyisi kilpailu-
ajankohdalle tyypillinen tori, joka koostuisi avoneliöstä
täyteenrakennettujen korttelien välissä. Hän mainitsee myös,
ettei tilannetta parantaisi vanhan julkisivun muotodetaljien
jäljentäminen yliopiston jatkofasadin pinnalle. Lisäksi
Blomstedt arvostelee, että umpikortteliratkaisu edellyttää
epäterveellisten sisäpihojen käyttämistä ja hajottaa raken-
nuskokonaisuuden pitkién käytävien varsille.
- Kuvat 41 Blomstedt ratkaisee tonttipinnan käytön H-muotoisella
rakennusmassalla, jolloin kaupunkikuvallinen tilanne ei muutu
oleellisesti. Fabianinkadun siiven Aleksanterin- ja Halli-
tuskatujen kulmissa olevat luentosaliosat ovat kerrosta ma-
talampia kuin Engelin osasta ulkoneva keskimassa. Aleksan-
terinkadun puolen piha on osittain aidattu ja Engelin

41 P.E. Blomstedt: "ABC" asemapiirros, julkisivu Aleksanterinkadulle, vaihtoehto A: leikkaus ja 2. krs
- Arkkitehti 12/1931 s. 198

suunnittelema portti säilytetty. Sekä Aleksanterin- että Hallituskadun puoleisella pihalla on säilytetty puistomainen vaikutelma.

Blomstedtin suunnitelma pyrkii säilyttämään empiren korttelin hahmoa. Toisaalta avoin kortteliratkaisu on funktionalismin ihanteiden mukainen, mikä tulee esiin myös kilpailuselostuksessa valoisuuden ja ekonomisuuden korostamisessa, sisäpihojen välttämässä ja istutusten melua vaimentavassa merkityksessä.¹ Blomstedt itse kirjoittaa myöhemmin lehtiartikkelissa 1935 Ehrenströmin ja Engelin Senaatintorin ympäristön asemakaavallisten ratkaisujen ja funktionalismin kaavaihanteiden yhtäläisyydestä.²

Blomstedtin valitsema laajennusmuoto mahdollistaa huonekorkeuksien ja kerrosluvun riippumattomuuden vanhasta osasta, eikä julkisivuosassa tule tyyllillistä ristiriitaa vanhan osan kanssa, vaikka ikkunat on järjestetty luentosalivalaistusta silmälläpitäen. Yhdistävänä elementtinä katuperspektiivissä ovat istutukset.³

Palkintolautakunnan Arkkitehtiliiton valitsemat jäsenet Oiva Kallio ja Jussi Paatela olivat Blomstedtin kilpailuehdotuksen kaupunkikuvallisen yleisratkaisun kannalla. Heidän mielestään siinä oli hyvin vältetty vanhan rakennuksen häviäminen uuden rakennuksen massaan, lisäksi luentosalien muoto ja valaistus siinä olivat onnistuneet paremmin kuin Eklund & Jäntin "AVLA":ssa tai Sirénin "Ad Claritatemissa", jotka muutoin olivat ratkaisseet tehtävän tyydyttävimmällä

1. Blomstedt: "ABC" selostus 1931 s. 1-2 HYA

2. P.E. Blomstedt arkkitehti 1951 s. 83-87

3. Blomstedt: "ABC" selostus 1931 HYA

tavalla. Kallio ehdotti koko palkontosumman jakamista tasan "ABC":n, "AVLA":n ja "Ad Claritatem" kesken ja jatkokilpailun järjestämisestä, jossa olisivat myös lunastettujen endotusten tekijät mukana.¹

Blomstedt ehdotti arkkitehtiliitossa laajennuskilpailun ratkettua, että yliopistoa pyydetäisiin järjestämään kilpailu tonttiensa käytöstä, mutta ajatus ei saanut kannatusta.²

Blomstedtin suunnitelman julkisivut on käsitelty funktionalistiseen tyyliin. Ainoa saatavilla oleva Blomstedtin kilpailuehdotuksen julkisivukuva on Aleksanterinkadun julkisivusta. Siinä on viisi kerrosta, vaikka kattolistakorkeus on sama kuin Engelin osassa. Blomstedtin julkisivun ikkunat ovat kaikki samankokoiset, matalahkot ja leveät. Niistä muodostuu tasainen alue rakennuksen leveään keskiosaan; ikkuna-aukkojen rytmi toistaa horisontaalisena Engelin osan vertikaalista ikkunarytmiä. Julkisivu muistuttaa Blomstedtin Jyväskylän tieteellisen kirjaston (1930) julkisivua. Ikkunat eivät muodosta nauhoja, vaan niillä on melko suuret välit. Julkisivussa on enemmän seinäpintaa kuin ikkunaa. Ikkunat ovat kauniit suhteiltaan, kuten ovat julkisivun eri osien keskinäiset suhteet. Kuitenkin julkisivu on niin hillitty, että se vaikuttaa hieman arkiselta verrattuna Engelin osaan. Toisaalta julkisivu vastaa funktionalismin ideaa monumentaalisuuden välttämisestä.³ Eteläinen luentosaliseinä Fabianin- ja Aleksanterinkadun kulmassa on ikkunaton. Fabianinkadun puolella luentosaleissa on pohjapiirrokselta päätellen suuret ikkunat.

1. Arkkitehti 1/1932 s. 10

2. SAFAn pöytäkirjat 1930-1932; SAFAs styrelsemöte 27.11.1931

3. Heinonen 1978 s. 78.

Fabianinkadun julkisivu on melkein symmetrinen ainakin horisontaalimitoiltaan. Hallituskadun julkisivu on pohjapiirroksesta päätellen samanlainen kuin Aleksanterinkadun puoleinen.¹

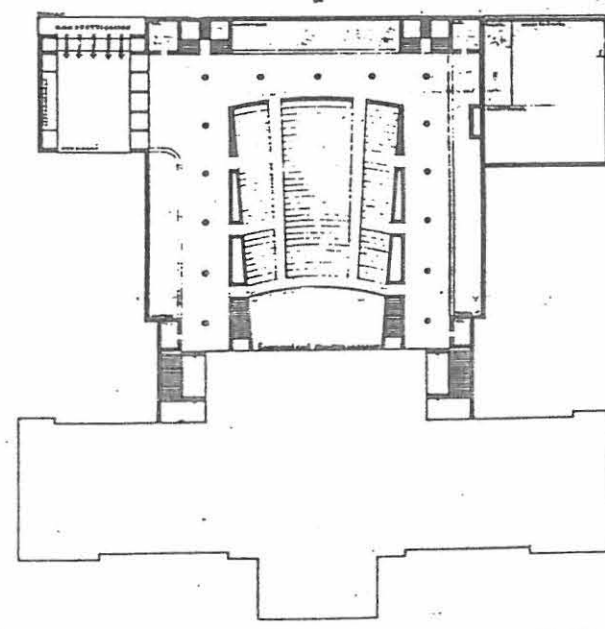
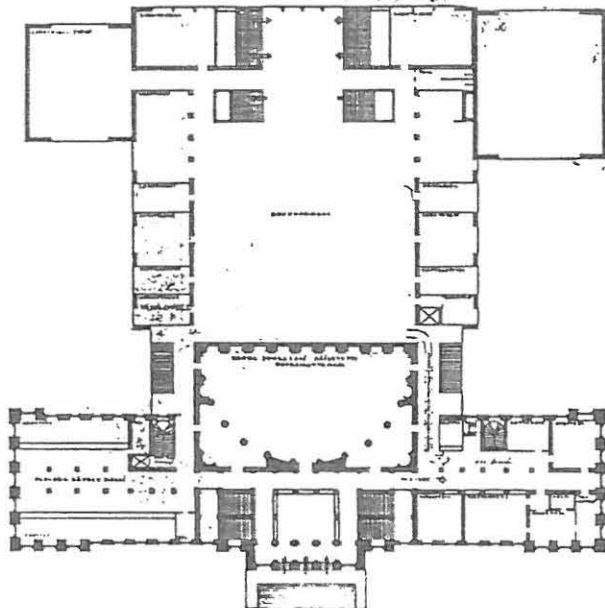
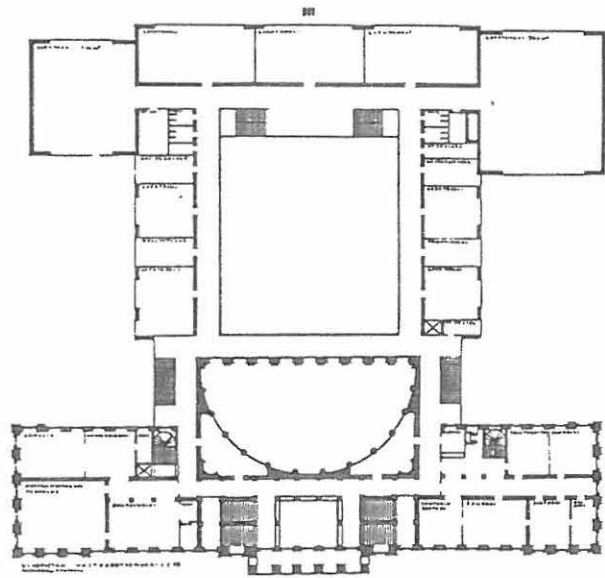
Blomstedtin suunnitelman pohjapiirros on lähes symmetrinen, mikä viittaa 20-luvun klassismin vaikutukseen tai Engelin osan aksiaalisuuden heijastumiseen laajennuksessa. Funktionalismin toimintojen erotteluperiaatetta kuvastaa opetustilojen sijoittaminen laajennukseen ja hallintotilojen keskittäminen Engelin osaan.

Tilallisesti Blomstedtin suunnitelmaa hallitsee neljän kerroksen korkuinen lasikattoinen keskushalli, jonka on ajateltu toimivan myös juhlasalina tilaisuuksissa, joihin vanha juhlasali on liian pieni. Keskushallia reunustavat avoparvekkeet, jotka muodostuvat opetustilojen sivukäytävistä. Tilallinen ratkaisu on hyvin selkeä. Liittyminen vanhaan osaan tapahtuu portaiden avulla, samalla saadaan ratkaistuksi siirtyminen uuden osan erilaisilta kerrostasoilta vanhaan osaan. Pääsisäänkäynti laajennukseen on Fabianinkadulta.

Blomstedtilla on suunnitelman perusratkaisusta kolme vaihtoehtoista muunnelmaa: A, B ja C. Blomstedtin pääehdotuksessa A Engelin osan juhlasalia on laajennettu lavasyvennyksellä, jolloin siihen mahtuu vain 700 henkeä, eikä se täytä ohjelman vaatimuksia. Blomstedt pitää lavan lisäämistä kulttuurihistoriallisesti ja esteettisesti arvokkaan salin vähiten häiritsevänä laajennustapana.

Vanhaan osaan on sijoitettu hallinto- ja opettajien tilat, koska niille sopi rakennuksen arvokkain osa ja koska salit eivät valaistuksellisesti enää vastanneet 1930-luvun luento-

1. Arkkitehti 12/1931 s. 198

42 P.E. Blomstedt: "ABC", C-vaihtohto: kellarikerros,
1. krs, 2. krs - HYM 6:1

konsistorinsalin vuoksi tasoeroja monimutkaisena mutta tavallaan mielenkiintoisena järjestelmänä. Opettajien oleskelusalin käsittelyssä on käytetty portaita ja pylviä 20-luvun klassisismin tyyliin.¹

Blomstedtin kilpailuehdotuksissa on usein ristiriitaisia piirteitä rinnakkain, esimerkiksi Engelin juhlasalin säilytys ja kokonaisen siiven seinien purkaminen, tai tulo pienen sisääntuloporrashallin kautta ylemmän kerroksen valtavaan keskusaulaan. A-vaihtoehdossa olisi ehkä eniten hyviä puolia, varsinkin jos vanha juhlasali olisi säilytetty laajentamattomana ja vanhan osan käytävä rakenne olisi säilytetty.

1. Blomstedt: "ABC" selostus 1931 HYA; kuvat 6:l:1-6, HYM.

"HY - HU" KAJ ENGLUND JA DAG ENGLUND, AVUSTAJANA VERA ROSENDAL. III PALKINTO.

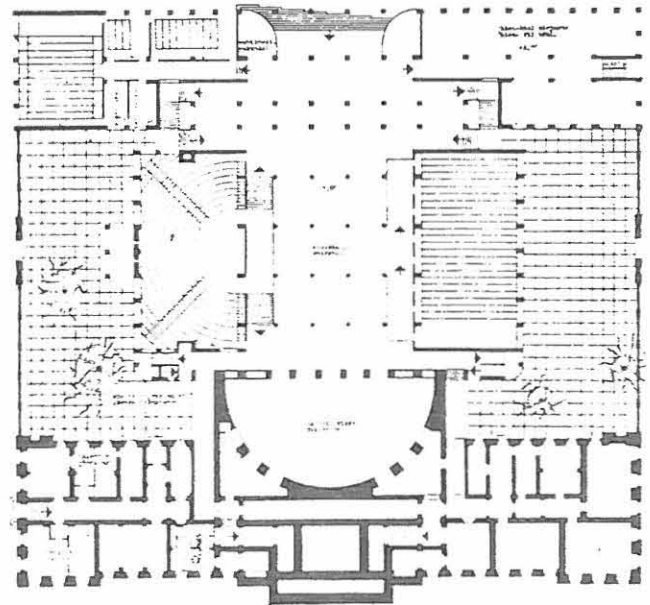
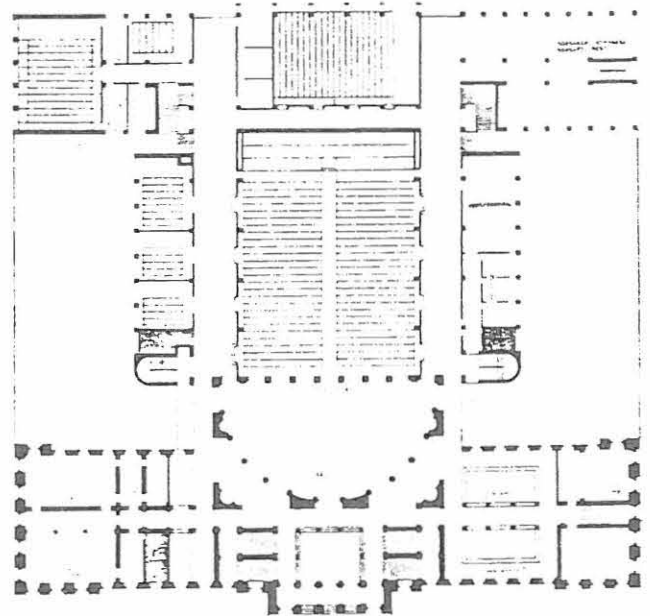
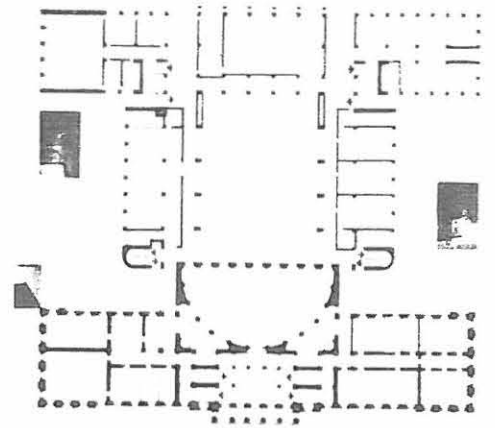
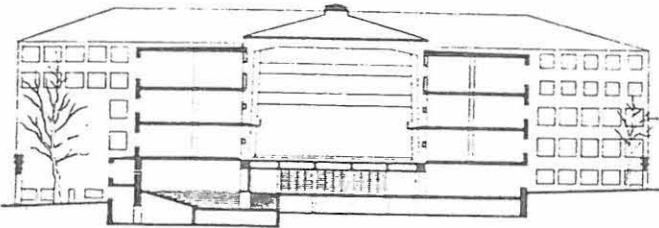
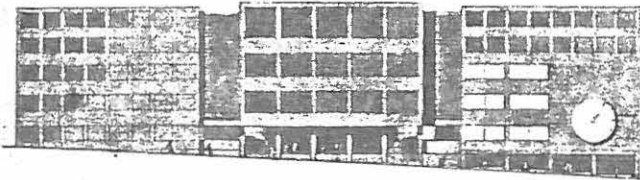
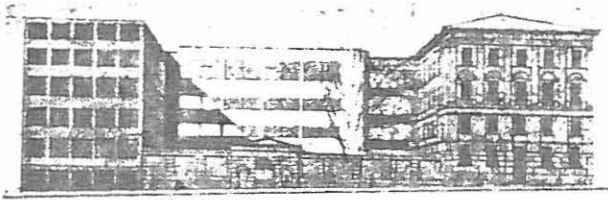
Kuvat 43

Kaj ja Dag Englundin kilpailuehdotuksessa laajennetusta päärakennuksesta muodostuu H:n muotoinen rakennus, joka on kokonaan vanhan päärakennuksen korkuinen. Sekä Aleksanterin- että Hallituskadun puolella on puilla koristeltu piha. Kaupunkikuvan luonnetta on pyritty säilyttämään pihojen puiden ja Engelin aidan sekä porttien avulla. Aleksanterin- ja Fabianinkadun kulmassa oleva kuusikerroksinen päätymassa ei tosin ollenkaan vastaa entisen voimistelusalirakennuksen keveää vaikutelmaa.

Laajennuksen julkisivut edustavat tyypillisemmin funktionalistista tyyliä kuin Blomstedtin ehdotuksen julkisivu. Ikkunoiden koot yleensä seuraavat tilojen käytön vaatimuksia. Laajennetun rakennuksen julkisivut jakautuvat kolmeen osaan, jotka on koottu yhteen kapeilla liitososilla.

Englundit ovat saaneet laajennusosan Aleksanterinkadun reunassa olevan suurista neliöikkunoista koostuvan päätyjulkisivun sopimaan Engelin päätyjulkisivun kanssa suunnitteleamalla pihan takana olevan keskiosan poikkeavasti voimakkaan horisontaalikorosteisena. Tällöin päätyjulkisivut tuntuvat olevan molemmat vertikaalisesti painottuneita ja samantapaisesti rytmitettyjä. Kapeat liitososat välittävät erityyppisten julkisivuosien aiheita ja estävät konfliktit osien välillä.

Toisaalta Aleksanterinkadun julkisivussa ikkunapinnan osuus kasvaa vähitellen Fabianinkatua kohti. Engelin osassa seinä-

43 K. Englund: "Hy-Hu" julkisivut, leikkaus, pohjakerros,
1. krs, 2. krs - HYM 6:8

pintaa on eniten, horisontaalisessa keskiosassa seinää ja ikkunanauhaa on yhtä paljon, ja Fabianinkadun suuntaisen siiven Aleksanterinkadun päädyssä suuret neliöikkunat hallitsevat julkisivua.

Aleksanterinkadun puoleiset pihajulkisivut vaihtelevine ikkunatyypeineen eivät tee selkeää kokonaisvaikutelmaa. Englundin selostuksessa kerrotaankin niissä pyrityn valoisaan ja hilpeään tyyliin.

Fabianinkadun julkisivu tekee hallitun, lähes monumentaalisen vaikutelman. Siinä on yhdistetty klassismin keinoja funktionalismin muotokieleeseen. Julkisivu koostuu kolmesta samanlevyisestä osasta, joista keskimmäinen on risaliittimaisesti ulkoneva. Keskiosa hallitsee julkisivua myös suurten ikkunoidensa ja pilareilla korostetun sisäänkäyntisyvenyksensä avulla. Sivuosissa ikkunat ovat pienemmät. Funktionalistisuus ilmenee myös sivuosien keskinäisessä epäsymmetriassa. Oikeanpuoleisessa sivuosassa on tuotu esiin, että se on kerrosta korkeampi kuin vasemmanpuoleinen, ja siinä on suuri ikkunaton alue.

Pohjapiirros on funktionalistisesta yleisotteestaan huolimatta symmetriasta kiinni pitävä. Siinä jatkuu Fabianinkadulle asti vanhan osan Senaatintorilta alkava symmetria-akseli. Pohjakerrosta hallitsee laaja eteishalli, jossa on monumentaalipiportaat kahteen suureen luentosaliin. Eteishallitila huipentuu eksedraan, joka muodostuu Engelin suuren juhlasalin alla olevasta tilasta. Hallitila polveilee vapaasti, mutta symmetrisesti, reunustavien tilojen välissä, mikä on ainutlaatuisista koko kilpailussa. Hallituskadun kulmassa olevasta seminaarikirjastosta on hyvä näköyhteys pihalle,

muunlaista ulko- ja sisätilan yhteisvaikutusta ei ole käytetty hyväksi suunnitelmassa.

Ensimmäisessä kerroksessa on uusi suuri juhlasali, joka on samalla kolme kerrosta korkea valopiha. Salia kiertää käytävä, jonka varrella on luentosaleja ja joka jatkuu vanhaan osaan. Laajennuksen vaikuttavin tila on suuri juhlasali parvekkeineen. Laajennuksessa on pääasiassa keskikäytäväjärjestelmä.

Engelin juhlasalitulasta on tehty lämpiö uudelle juhlasalille, mikä ei noudata kilpailuehdotuksen selostuksessa kerrottua periaatetta säilyttää mahdollisimman paljon vanhaa osaa. Palkintolautakunta hyväksyi juhlasalin käytön lämpiönä, vaikka se olisikin merkinnyt Engelin salin muuttamista oleellisesti.

Vanhassa osassa on poistettu useista kohdista seiniä. Vanha tilarakenne on täysin hajotettu. Engelin juhlasalin seiniä on avattu laajalti ja pohjoiskäytävään on avattu pilarein tuettu avoin naulakkotila. Tämä sekoittaa myös vestibyylin tilahahmoa. Vanhaa osaa on käytetty lähinnä hallintotiloihin.

Englundien kilpailuehdotuksessa on samoja piirteitä kuin Blomstedtilla. Rakennusmassat ovat sommitteluperiaatteeltaan samanlaiset. Molemmilla on yhdistetty uusi juhlasali ja valopiha. Kuitenkin käytävätilojen käsittelyssä on suuri ero: Englundeilla aula- ja käytävätilat muodostuvat tilasta, jota jää polveilemaan huonetilojen väliin juuri liikenteen tarvitsema määrä. Blomstedtilla käytävä- ja aulatilat ovat yhtä suoraviivaisia kuin huonetilatkin. Blomstedtin suhtautuminen vanhaan osaan ei ole yhtä tuhoisa kuin Englundien.¹

1. Arkkitehti 12/1931 s. 196-198; kuvat 6:8:1-9 HYM.

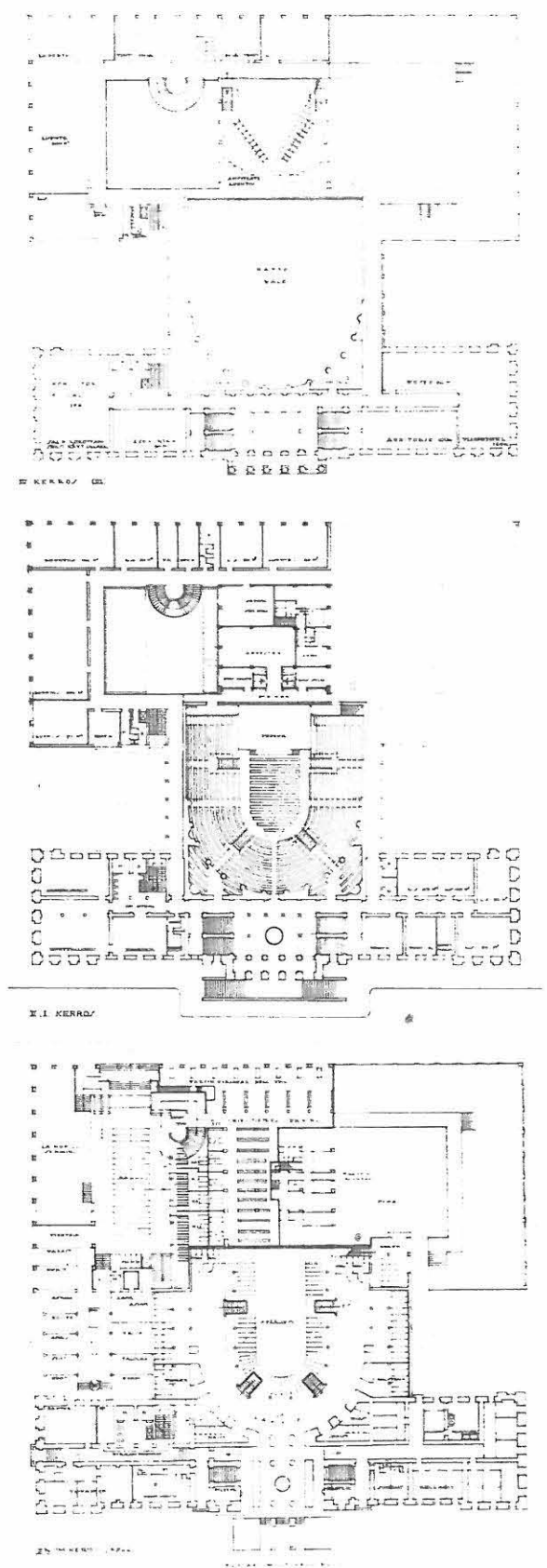
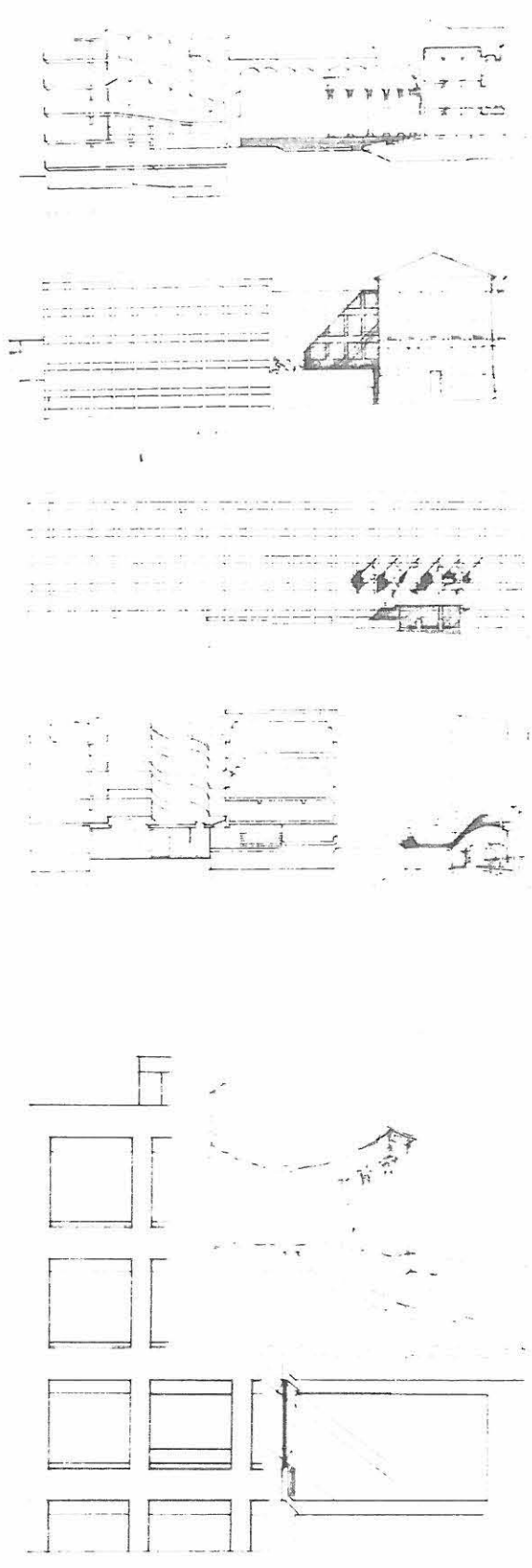
"YLI-", ALVAR AALTO

Kuvat 44

Aallon kortteliratkaisu on umpikorttelin ja avoimemman puistoratkaisun välimuoto. Engelin suurta juhlasalia on jatkettu kaksi kertaa pitemmäksi ja siihen on liitetty kaksipihainen umpikortteliosa. Saliosa toimii tavallaan nivelenä Engelin osan ja uuden umpikortteliosan välillä. Myös Aallolla kortteliratkaisu on symmetrinen saman akselin suhteen kuin Engelillä.

Julkisivut Aalto on tehnyt funktionalistiseen tyyliin, vaikka niissä ei olekaan käytetty tyypillisintä funktionalistista muotokieltä. Aleksanterinkadun julkisivussa katasolla kortteli on umpinainen. Engelin osan vieressä on muurimainen matala osa, jonka päällä on istutuksia. Siinä ovat ikkunat muistuttavat muodoltaan Engelin suunnitteleman aidan syvennysosia. Matala osa on yhtä leveä kuin Engelin osan pääty, ja vastaavasti umpikortteliosan julkisivu on suunnilleen yhtä leveä kuin matala osa ja Engelin pääty yhteensä. Matalan osan takana on jatkettun juhlasalin peittävä liitoskäytävän julkisivu. Sen ikkunat ovat yhtä leveät kuin Engelin osan päädyn pilasterien väli. Umpikortteliosan julkisivun ikkunoiden välisten pilariosien keskikohtien väli on samanmittainen kuin Engelin osassa. Ikkunoissa toistuu samanlaisena neliömuoto, liitososassa ikkunoissa on hieman muuntelua kerroksittain. Ikkunapintaa on huomattavasti enemmän kuin seinäpintaa. Välipohjia on viistetty ikkunoiden yläosissa valon saamiseksi.

Julkisivujen hallitut suhteet ja mittojen jatkuvuus

44 A. Aalto: "Yli-" julkisivut, leikkaukset, pohjakerros, 1. krs, 3. krs, perspektiivikuva juhlasalista - HYM 6:16

vanhasta osasta saa julkisivukokonaisuuteen selkeää samanilmeisyyttä tyylieroista huolimatta. Aleksanterinkadun reunassa oleva laajennuksen julkisivu on kaikesta jänteveydestään ja arvokkuudestaan huolimatta hieman yksi-ilmeinen ja painava.

Fabianinkadun julkisivussa oleva saman melko yksinkertaisen, vaikkakin hiotun ruutuaiheen toisto koko pitkän julkisivun käsittelyssä tuntuisi sopivan vielä paremmin liikearkkitehtuuriin kuin yliopistoon. Sisäänkäynti ei ole keskellä Fabianinkadun julkisivua, mikä on ainutlaatuista nähtävissä olevien päärakennuksen laajennuskilpailuehdotusten keskuudessa. Sisääntuloa on korostettu katoksella ja lipuilla, jotka elävöittävät julkisivua. Lievästä liiketalomaisuudestaan huolimatta Aallon julkisivussa on yliopiston perinteisesti vaatimaa arvokkuutta enemmän kuin Blomstedtin ja Englundien julkisivuissa. Toisaalta Blomstedtin ja Englundien ratkaisut vastaavat paremmin alkuperäistä kevyttä, vapaata empirekorttelin vaikutelmaa. Aallon julkisivuissa on samantapaista vanhan osan rytmiin sopeutumista kuin Asplundin toteutetussa Göteborgin kaupungintalon laajennuksessa (1935-1937).

Aallon kilpailuehdotuksen pohjapiirros on suunniteltu melko epäsymmetriseksi, vaikka rakennusmassa on symmetrinen. Pohjakerroksessa Fabianinkadun puoleista sisääntulo- ja naulakkohallin kattoa on muotoiltu erikokoisilla koverilla tynnyriholvimaisilla osilla. Hallista nousee kierreporras kapeaan sivukäytävään, jonka toisella puolella on luentosaleja ja toisella puolella ikkunat sisäpihalle.

Kolmannessa kerroksessa on epäsäännöllisen viuhkan muotoon järjestetyt penkit suorakaiteisessa auditoriotilassa, kuten

Aallon 1924 Eduskuntatalon kilpailuendotuksen istuntosalis-
sa.¹ Toisen ja kolmannen kerroksen auditoriossa on koverilla
osilla muotoiltu katto, luultavasti akustisista syistä.

Aallon pohjapiirustuksessa vanhaa osaa on muutettu monel-
la tavoin. Sisääntuloportaot torin puolelta on muutettu siten,
että pohjakerrokseen pääsee porrastasanteen alta, mikä ai-
heuttaa julkisivumuutoksen. Pohjakerroksen lämpiöstä päästään
portaita eri kohtiin laajennettua juhlasalia, tätä palkinto-
lautakunta ei pitänyt akateemiselle salille soveliaana. Salin
jatko on suorakulmainen. Katto on muutettu myös vanhan osan
päältä peräkkäisistä kapeista koverista osista koostuvaksi.
Katon keskiosassa on kattoikkuna-alue. Engelin sali jää
kulissimaisena uuden salin takaosaksi. Aallon neutraaliksi
nimittämä salin laajennus on hallitseva, Engelin salia ei
suunnitelmassa enää ole.

Aalto on säilyttänyt Engelin vestibyylin, mutta huone-
jakoihin hän on tehnyt useita muutoksia, joiden vuoksi
Engelin osan selkeys on kärsinyt. Ensimmäisessä kerrokses-
sa suurimmat muutokset ovat eteläpäädyn erottaminen opetta-
jien tilaksi, jolloin entinen käytäväratkaisu muuttuu, ja
käytävien avaaminen laajennetun juhlasalin molemmin puolin.
Myös toisessa kerroksessa eteläpäädyn käytävä on häivytetty
suljettuun kanslerin virastohuoneisto-osaan, johon on sisäl-
lytetty myös entinen konsistorinsali. Konsistorinsalin hän
on jakanut väliseinillä, vaikka kyseiset tilat olisi saanut
järjestetyksi helposti vähempiarvoisiin huoneisiin. Pohjois-
päädyn, johon alunperin kuului ikkunaan päättyvä käytävä,
Aalto on yhdistänyt teologiseksi seminaarikirjastoksi. Kol-

1. Schildt 1982 k. 184

mannessa kerroksessa Aalto on yhdistänyt molempiin päätyihin suuren välitilan. Eteläpäätyyn on muodostettu käytävä, jota siinä ei ole ollut.

Mielenkiintoisinta Aallon suunnitelmassa on monien myöhemminkin toistuvien hienojen arkkitehtonisten aiheiden kehittäminen.¹

1. Arkkitehti 12/1931 s. 196; kuvat 6:16:1-10 HYM

YHTEENVETO VUODEN 1931 PÄÄRAKENNUKSEN LAAJENNUSKILPAILUN
KILPAILUEHDOTUKSISTA

Suurin osa kilpailijoista ratkaisi laajennuksen umpikorttelina, joka noudattaa ohjelman yhteydessä annettua, rakennusvaiheita havainnollistavaa, asemapiirrosta.¹ Kilpailuohjelmassa oli myös selvää ohjailua umpikortteliratkaisuun, ja mahdollisesti viittauksia Engelin julkisivutyylisiin sopeutumiseen.² Myös lehdistössä vuonna 1928 ja vuoden 1931 alussa ilmestyneet kirjoitukset yliopiston päärakennuksen laajenustarpeesta sisälsivät mainintoja suunnitelmista rakentaa tontti umpikortteliksi samaan kattolistakorkeuteen Engelin osan kanssa, mikä on luultavasti vaikuttanut kilpailuehdotuksiin.³ Toisaalta klassisismin tuolloinen johtoasema funktionalismiin nähden varsinkin traditionaalisesti arvokkuutta vaativissa rakennustehtävissä oli tärkeä tekijä siinä, että 4/5 kilpailuehdotuksista oli klassisistisia umpikortteliratkaisuja. Palkintolautakunnan enemmistön ilmeisestä asenteesta päätellen ei ollut yllättävää, että parhaiten kilpailussa menestyi kaksi klassisistista umpikortteliratkaisua, jotka olivat lähellä entisiä laajennusehdotuksia. Palkintolautakunnan pöytäkirjassa mainitaan, että umpikortteliratkaisussa tontti voidaan käyttää tehokkaammin ja rakentaa helpommin jaksoissa kuin avoimessa kortteliratkaisussa. Lisäksi palkintolautakunta ilmeisesti

-
1. Blomstedt: "ABC" selostus 1931 s. 2. HYA
 2. Helsingin yliopiston rakennus- ja palkintolautakunnat 1931 s. 1-2.
 3. HS 20.5.1928; Hbl 7.1.1931; HS 17.1.1931; Hbl 18.1.1931; Arkkitehtilehti 3/1931 liite s. 17.

edellytti, että umpikortteliratkaisuissa käytettäisiin Engelin julkisivun tapaista julkisivumuotoilua, koska pöytäkirjassa tuodaan esiin avoimen kortteliratkaisun etuna mahdollisuus lisärakennuksessa erilaisiin ikkuna-akselimitoihin ja vapaampaan julkisivumuotoiluun. Muina etuina pidettiin avoimen korttelirakenteen vanhaa kaupunkikuvaa säilyttävää vaikutusta ja mahdollisuutta puuistutusten käyttöön. Siis palkintolautakunta arvosti jonkin verran empiren kaupunkikuvan säilyttämistä yliopistokorttelissa.

Yleensä avointa korttelirakennetta edustavissa kilpailuehdotuksissa oli myös funktionalistinen julkisivu, umpikortteleissa klassisistinen. Muutamissa töissä julkisivuisissa oli jatkettu mekaanisesti Engelin julkisivukäsittelyä, useimmissa laajennusehdotuksissa oli 20-luvun klassisismia edustava julkisivu. Suunnitelmassa "Soura" Engelin osan julkisivua oli muutettu radikaalisti.¹

Myös funktionalistisissa suunnitelmissa oli noudatettu pääosin symmetriaa. Kaikissa suunnitelmissa näkyi Engelin vestibyylin ja suuren juhlasalin akselin jatkuminen ainakin rakennusmassojen sommittelussa. Muutamissa töissä tuotiin korostettuna esiin myös Engelin juhlasaliakseliin nähden poikittainen keskeisakseli Aleksanterinkadulta.

Restaurointiosuudessa muutamassa ehdotuksessa Engelin juhlasali oli säilytetty, useimmissa salia on laajennettu. Parissa ehdotuksessa sali on hajotettu osittain lämpiöksi ja uuden salin osaksi.

Vestibyylin arkkitehtonista ja kulttuurihistoriallista

1. HYM piirustukset 6:l4:1-12.

arvoa ei osassa kilpailuehdotuksista ole ymmärretty. Yhdeskään ehdotuksessa ei Engelin osan huonejakoa ole säilytetty kokonaan. Sirénin ehdotus kuuluu, varsinkin B-vaihtoehdoiltaan, parhaiten Engelin osan säilyttäneisiin suunnitelmiin, mutta ilmeisesti palkintolautakunta ei edellyttänyt Engelin osan säilyttämistä, koska toista sijaa jakava Eklundin ja Jäntin suunnitelma oli erittäin piittaamaton Engelin osan arkkitehtuurista. Erityisen arvokasta konsistorinsalia eivät monetkaan ole säilyttäneet ehjänä, vaikka kilpailuohjelma edellyttikin sitä. Palkintolautakunnan asettaman valmisteluvaliokunnan lausunnon yhteydessä tuli esiin, että kilpailuohjelman vaatimukset ylioppilastutkintolautakunnan huoneiden ja konsistorinsalin säilyttämisestä tulisi käsittää toivomuksiksi. Ehdotuksia, joissa saleja oli muutettu, ei suljettu pois kilpailusta, mutta salien muuttamista pidettiin vikana. Siis tämäkin vahvistaa, ettei palkintolautakunta ollut voimakkaasti Engelin osan säilyttämisen kannalla.¹

Useimmissa klassisistisissa kilpailuehdotuksissa Engelin osaa on muutettu laajennusosan tapaiseksi siten, että pohjapiirroksessa laajennetusta päärakennuksesta tulee lähes yhtenäinen. Tämä kuvastanee samaa ilmiötä kuin laajennuksen julkisivun sovittaminen Engelin julkisivun kanssa yhdeksi kokonaisuudeksi. Fasadien yhtenäisyys puolestaan on 20-luvun klassisistismin tyyppi-irre.

Useissa ehdotuksissa Engelin pohjaratkaisua on haluttu

1. Arkkitehti 12/1931 s. 193-199; 1/1932 s. 10-14; HYM piirustukset 6:1-17. Palkintolautakunnan pöytäkirja 25.11.1931. Päärakennuksen muutostyöt 1930-luvulla R.as.ark. HYA

tehdä säännöllisemmäksi, ikäänkuin parannella.

Funktionalistisissa kilpailuehdotuksissa Engelin osaan on yleensä avattu tiloja, joissa on vapaasti seisovia pila-reita. Siis useimmat eivät ole pitäneet Engelin osan selkeää ja vaikuttavaa tilarakennetta säilyttämisen arvoisena, eivätkä ole ymmärtäneet Engelin suunnitelman arkkitehtonista ja kulttuurihistoriallista arvoa.

Vaikka kilpailun voittajat edustivatkin yliopiston ennalta ottamaa kantaa umpikorttelin puolesta, erilaisten ratkaisujen esiintulo kuitenkin vaikutti toteutuksen muokkaamiseen.¹

1. Kons. pöytäk. 24.9.1930, 15.4.1931 - kilpailuohjelma-luonnos; Arkkitehti 7-3/1941 s. 101.

KILPAILUEHDOTUKSISTA SYNTYNYT KESKUSTELU

Hufvudstadsbladet aloitti keskustelun kilpailuehdotuksista arviolla, että Jarl Eklundin ja Toivo Jäntin "AVLA" olisi korkealentoisuutensa vuoksi voittanut ensimmäisen palkinnon, jos siinä olisi jätetty konsistorinsali ennalleen. Artikkelissa mainitaan positiivisessä sävyssä julkisivujen yhdistyminen Engelin klassisiin julkisivuihin. "Hy-hu":n julkisivujen funktionalistisia piirteitä pidettiin kirjoituksessa kielteisinä; tosin perspektiivikuvassa julkisivujen sanottiin vaikuttavan miellyttäviltä eivätkä ne säilytetyjen muurien takaa näyttäneet häiritsevän Engelin osan julkisivuja.¹

P.E. Blomstedtin kilpailuehdotuksen esittelyssä painotettiin uudisosan sopeuttamista olemassaolevaan kaupunkikuvaan ja istutusten osuutta suunnitelmassa. Julkisivuja pidettiin vain luonnosteltuina. Erityisesti mainitaan Blomstedtin pyrkimys rajata jyrkästi vanha ja uusi osa hallinto- ja opetusosina erottuviksi. Vanhan juhlasalin muuttumattomana säilyttämistä pidettiin Blomstedtin ensisijaisena tarkoituksena ja salin laajentamissuunnitelmia toissijaisina.²

Bertel Liljequistin ehdotuksen juhlasalin nostamista ylempään kerrokseen selitettiin sillä, että ulkoportaat Senaatintorille saatiin säilymään ja samalla saatiin ensimmäiseen kerrokseen tarpeeksi eteis- ja lämpiötilaa. Liljequistin mainittiin täysin käyttäneen hyödyksi tontin reunoja

1. Hbl 26.11.1931
2. Hbl 27.11.1931

myöten ja suunnitelleen valopihoja korttelin sisäosiin.¹

Oiva Kallio lisäsi aikaisempaan vastalauseeseensa, ettei mikään kilpailuehdotuksista sellaisenaan sopisi perustaksi lopullisille piirustuksille. Hän vastusti joissakin ehdotuksissa esiintynyttä Senaatintorin puoleisen ulkoportaan poistamista. Kallion mielestä umpikortteliratkaisu oli huonompi kuin avoimin etupihoihin ratkaistu rakennus, joka mahdollistaisi vapaan julkisivuhahmottelun eikä edellyttäisi Engelin julkisivupiirustusten mekaanista kopioimista. Kallio ei uskonut Engelin juhlasalin laajentamista välttämättömäksi, koska sali riitti yliopiston tarpeisiin, ja Helsingissä oli jo konservatorion sali konsertteja varten. Hän halusi juhlasalin säilyvän pieteettisyydestä ja siksi, että akustiikan muuttumista laajentamisen yhteydessä oli mahdoton ennustaa. Kallio toivoi edelleen jatkokilpailun julistamista palkittujen ja lunastettujen ehdotusten tekijöiden kesken.²

Hangö Tidningenissä kerrottiin huhusta, että palkintolautakunta oli aikonut antaa ensimmäisen palkinnon Eklundin ja Jäntin ehdotukselle. Mutta koska heidän ehdotuksensa vaati niin suuria muutoksia Engelin osan sisätiloissa, päätettiin toinen palkinto jakaa Eklundin ja Jäntin ehdotuksen ja Sirénin ehdotuksen kesken, koska Sirén oli yrittänyt säilyttää Engelin rakennuksesta mahdollisimman paljon, mikä tosin oli johtanut juhlasalin pääsisäänkäynnin sijoittamiseen takafasadiin Fabianinkadun puolelle. Artikkelissa sanottiin umpikortteliratkaisujen muistuttavan

1. Hbl 27/11.1931

2. Hbl 27.11.1931

Valtioneuvoston linnan ratkaisua. Eklundin ja Jäntin suunnittelemaa Engelin vestibyylin raivausta ja sisäportaiden muuttamista kuvataan käytännölliseksi torinpuoleisen sisään-tulon kannalta. Sirénin juhlasalin laajennuksen sanottiin edellyttävän uusia sisäänkäyntejä Fabianinkadulta. Vallitsevan vaikean taloudellisen tilanteen vuoksi laajennuksen arveltiin valmistuvan kokonaan kahden-tai kolmenkymmenen vuoden kuluttua.¹

Studentbladetissa nimimerkki "Ol. St." kuvasi päära-kennuksen laajennuskilpailua tuntien hyvin myös päärakennuksen aikaisempia laajennussuunnitelmia, joten kirjoittaja saat-toi olla Gunnar Stenius. Kirjoittaja toi esiin, ettei juhlasalin suurentaminen olisi ehkä välttämätöntä koska juhlasali ei ollut enää kaupungin ainoa konserttisali. Hän piti kilpailuohjelman umpikortteliratkaisun vaatimusta epäoikeutettuna. Hänen mielestään uuden osan julkisivujen piti olla Engelin julkisivujen kanssa sopusoinnussa, "uusi verso vanhassa puussa". Avoimen kortteliratkaisun "Ol. St." ymmärsi kahden erillisen rakennuksen muodostamiseksi. Funk-tionalistisia "muodinmukaisia oikukkaita jäljiteltyjä ra-kennuksia" hän piti kyseenalaisina sijoitettaviksi kypsem-pää ja pysyvämpää makusuuntausta edustavan rakennuksen viereen. "Ol. St." luonnehti kilpailua ideoiden ja tuntei-den taisteluksi, jossa toinen kilpailija saattoi surutta hävittää sellaista, jota toinen säästi pieteetillä.²

"Ol. St":lle vastasi nimimerkki "k.e-d", mahdollisesti Kaj Englund, että kilpailuohjelman sanamuoto "Aleksanterin

1. Hö 1.12.1931

2. St.bl. 5.12.1931

ja Fabianinkadun puoleiset tontinosat..." on epämääräinen ja antaa kilpailijoille vapaat kädet rakennusmassojen sijoittelussa. "k.e-d" antoi ymmärtää, etteivät avoimen kortteliratkaisun valinneet poikenneet ohjelmasta, koska poikkeaminen olisi johtanut kilpailusta poistamiseen. "k.e-d" moitti "Ol. St":tä jyrkän taantumukselliseksi fasadien suhteen. "k.e-d" kysyi, ovatko todella vain klassisistiset rakennukset pysyviä kokonaisuutena katsoen. Hänestä nykyaikainen arkkitehtuuri ei jäänyt jälkeen empiren arkkitehtuurista. "Kyse on vain pietetistä. Antamalla uudenai-kaisten vaatimusten määrätä toiminnallisesti ja esteettisesti fasadien muotoutumisesta annetaan vanhan rakennuksen päästä oikeuksiinsa, ja silloin voidaan erottaa selvästi mikä on vanhaa ja mikä uutta." "k.e-d" toivoi etteivät arkkitehdit antaisi jonkin makusuuntauksen vaikuttaa itseensä, vaan seuraisivat omaa rehellistä näkemystään.¹

"Ol. St" vastasi "k.e-d":lle ihmettelevänsä, olisivatko jotkut arkkitehdit alentuneet "k.e-d":n mielestä vapautta edustavaan haettuun formalismiin saavuttaakseen enemmän riippumattomuutta ilman tukeutumista palkintolautakunnan ilmoitukseen, että ohjelman umpikorttelikaavio havainnollisti vain rakennusvaiheita. "Ol. St" arveli ettei radikaalista funktionalistisesta muotisuuntauksesta tule pysyvää. Hän sanoi, ettei olisi sijoittanut Engelin fasadien viereen radikaalin funktionalistisia fasadeja, vaikka hän olisi ollut uuden makusuuntauksen evankeliumin kannattaja. "Ol. St" ei vastustanut sitä, että laajennuksella olisi ollut

1. St.bl. 13.2.1932

oman aikansa leima, mutta sen olisi pitänyt olla harmoniasa, veljeydessä Engelin osan kanssa, mitä hän piti tahdikuutena, eikä rikoksena vakaumusta vastaan.¹

Waldemar Wilenius kirjoitti yliopiston konsistorille helmikuussa 1932 tarjoten muunnelmaa kilpailuehdotuksestaan "M", jota ei ollut palkittu tai lunastettu. Wilenius ehdotti juhlasalia jatkettavaksi Engelin muotokielellä, mutta orkesteria varten tiloja järjestettäväksi salin parvelle, koska sali ei enää ollut Helsingin ainoa konserttisali. Wilenius vastusti Kallion lausuntoa, että umpikortteliratkaisu pilaisi kaupunkikuvan. Wileniuksen mielestä kaupunkikuva muuttuisi, muttei pilaantuisi, koska hänen mielestään Engelin yliopistorakennus oli jäänyt kesken, täydentämättä samantyyppiseksi kuin Valtioneuvoston linna. Wilenius toivoi, että laajennusta alettaisiin rakentaa rakennustyöläisten työttömyyden vuoksi.²

Wilenius kirjoitti heinäkuussa 1932 Svenska Presseniin artikkelin, jossa hän vastusti jyrkästi päärakennuksen laajennuksen julkisivujen toteuttamista funktionalistiseen tyyliin, joka olisi näyttänyt silmiinpistävän arkiselta juhlanan vanhan osan rinnalla. Mikäli laajennuksessa olisi aiottu toteuttaa palkittu tai lunastettu avoin kortteliratkaisu, kokonaisuutena H-muodostelma, Wilenius olisi halunnut laajennuksen julkisivut uudelleen työstettäväksiten, että ne sopeutuisivat Engelin osan julkisivuihin. Wilenius vastusti lisärakennuksen suunnittelemista oman

1. St.bl. 13.2.1932

2. HYA, R.as.ark., Wilenius 29.2.1932

ajan tyyllillä, sillä hän uskoi, että funktionalismi olisi ohimenevä muotivirtaus. Wilenius olisi kyllä hyväksynyt uuden campusyliopiston tyyliksi funktionalismin, mutta yhdistettynä Engelin osaan hän piti sitä mahdottomuutena. Wilenius kutsui funktionalismia epäkulttuuriksi, monotoniiseksi, soinnuttomaksi, ilmastoomme epätarkoituksenmukaiseksi tyyliksi. Hän moitti vaakasuuntaisia ikkunoita, joiden väliosat ovat melkein hävinneet.¹

Helsingin Sanomissa oli helmikuussa 1933 kirjoitus yliopiston suuresta tilanpuutteesta. Siinä vedottiin valtiovaltaan päärakennuksen laajennustyön rahoittamiseksi pula-ajan työttömyyden lieventämiseksi.²

1. Sv. Pr. 22.7.1932

2. HS 19.2.1933

SIRÉNIN KILPAILUEHDOTUKSEN KEHITTELY, REAKTIOT LEHDISTÖSSÄ

- SIRÉNIN LUONNOSEHDOTUS

Kriisiajan vuoksi päärakennuksen laajennuksen toteuttaminen viivästyi.¹ Yliopiston rakennustoimikunta tutki 2.-5.11.1933 vuoden 1931 piirustuskilpailussa palkittujen ehdotusten etuja ja varjopuolia. J.S. Sirén päätettiin kutsua laatimaan uudet luonnospiirustukset. Mukana toimikunnassa olivat jo palkintolautakunnassa olleet rehtori K.R. Brotherus, Erik J. Lönnroth, Onni Tarjanne ja Jussi Paatela, joka 1931 oli ollut P.E. Blomstedtin kaupunkikuvallisen ratkaisun kannalla. Lisäksi toimikunnassa olivat E. Linkomies ja yliopiston taloudenhoitaja Gunnar Stenius.²

Rakennustoimikunta antoi Sirénille kilpailuohjelmaan kuulumattomia uusia ohjeita luonnosten suunnittelua varten. Ohjeissa tuntuu Engelin osaan piittaamattomasti suhtautuneiden kilpailuehdotusten vaikutusta. Suureen juhlasaliin määrättiin suunniteltavaksi alkuperäisen salin kokoinen laajennuslisä, eikä uuden juhlasalin rakentamisen mahdollisuutta ja vanhan säilyttämistä hyväksytty. Vestibyyli piti suunnitella lämpiötilaksi siten, että portaat ja läheiset pienet huoneet olisi täytynyt purkaa. Toisaalta ohje, että Aleksanterinkadun puoleinen siipirakennus piti jättää myöhemmin rakennettavaksi, saattaa heijastaa vanhaa korttelirakennetta säilyttämään pyrkineitten kilpailuehdotusten

1. Hbl 27.11.1931; HS 19.2.1933

2. Rakennustoimikunnan pöytäkirjat liitteineen 2.11.1933 ja 5.11.1933 Päärak. muutostyöt 1930-luvulla, R.as.ark.
HYA

vaikutusta.¹

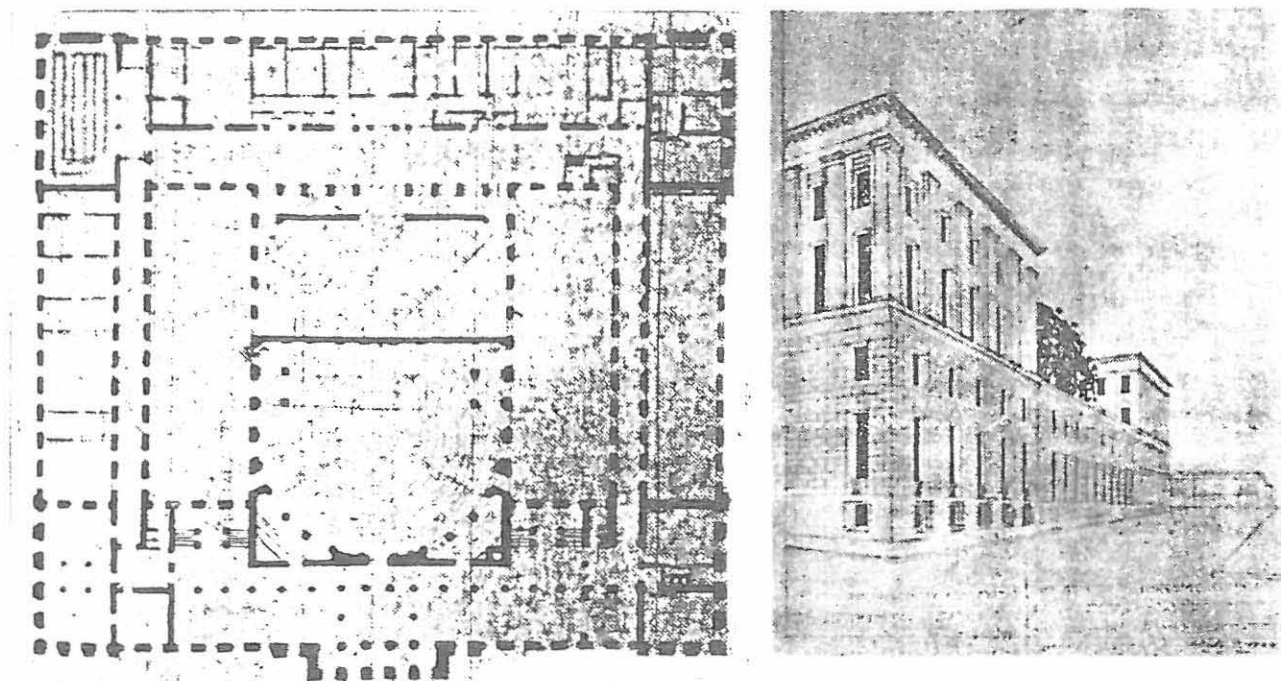
Kilpailuohjelmassa Engelin suuren juhlasalin säilyttämiseen oli suhtauduttu vielä myönteisesti, mutta palkintolautakunnan arvostelupöytäkirjassa vanhan juhlasalin laajentamiselle pidettiin ainoana vaihtoehtona uuden salin rakentamista ja vanhan salin käyttöä sen lämpiönä. Kilpailuohjelmassa ja enimmäkseen vielä arvostelupöytäkirjoissakin vanhan osan tilojen säilyttämistä pidettiin mahdollisena.

Kaupunkikuvan säilyttäminen ei ollut ollut kilpailuohjelmassa tavoitteena. Sitävastoin arvostelupöytäkirjassa säilyttämisestä löydettiin paljon myönteisiä piirteitä, kuten toisaalta umpikortteliratkaisustakin.²

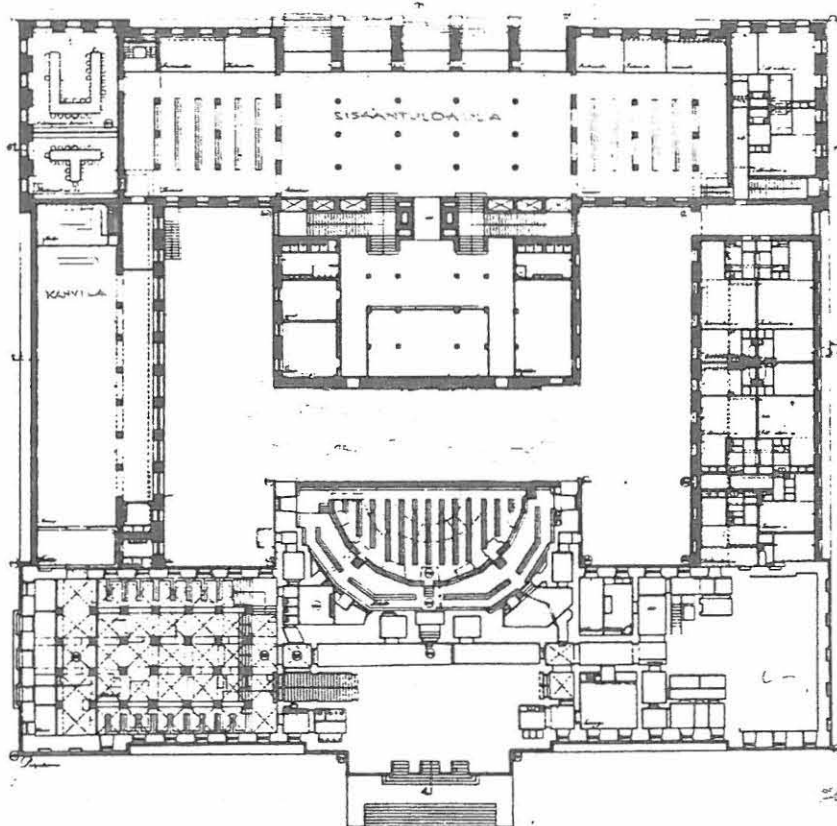
Kuvat 45

10.1.1934 päivälehdissä julkaistussa Sirénin luonnos-ehdotuksessa pohjapiirroksessa on vanhan osan tilarakenne muutettu suurimmaksi osaksi rakennustoimikunnan ohjeiden mukaisesti. Aleksanterinkadun puoleinen väliosaa on jul-

-
1. Suunnitteluohjelista suunnitelmalle, joka piti antaa yliopiston kansliaan 8.1.1934. Lista alkaa "1. Aleksanterinkadun puoleinen siipirakennus..." Päärak. muutostyöt 1930-luvulla, R.as.ark. HYA. Rak.tmk:n pöytäkirjassa 9.11.1933: "...päätettiin antaa tehtäväksi Sirénille ... laatia uudet luonnospiirustukset päärakennuksen lisärakentamiseksi ja vanhan rakennuksen muuttamiseksi ottaen huomioon erinäiset toivomukset ja evästyksset, jotka toimikunta on katsonut tarpeelliseksi toteuttaa. Uudet luonnospiirustukset olisi, jos mahdollista saattaa valmiiksi 8.1.1934 mennessä." Päärak. muutostyöt 1930-luvulla. R.as.ark. HYA.
 2. Helsingin yliopiston rakennus- ja palkintolautakunnat 1931; Palkintolautakunnan pöytäkirja 25.11.1931 R.as.ark. HYA.

45 J.S. Sirén: Päärakennuksen laajennuksen luonnosehdotus
 1934, 1. krs, perspektiivikuva Aleksanterinkadulta
 - US 10.1.1934

46 a J.S. Sirén: Päärakennuksen toteutetut laajennussuunnitelmat, pohjakerros

kaistuuissa fasadipiirustuksissa kaksikerroksinen, mutta tekstissä mainitaan mahdollisuudet jättää väliosa yksikerroksiseksi tai kokonaan auki Aleksanterinkadulle, jolloin umpinainen osa olisi suunniteltu Hallituskadun puolelle. Suunnitelmissa oli myös harkittu Hallituskadun välisiiven pois jättämistä tai umpikortteliratkaisua.¹ Sirén itse kannatti Hallitus- ja Aleksanterinkadun puoleisten välisiipien rakentamista kaksikerroksisiksi.²

Piirustuksissa on esitetty kaksikerroksisen väliosan takaa näkymään puita, mikä viittaa pyrkimykseen säilyttää alkuperäisen korttelirakenteen vaikutelma. Kuitenkin väliosa on 12 m leveä ja n. 10 m korkea, joten sisäpihalla olevat puut tuskin voisivat näkyä huomattavasti katutilassa.³ Sirén perustelee keskiosan madaltamista sillä, että Engelin osa erottuu paremmin ja yliopisto sitoutuu Valtio-neuvoston linnan Aleksanterinkadun siipeen katuperspektiivissä. Yhden kerroksen korkuinen keskiosa taas olisi vastannut Sirénin mielestä massaltaan alkuperäistä Engelin muuria.⁴

Matalan keskiosan ideaa oli käytetty ainakin Alvar Aallon kilpailuehdotuksessa "Yli-".⁵ Tosin Sirén kirjoitti, ettei hän ainakaan tiennyt missään kilpailuehdotuksessa esiintyneen tätä ajatusta.⁶

1. HS 10.1.1934

2. US 10.1.1934

3. HS 10.1.1934; Hbl 10.1.1934

4. Arkkitehti 7-8/1941 s. 101

5. HYM piirustukset 6:16:1-10.

6. Arkkitehti 7-8/1941 s. 101.

Todennäköisesti avointa kortteliratkaisua ja H:n muotoista rakennusmassaa edustaneet kilpailuehdotukset, sekä käyty keskustelu oli vaikuttanut Sirénin suunnitelmaan.

Luonnosehdotuksen julkisivut olivat 20-luvun klassisismia. Pohjakerroksen ja toisen kerroksen ikkunat olivat hyvin kapeat ja korkeat. Ikkunoissa ei ollut Engelin osasta kopioituja koristeita. Listat ja rustikointi jatkuivat suoraan Engelin osasta, sivurisaliitit pilastereineen muistuttivat Engelin osan vastaavia kohtia.¹

1. HS 10.1.1934; US 10.1.1934; Hbl 10.1.1934

REAKTIOT LEHDISTÖSSÄ SIRÉNIN LUONNOSEHDOTUKSEEN

31.1.1934 julkistettiin, että Sirénille oli annettu tehtäväksi yliopiston lisärakennuksen lopulliset piirustukset.¹ Tämän jälkeen ratkaisusta syntyi keskustelu. Gustaf Strengell hyökkäsi Hufvudstadsbladetissa Sirénin luonnosehdotusta vastaan. Strengell arvosteli korttelin suunnittelemissa linnamaisesti umpinaiseksi. Strengell piti kielteisenä, että uudessa osassa jatkettiin mekaanisesti Engelin julkisivun klassillista muotokieltä. Toisaalta hän arvosteli laajennuksen Aleksanterinkadun puolen pohjakerroksen lähes katutasoon ulottuvia kapeita korkeita ikkunoita, jotka suhteiltaan poikkesivat Engelin renessanssiin pohjautuvasta suhdemaailmasta, ja häiritsivät väkivaltaisesti Engelin osan julkisivua. Strengell piti pahana listojen ja seinäpinnan käsittelyn jatkamista mekaanisesti Aleksanterinkadun julkisivussa, koska katu laskee julkisivun kohdalla lähes kolme metriä. Strengell syytti, ettei Sirén tunne renessanssin ja kaikkien klassillisten tyylien periaatetta aukkojen pystysuuntaisesta säännöllisyydestä, ja ettei Fabianinkadun fasadissa ole minkäänlaista renessanssivaikutelmaa, vaan että se on takapiha-arkkitehtuuria. Strengellin mielestä vain rehellinen uudenaikainen Engelin osasta riippumaton laajennuksen käsittely olisi ollut oikea ratkaisu.²

Sirénin luonnosehdotuksen vanhan osan muutokset saivat osakseen Strengellin ankaraa, ja aiheellista, arvostelua.

1. Hbl 31.1.1934

2. Hbl 14.2.1934

Strengell ehdotti, että suuri juhlasali olisi pitänyt säilyttää entisellään ja rakentaa laajennusosaan uusi sali, eikä hävittää Engelin salia mekaanisella pidennyksellä. Strengell vastusti myös vestibyyli-tilan hävittämistä.¹ Siis Strengellin kirjoitus ei ollut pelkkä "funkiksen" kannattajan hyökkäys "tradista" vastaan.

Hufvudstadsbladet haastatteli Strengellin kirjoituksen vuoksi Gabriel Nikanderia, Alvar Aaltoa, Martti Välikangasta, P.E. Blomstedtia, Lars Ingvar Ringbomia ja Waldemar Wileniusta, jotka olivat kaikki pääosin samaa mieltä kuin Strengell.

Aalto korosti Engelin suunnitteleman osan olevan historiallisesti loppuunviety kokonaisuus, jonka laajennuksessa rajan vanhan ja uuden välillä on erotuttava selkeästi. Aalto painotti yliopistokorttelin merkitystä Senaatintorin miljööille.

Blomstedtin mielestä Sirénin formalistisen tyylihistoriallinen ratkaisutapa heikentää jäljittelyllä alkuperäisen rakennuksen autenttisuuden arvoa eikä osoita oikeaa ymmärrystä sille, että nykyaika on osa historian jatkuvuutta. Hänestä olisi ollut tärkeää säilyttää yliopistokorttelin kaupunkikuvallinen rytmi Senaatintorin kokonaissommitel-massa. Hän suositteli silloisen olemassaolevan kortteli-ratkaisun vaikutelman säilyttämistä siten, että Fabianin-kadun puolella olisi Engelin osaa matalampi siipiosa ja Aleksanterinkadun puolella puistopihan reunassa olisi säily-tetty Engelin suunnittelema portti.

1. Hbl 14.2.1934

Välikangas piti Sirénin laajennusehdotusta ja Engelin osan muutosta rakennushistoriallisena väärennyksenä. Hän paheksui ehdotuksessa esiintyvää Eklundin ja Jäntin kilpailuehdotuksen mukaista vestibyylin raivaamissuunnitelmaa.

Nikander halusi uudisosan tehtäväksi maltillisen funktionalistiseen tyyliin. Ringbom halusi jättää vanhan osan ennalleen ja antaa uuden osan muotoutua vapaasti lähinnä funktionalististen periaatteiden mukaan. Wilenius ei kannattanut laajennuksen julkisivujen suunnittelua funktionalistiseksi, mutta hän ei pitänyt Sirénin Fabianinkadun julkisivusta.¹

Helsingfors journalissa oli vuoden 1934 lopussa Blomstedtin laajennusratkaisua voimakkaasti tukeva nimimerkki "Nemon" kirjoittama artikkeli, jossa korostettiin Engelin osan pääosin näkyviin jäämisen sekä empiren avoimen asema-kaavallisen ratkaisun noudattamisen merkitystä.² "Nemon" kirjoituksella ei enää saattanut olla vaikutusta laajennuksen toteutukseen, jonka lopulliset piirustukset oli jo hyväksytty.³

Syntyneellä keskustelulla toivottiin ilmeisesti olevan vaikutusta päärakennuksen laajennuksen ja restauroinnin toteutukseen, koska Arkkitehtilehden toimitus pyysi keskustelun jälkeen saada julkaista Sirénin lopulliset luonnokset, sillä kritiikkikirjoitukset olivat perustuneet Sirénin alustaviin luonnosehdotuksiin.⁴

1. Hbl 28.2.1934

2. Hf.j. 10.11.1934

3. Rak.tmk:n pöytäk. 19.10.1934. R.as.ark. HYA

4. Arkkitehti 2/1934 liite s. 5.

SIRÉNIN TOTEUTETUT PÄÄRAKENNUKSEN SUUNNITELMAT

Laajennusosa rakennettiin 1935-1937, Engelin osa restauroitiin 1938-1940. Piharakennukset purettiin 1934.¹

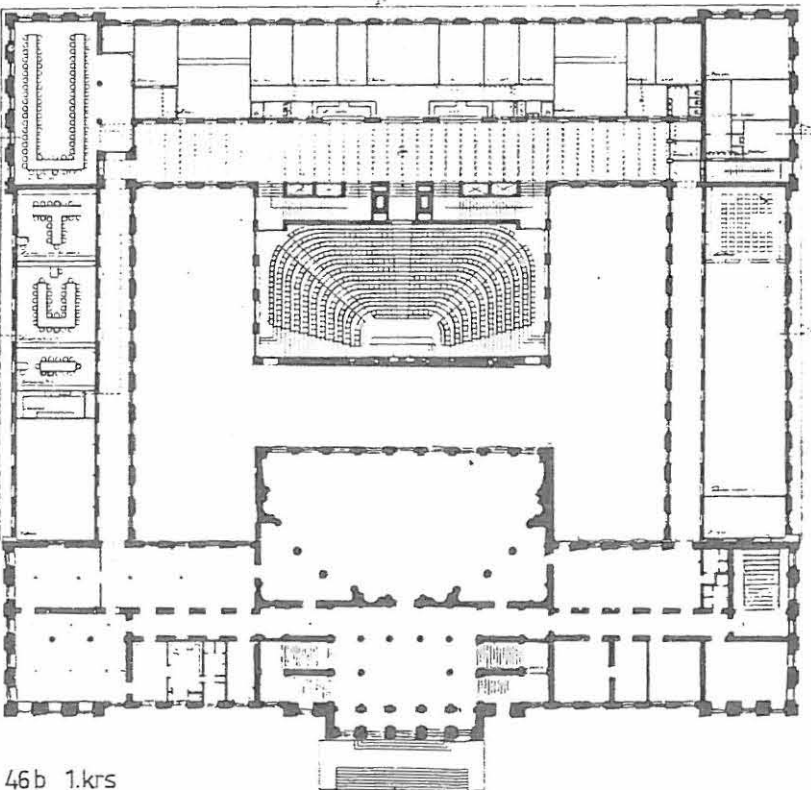
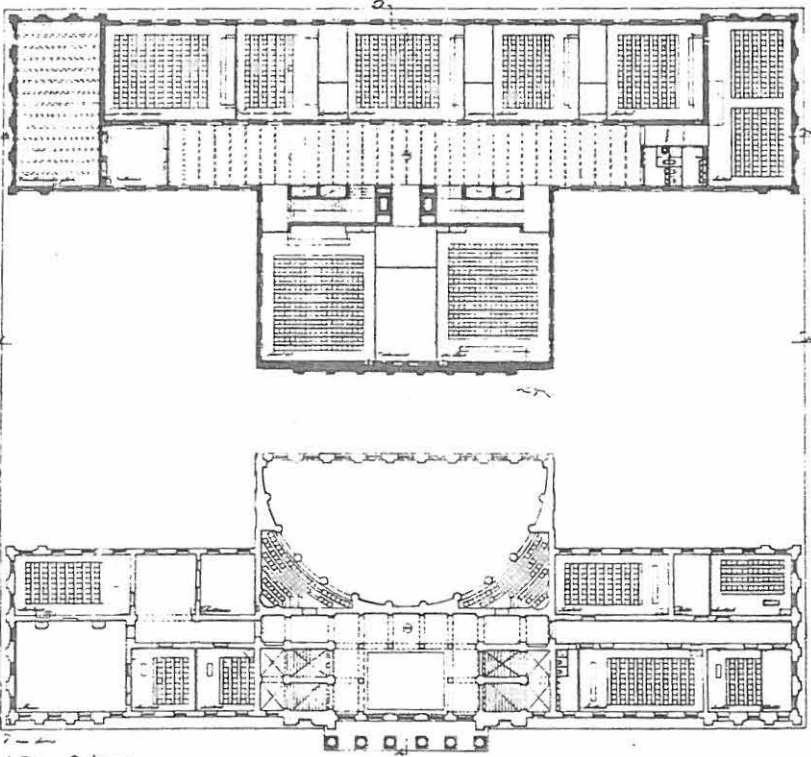
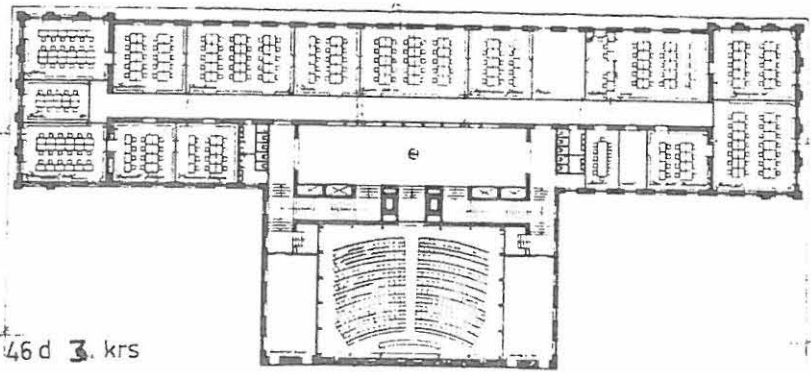
Lopullisissa Sirénin suunnitelmissa oli useita muutoksia luonnosehdotuksiin nähden, tosin vain muutama niistä oli kritiikkikirjoituksissa toivottu, vaikka piirustuksia muutettiin vielä pitkään lehtikirjoitusten jälkeen.²

Kuvat 46, 47, 48

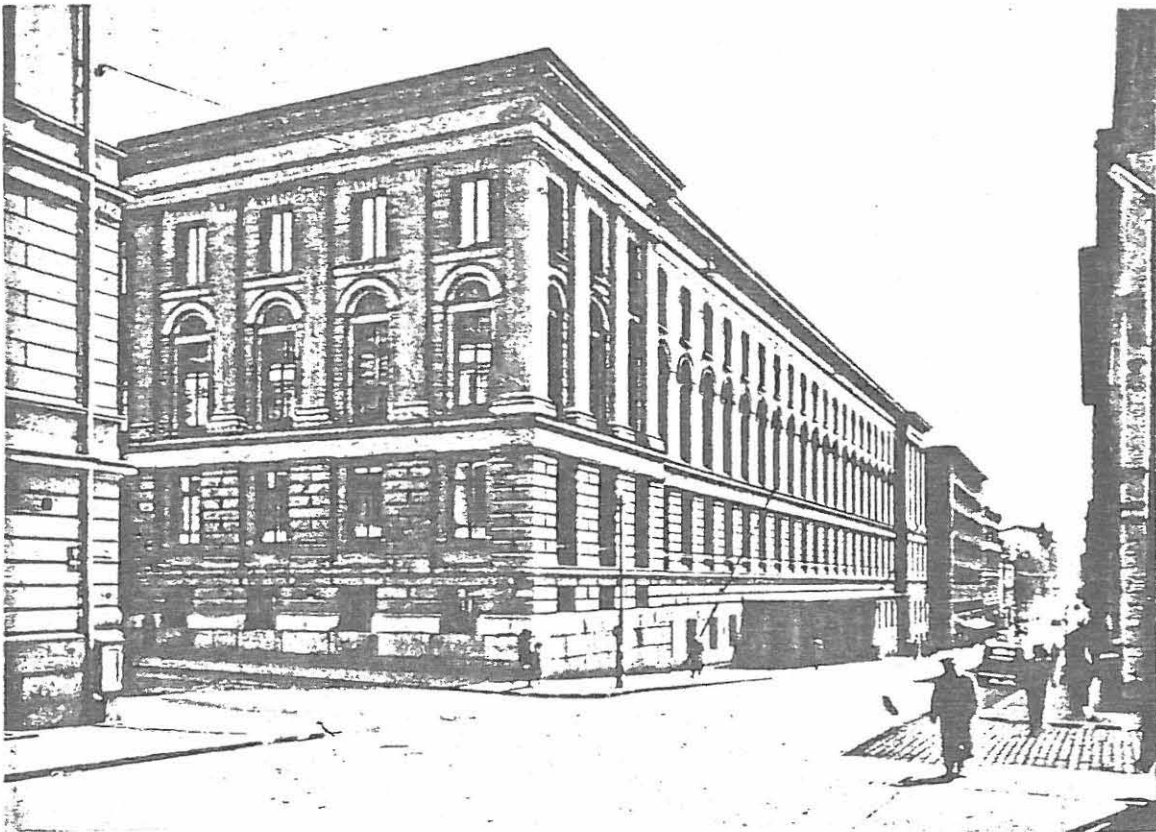
Umpikortteliratkaisu mataline Aleksanterin- ja Hallituskadun välisiipineen toteutettiin. Näkyvimmat muutokset olivat julkisivujen jatkaminen käyttämällä suoraan Engelin aiheita³ ja huomattavasti säilyttävämpi ote vanhaan osaan kuin luonnosehdotuksessa.⁴ Svenska Pressenissä olleesta Sirénin haastattelusta päätellen aloite vanhan osan säilyttämiseen tuli todennäköisesti Siréniltä, sillä rakennustoimikunnan ohjeet kuvastivat erittäin vähäistä pieteettiä Engelin osaa kohtaan.⁵ Sirénin kilpailuehdotus oli ohjeisiin verrattuna säilyttävämmällä kannalla.⁶ Lisäksi kehitelyihin luonnosehdotuksen piirustuksiin tehtiin rakennustoimikunnan kokouksessa muutoksia Sirénin ehdotusten perusteella.⁷

Umpikortteliratkaisu ja Engelin julkisivudetaljien kopiointi laajennukseen vastaavat Sirénin käsitystä toisiinsa

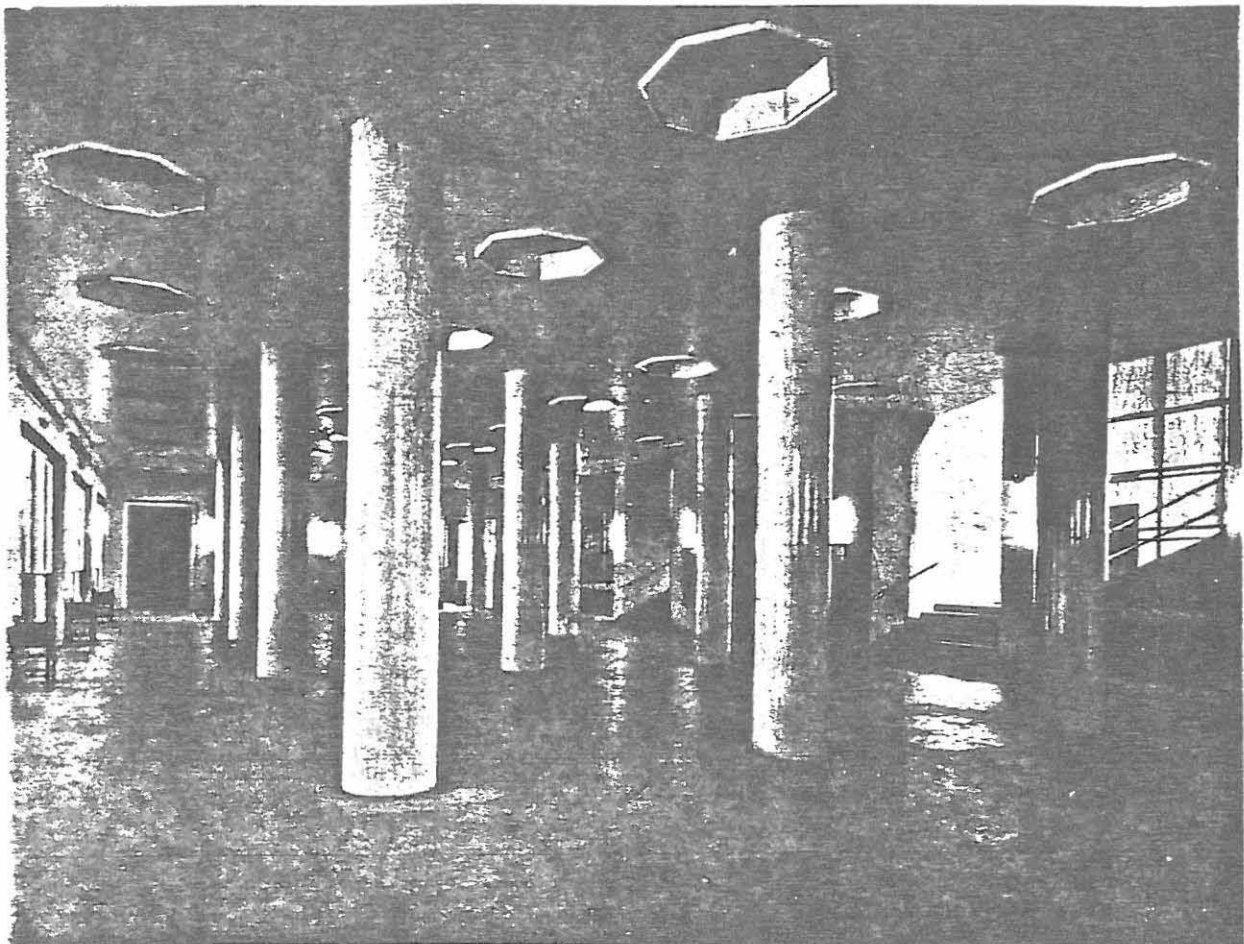
-
1. Hbl 8.8.1934; Arkkitehti 7-8/1941 s. 102.
 2. Päärak. muutostyöt 1930-luvulla 26.1., 6.4., 27.4., 2.5., 12.5., 30.5., 27.9., 19.10.1934. R.as.ark HYA; kons. pöytäk. 24.10.1934
 3. R.as.ark piirustukset HYA; Sirén 1935 s. 21
 4. US 10.1.1934; Arkkitehti 7-8 1941 s. 102, 103.
 5. Päärak. muutostyöt 1930-luvulla, R.as.ark. HYA; Sv. Pr. 22.7.1939.
 6. HYM Piirust. 6:2:1-21
 7. Rak. tmk. pöytäk. 27.4.1934, 2.5.1934. Päärak. muutostyöt 1930-luvulla. R.as.ark. HYA

46 J.S.Sirén: Päärakennuksen toteutetut suunnitelmat
b) 1. krs, c) 2. krs d) 3. krs

a Julkisivu Fabianinkadulle

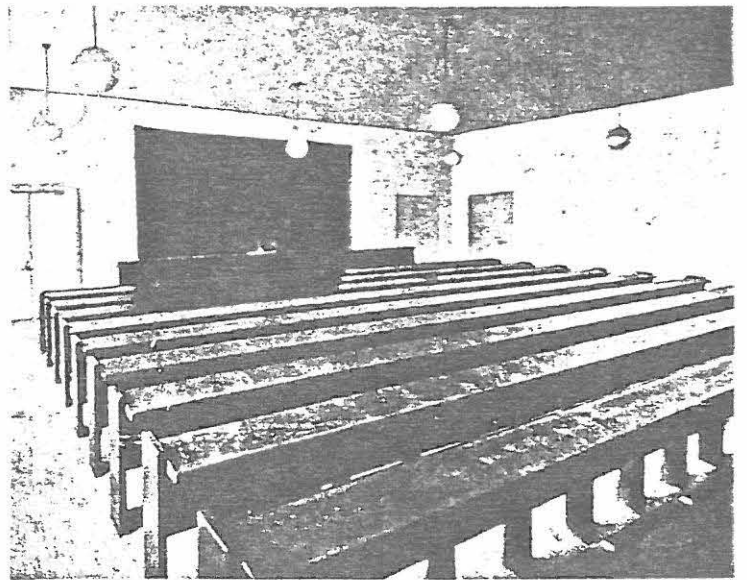

b Sisäntulohalli

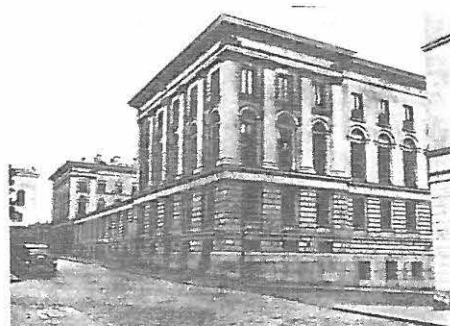
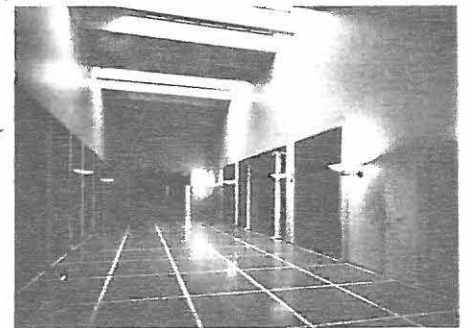
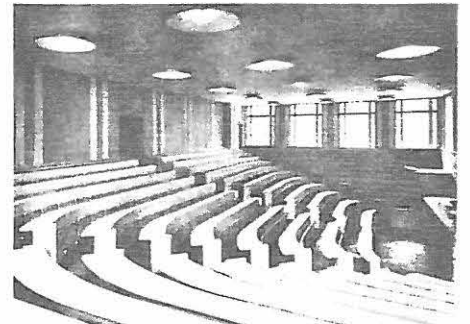
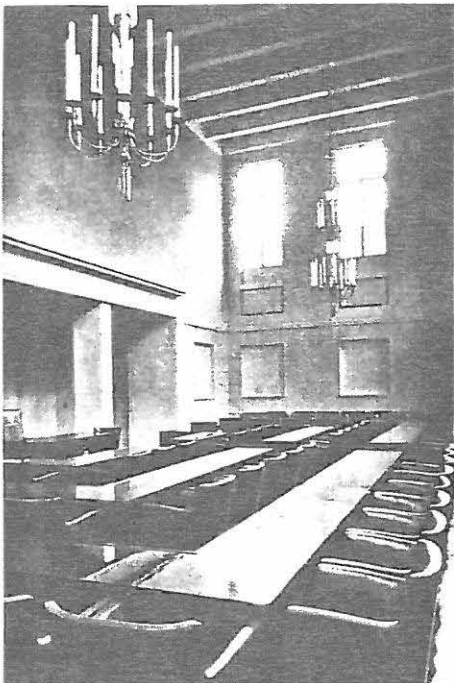
47 J.S. Sirén: Päärakennuksen laajennus, julkisivu Fabianinkadulle, sisäntulohalli, kansliakerroksen aulakäytävä, tyypillinen luentosali. - Arkkitehti 7-8/1941 s. 104-108

47c kansliakerroksen aulakäytävä

47d tyypillinen luentosali

48 J.S. Sirén: Päärakennuksen laajennus, uusi konsistorin sali, luentosalien käytäväaula, julkisivu Hallituskadulle, pieni juhlasali, suuri luentosali, pienen juhlasalin eteishalli - Tiili 2/1982

liittyvien rakennusten yhtenäisyydestä.¹ Toisaalta toteutettu suunnitelma kuvastaa rakennustoimikunnan näkemyksiä laajennuksesta. Lopullisten suunnitelmien valmistuessa funktionalismi oli syrjäyttänyt 20-luvun klassisismia, joten oli luultavasti turvallisempaa vaihtaa Sirénin luonnosehdotuksen kritisoitujen 20-luvun klassisismia edustavien julkisivujen tilalle muotokieleltään Engeliltä jäljitellyt suunnitelmat Borg - Sirén - Åbergin 1919 suunnitelmien tapaan. Samoin kortteliratkaisussa tukeuduttiin Engelin Valtioneuvoston linnan ratkaisuun, jota ei voitu syyttää Engelin hengen vastaiseksi ja jossa samalla vanha osa erottuu.² Toisaalta matalien väliosien perustukset tehtiin kestäväksi mahdollinen korottaminen nelikerroksiseksi Engelin osan kattolistakorkeuteen, jolloin kaksikerroksinen osa olisi varaamassa paikkaa myöhemmälle laajentamiselle.³ Sirénin suunnitelmaa pidettiin antiikkisena⁴, mutta kritiikkiä ei enää juuri esitetty. Lehdistöissä Sirénin laajennuksesta ja restauroinnista pidettiin.⁵

Laajennuksessa on selkeä sivukäytäväratkaisu. Fabianinkadun siivessä käytävä laajenee juhlavaksi aulatilaksi. Toteutettu laajennus noudattaa pohjapiirrokseltaan lähinnä Sirénin kilpailuehdotuksen B-vaihtoehtoja. Engelin juhlasalia ei laajennettu tässä vaiheessa. A-vaihtoehdon vaikuttavan porrashallin kohdalle tuli suuri luentosali.

-
1. Arkkitehti 7-8/1941 s. 101; Sirén 1935 s. 21; Hbl 30.4.1933
 2. Arkkitehti 7-8/1941 s. 101
 3. Rak.tmk:n pöytäk. 7.5., 14.5., 23.5., 31.5.1935; Päärak. muutostyöt 1930-luvulla. R.as.ark. HYA.
 4. Rakennustaiteen seuran haastatteluja 1969 s. 32
 5. VN 30.9.1937; Sv.Pr. 3.5 ja 3.11.1937; Hbl 28.11.1937.

Laajennuksen pohjakerrokseen tuli eteishalli, naulakot ja ylioppilaskahvila. Ensimmäiseen kerrokseen sijoitettiin yliopiston hallintotilat, suuri luentosali 500 hengelle ja veistokuvakokoelma luentosaleineen. Toiseen kerrokseen tuli luentosaleja. Kolmanteen kerrokseen sijoitettiin yliopiston pieni juhlasali ja sen lämpiö sekä seminaarikirjastotiloja. Ylimääräiseen kattokerrokseen sijoitettiin seminaarikirjastoja, psykologinen laitos ja piirustus-sali, joihin valo tuli kattoikkunoista.

Toteutetussa ylioppilaskahvilassa on sama tilarakenne kuin Eduskuntatalon kahvilassa: suuri pääsali, josta on erotettu pylväillä kapea sivulaiva. Yliopistolla sivulaivasta on näkö- ja kulkuyhteys kahvilan käytössä olevalle sisäpihalle, johon jäi yksi puu muistoksi yliopistopuistosta.

Kuvat 47, 48

Sirén on käyttänyt näkyviä rakenteita ja hillittyjä koristeita korostamaan tärkeitten tilojen ominaisuuksia laajennuksessa. Sisääntulohallin laajuutta ja korkeutta on tuotu esiin tasavälein asetetuilla pylväillä ja oktagonaaalisilla kattokaseteilla. Aulakäytävien pituutta on korostettu näkyviin jätetyillä poikkipalkeilla, jotka on koristeltu yksinkertaisilla klassillisilla aiheilla.¹ Uusi konsistorin sali ja suuri luentosali on koristeltu vähäeleisillä 20-luvun klassisismin aiheilla. Pientä juhlasalia ja sen eteishallia on korostettu pylväillä, joissa on kapiteelit. Näissä tiloissa on voimakas 20-luvun klassisismin leima.

Kalusteet konsistorin saliin, veistokuvakokoelmaan,

1. Sirén 1975, s. 125

tiedekuntahuoneisiin, käytäviin, eteishalliin ja opettajien kahvilaan suunnitteli Arttu Brummer. Runar Engblom suunnitteli ylioppilaskahvilan, kansliahuoneitten ja rehtorin huoneen kalustot. Elli Ruuth suunnitteli kolmannen kerroksen ja ullakkokerroksen seminaarikirjastojen kalusteet, Sirén itse suunnitteli kalusteet auditorioihin ja pieneen juhlasaliin.¹

Engelin osan restauroinnissa Sirén säilytti Engelin tilarakenteen ja olemassaolevat seinät varsin hyvin. Tosin useita luentosaleja pienennettiin lohkaisemalla niistä tentti- ja aputiloja, koska laajennukseen tuli suuria luentosaleja. Sirén kertoi Arkkitehtilehdessä Engelin osan olleen huonossa kunnossa.

Sirén olisi halunnut, että juhlasalia olisi laajennettu promootioiden ja konserttien tilantarpeen vuoksi, mutta konsistori päätti jättää juhlasalin laajentamatta. Juhlasaliin muutettiin porrastuva orkesterikoroke ja katsojien penkkirivejä harvennettiin.² Salin lattia uusittiin betonirakenteiseksi. Lautalattian sijaan päällysteeksi tuli sauvaparketti. Salin riippuvat lamput poistettiin, ja valaistus järjestettiin ramppiin kattolistan päälle.

Vestibyylin seinämaalaukset peitettiin marmorinvaalealla maalilla. Vestibyylistä poistettiin kattomaalaukset, jotka A.W. Ranckenin ja T.H. Carpelanin mukaan olivat 1870-1880 luvuilta peräisin, myös katto maalattiin marmorinvaaleaksi. Perustelu maalaukselle oli, että "kaunis arkkitehtuuri ei koristeita kaipaa".

1. Arkkitehti 7-8/1941 s. 101-102; Sv.Pr. 3.5.1937
2. Arkkitehti 7-8/1941 s. 101-102

Sanottiin, että vasta maalauksen jälkeen Engelin vestibyylin kauneuden huomasi.¹ Vestibyyliin vaihdettiin metallirakenteiset lasilliset ulko-ovet Sirénin mielestä rumien puuvien tilalle, jotta vestibyylistä saataisiin näköyhteys torille.²

Juhlasalin molemmille puolille järjestettiin lämpiöt avaamalla oviaukot käytävän seinään. Lämpiöt toimivat myös liitoskohtana laajennusosan käytävään. Eteläisen lämpiön paikalla olleelle vaatesäilytykselle saatiin tarvittava suuri tila pohjakerroksesta, josta poistettiin pienihuoneisia asunto- ja aputiloja. Tämä oli suurin muutos Engelin osan restauroinnissa.

Konsistorisalista tehtiin museosali ja se säilytettiin entisellään.

Kolmannessa kerroksessa säilytettiin kokonaisena konsistorin salin päällä ollut ylioppilastutkintolautakunnan sali ja siihen jatkettiin tulemaan keskikäytävä vestibyylistä. Yhdestä kerroksen suuresta salista erotettiin pienempiä tiloja.³

Sirénin suunnitteleman laajennuksen ja restauroinnin toteutuksen valmistuttua päärakennus oli juhlava ja viimeistelty.

-
1. Yliopiston talojen arvioimista kosk. asiak. ja Rak. tmk:n pöytäk. R.as.ark. HYA
 2. Arkkitehti 7-8, s. 102; Yliopiston talojen arvioimista kosk. asiak. R.as.ark.HYA
 3. HYM piirustukset; Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto mikrofilmit

I. 5. SODAN AIHEUTTAMAT MUUTOKSET PÄÄRAKENNUKSESSA

1941 - 1948

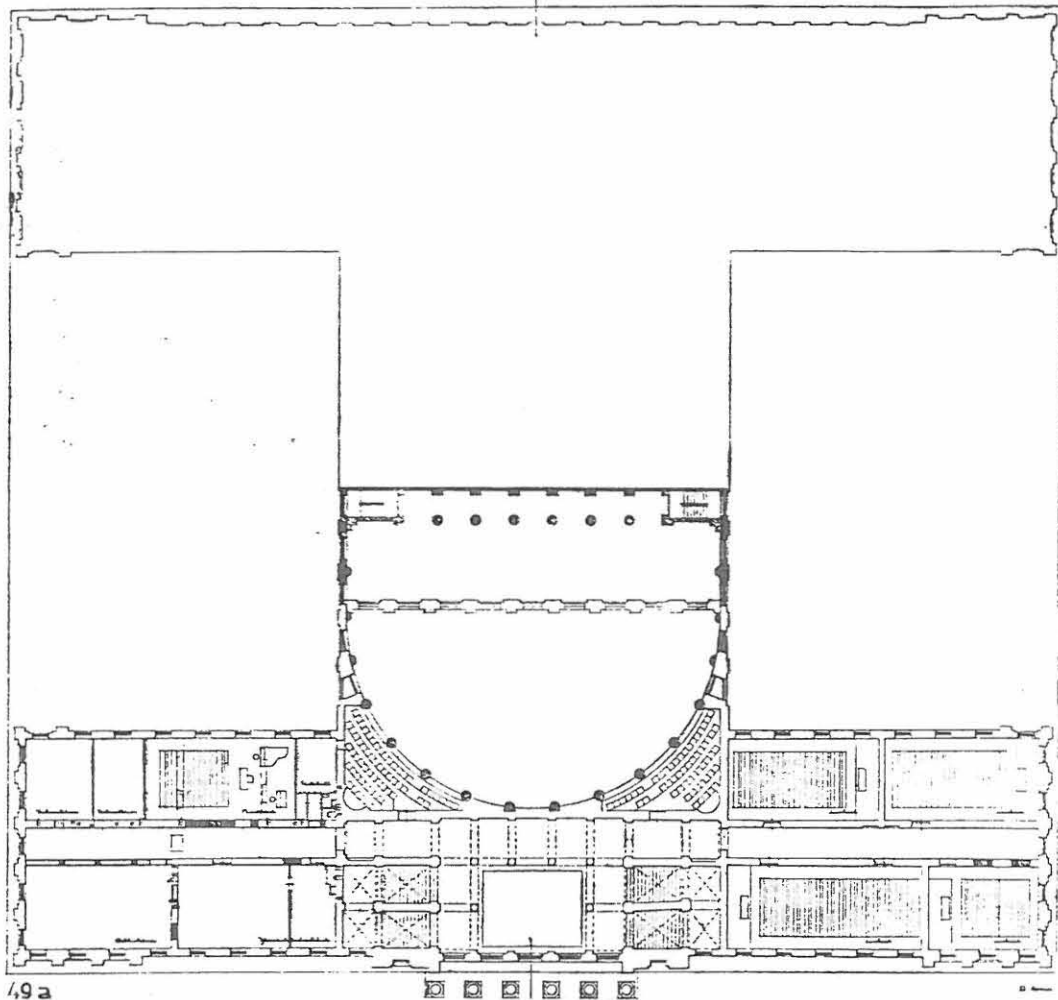
Vuosien 1941 ja 1942 pommiräjähdyksissä särkyi päära-
 nuksen torinpuoleisia ikkunoita. Varsinaiset suurtuhot
 tapahtuivat ilmapommituksissa helmikuussa 1944, jolloin
 päära-
 kennuksen Senaatintorin ja Aleksanterinkadun puo-
 leiset osat vaurioituivat pahasti. Rakennuksesta tuhoutui
 n. 50 %. Engelin suuri juhlasali paloi raunioksi, ja
 vestibyylin katto romahti alas rikkoen tilan yläosat.¹

Kuvat 49

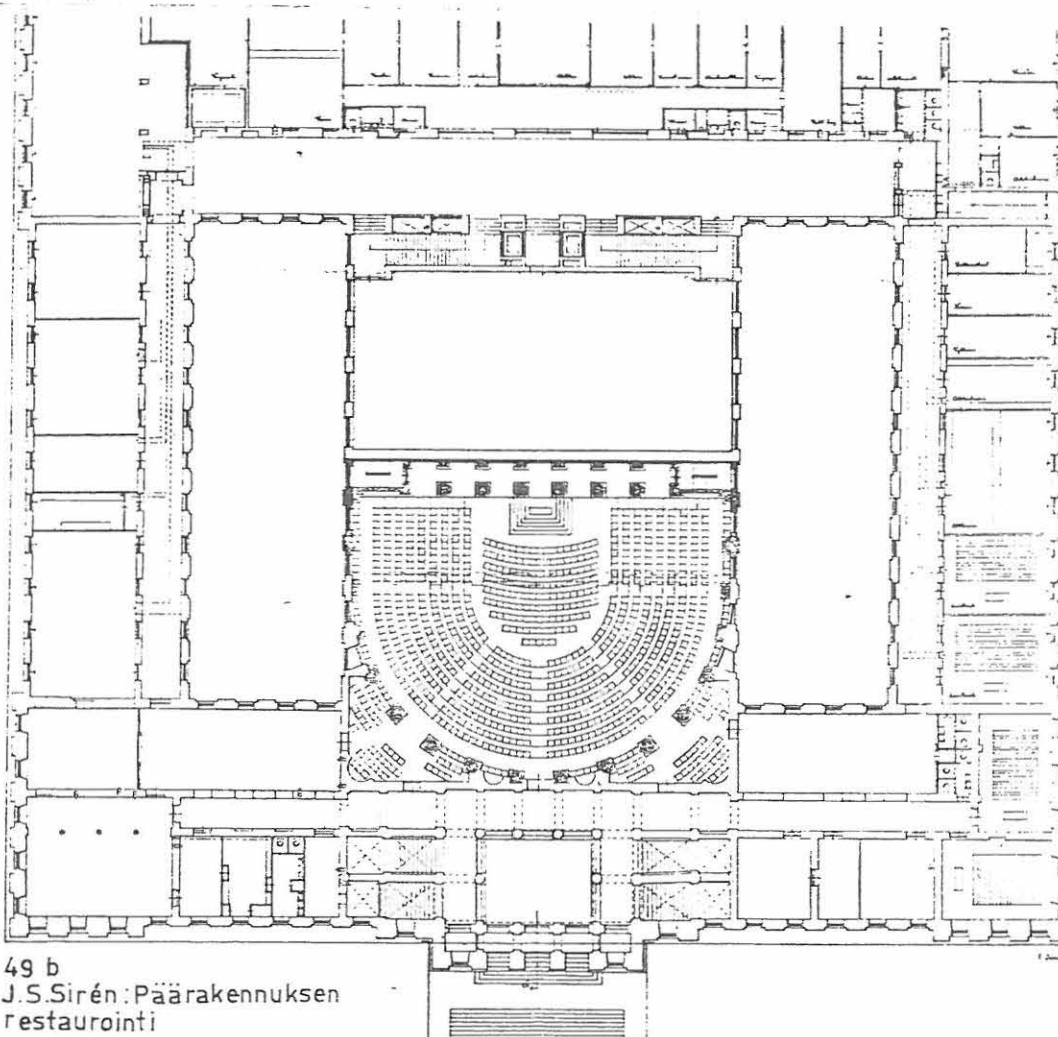
Päära-
 kennus restauroitiin vuosina 1944-48. Pääasial-
 liset muutokset olivat suuren juhlasalin laajentaminen
 ja käytävän jatkaminen toisessa ja kolmannessa kerrokses-
 sa siten, että entinen konsistorinsali ja ylioppilaslau-
 takunnan sali kaventuivat. Rakenteellisesti suurin muutos
 oli siipien puisten välipohjien uusiminen betonisiksi.

Juhlasalin laajennus ei noudata mitään edellistä
 Sirénin suunnitelmaa, siinä ei ole varsinaista näyttämö-
 syvennystä. Salia on pidennetty noin 10 m, jolloin laajen-
 netun päära-
 kennuksen keskisiiven katkaissut tyhjä kohta
 täyttyi. Salin sisätila jatkaa Engelin muotokieltä. Etu-
 osassa on rivi vapaasti seisovia pylväitä. Juhlasalista
 olivat seinämuurit säilyneet pystyssä, joten Engelin salin
 olisi voinut rekonstruoida luontevasti. Kuitenkin suurten

1. Ilmoitus sotavahingoista 14.10., 4.11.1941, 24.11.1942,
 26.2.1944. Kustannuslaskelma... suojelutoimenpiteistä
 1944. Kustannusarvio ... vaurioitten ... korjaamiseksi
 8.10.1944. R.as.ark. HYA; Arkkitehti 1951 s. 74-82;
 Mäkelä 1967 kuvat s. 80-81.

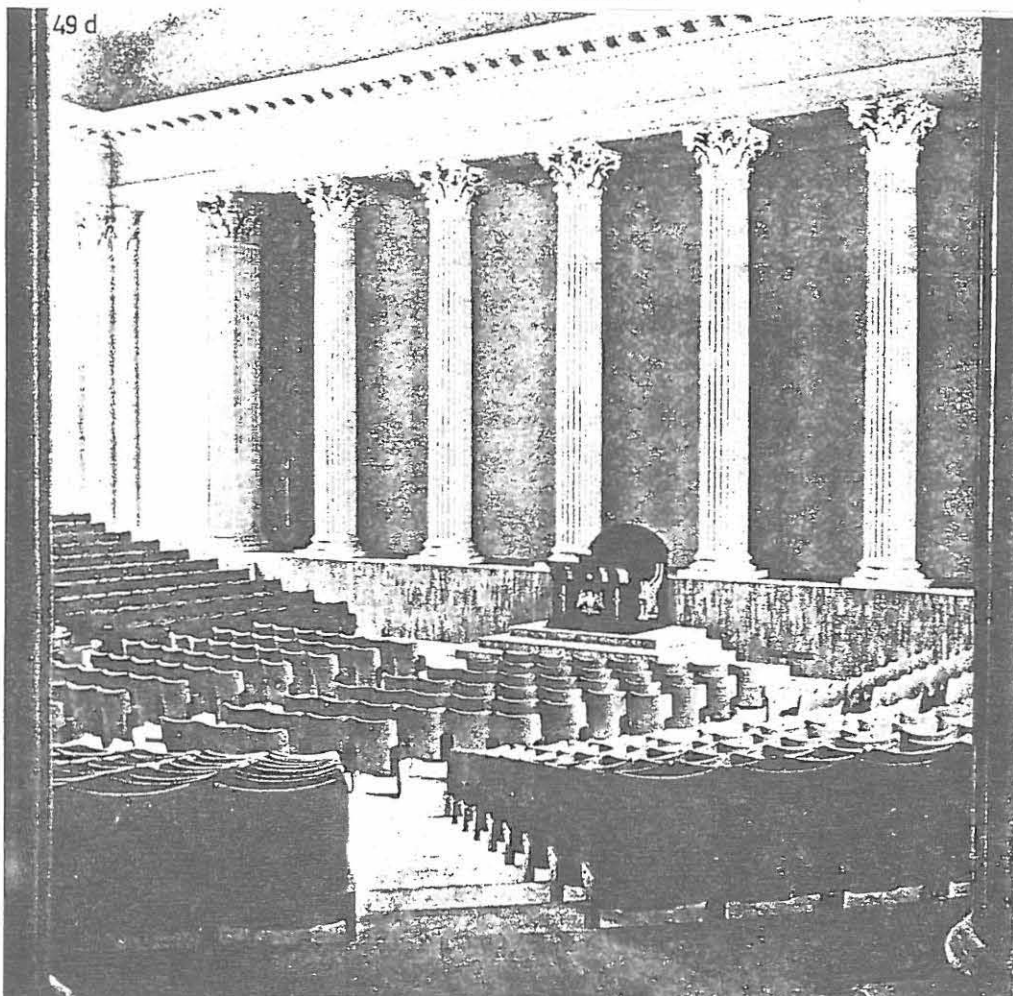
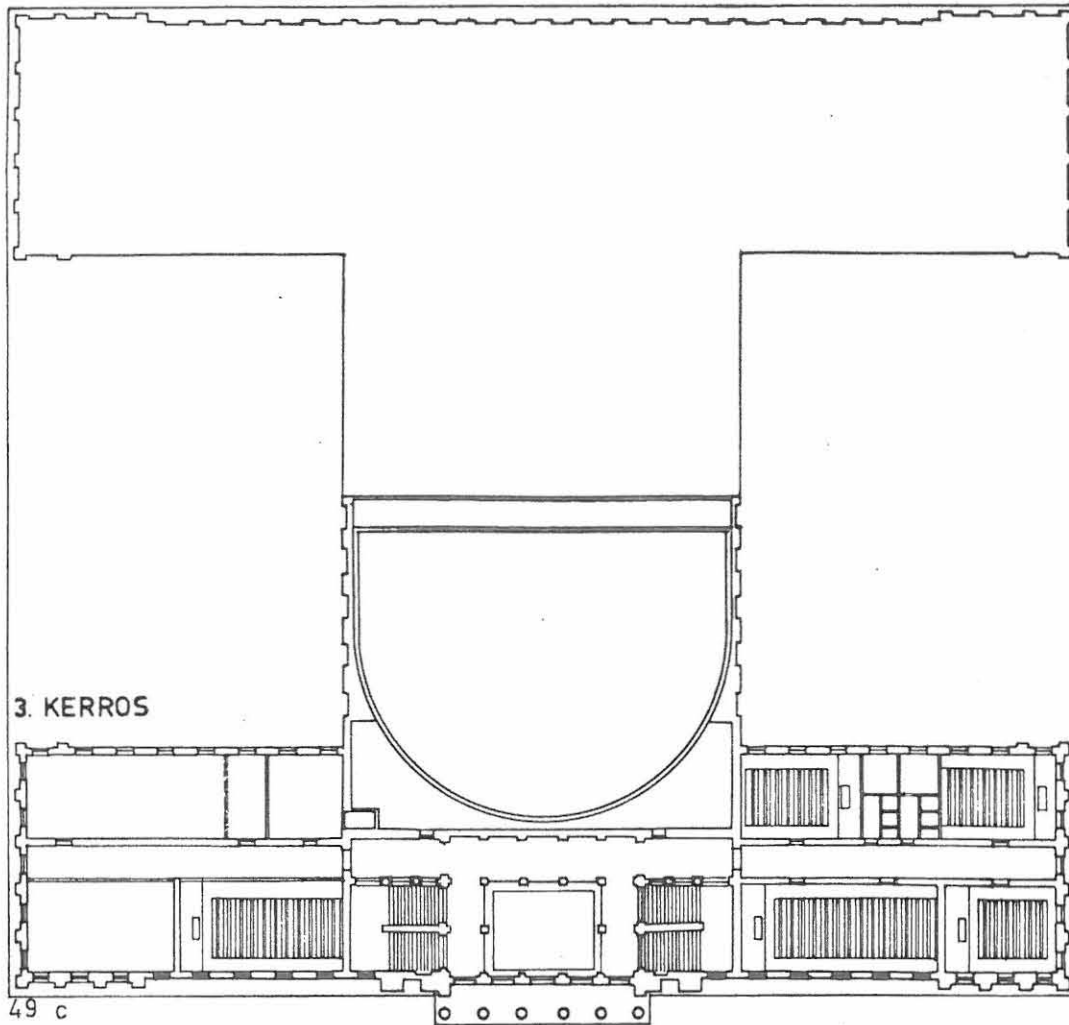

2. kerros 1:600

1. kerros 1:600

49 b
J.S.Sirén:Päärakennuksen
restaurointi

49 J.S. Sirén: Päärakennuksen restaurointi, 1. krs, 2. krs, 3. krs 1945, suuri juhlasali - Arkkitehti 1951 s. 74-82

yliopiston juhlien ja erityisesti konserttikäytön vuoksi sali haluttiin laajentaa. Saliin saatiin nyt kaikkiaan 925 istumapaikkaa.¹

Sirénin mielestä konsistorinsali olisi pitänyt säilyttää, koska se liittyi mitä läheisimmin yliopiston historiaan, mutta rakennustoimikunta halusi toiseen ja kolmanteen kerrokseen keskikäytävän, vaikka se lohkaisi osan konsistorinsalista ja muutti Engelin osan tilarakennetta. Engelin osaan tehtiin muualle joitakin väliseinämuitoksia.

Sirénin suunnittelemiin Aleksanterin ja Hallituskadun välisiipiin rakennettiin huomattavasti entistä tiheämpi väliseinäjako.²

Lehdistössä ilmaistiin hyväksyviä kommentteja päärakennuksen korjauksesta.³ Päärakennus oli ilmeisesti restauroinnin jälkeen melko hyvässä kunnossa.

1. Arkkitehti 1951 s. 71-82; HS 1.6.1945; HS 24.10.1946; Hbl 27.8.1946; Hbl 24.10.1946; ÅU 1.4.1948.

2. Arkkitehti 1951 s. 74-82

3. Hbl 15.2.1948, 19.2.1948; ÅU 1.4.1948

I 6. MUUTOKSET PÄÄRAKENNUKSESSA 1949 - 1982

Kuvat 50

Päärakennuksessa ei tapahtunut vuosina 1949-1969 muutoksia tilarakenteen perushahmossa. Sitä vastoin tilaryhmien sisäistä rakennetta muutettiin 1950-luvulla alkaneilla väliseinien lisäämisillä. Vuoden 1955 muutospiirustuksissa on lähes joka kerroksessa paikoitellen kopituksia. Kolmannessa ja neljännessä kerroksessa Fabianinkadun puolella hävitettiin suurin osa kauniista seminaarikirjastoista jakamalla ne pieniksi toimistoiksi.¹

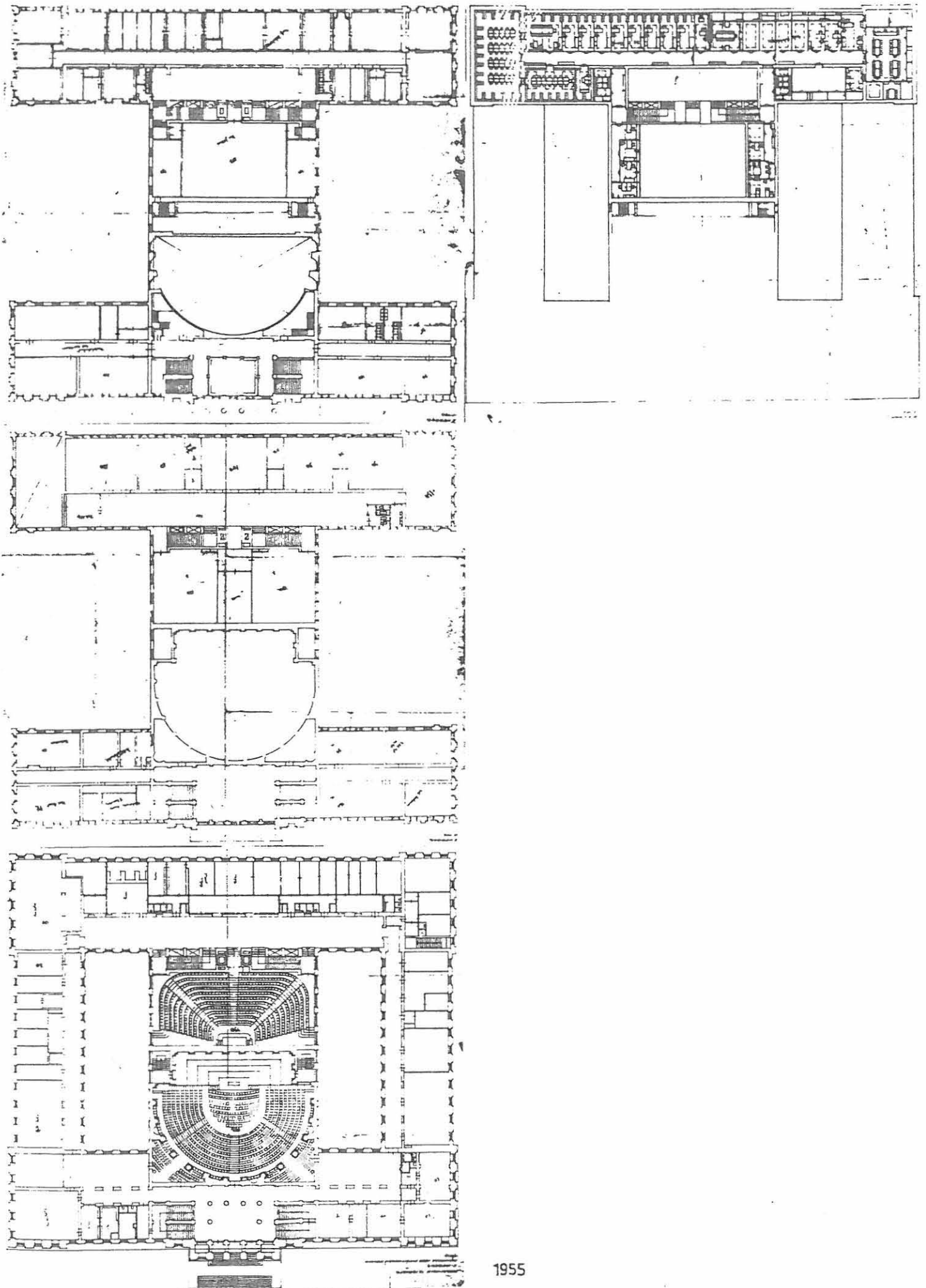
Helsingin yliopiston opiskelijamäärä oli kohonnut 1940-luvulla noin 10 000:een, jonka jälkeen seuraava suuri lisäys tapahtui 1960-luvun puolivälissä. Tämän jälkeen opiskelijamäärä on pysynyt suunnilleen 20 000:ssa (ks. taulukot 1 ja 2). Aarne Ervin suunnittelema Porthania laitos- ja luentosalitiloineen valmistui 1957. Porthania todettiin jo valmistuessaan riittämättömäksi lieventämään yliopiston tilanpuutetta. Yliopistolle vuokrattiin laajamittaisesti lisätilaa erityisesti Kruunuhaan alueelta 1960-luvulla. Maatalousmetsätieteellinen tiedekunta siirtyi Viikkiin. 1967 sosiaali-tieteen laitokset muuttivat Kallioon ja lääketieteelliselle tiedekunnalle saatiin laajoja lisätiloja Meilahdesta.² (ks. liite)

Kuvat 51

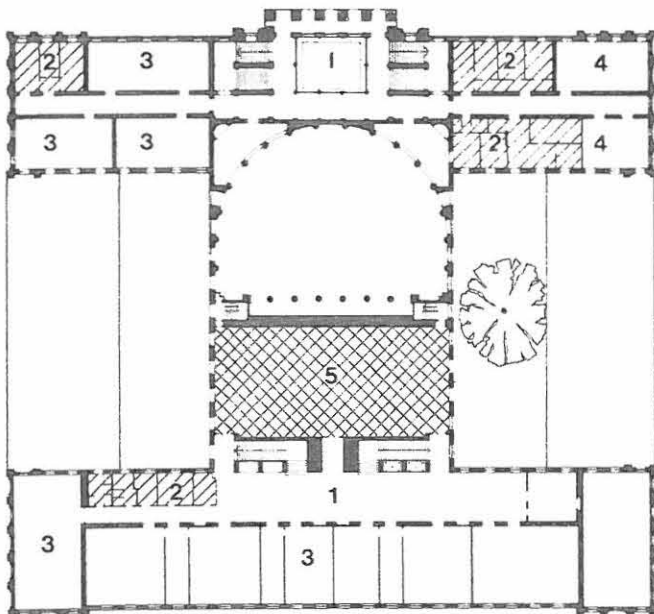
Vuosien 1970-1978 toimistotilojen puutteen vuoksi tehdyt kopitukset heikensivät paikoitellen päärakennuksen tilarakenteen suurienkin linjojen selkeyttä. 1970 Hallituskadun

1. Negatiivit 389-395/89 v. 1955 HYM; piirustukset muutoksista 1968-1981 HYRN

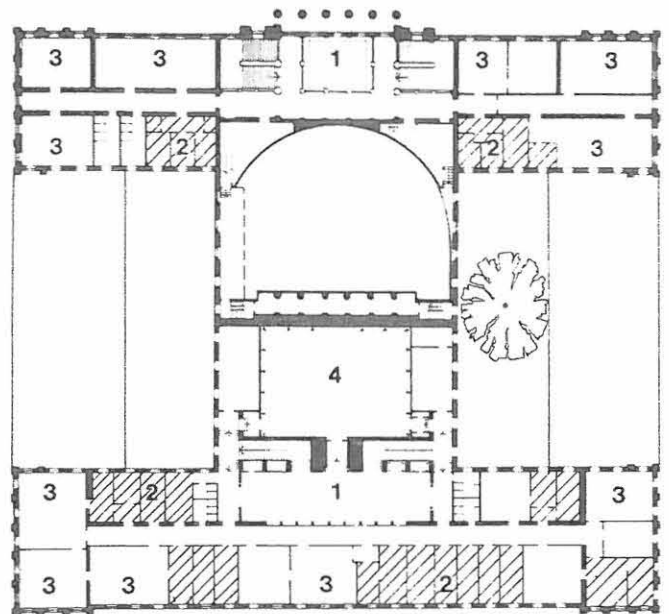
2. Solla 1970 s. 71

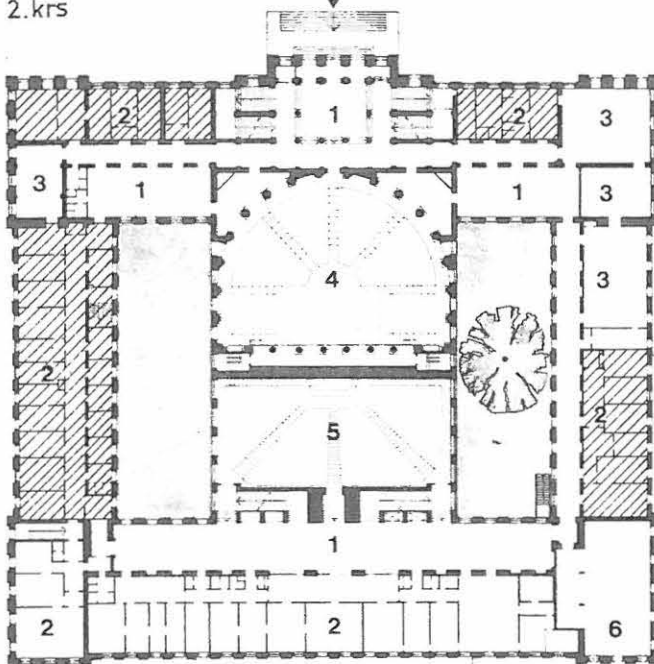
1955

2. krs

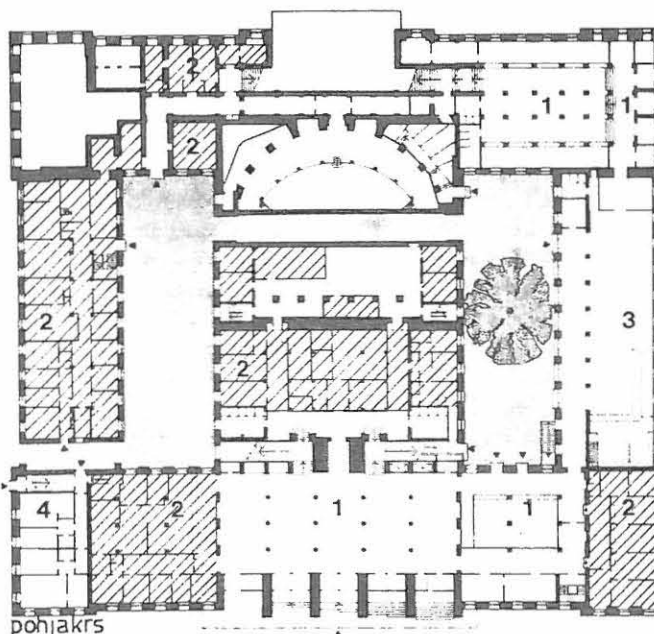
3. krs

1. krs

HALLITUSKATU

ALEKSANTERINKATU

pohjakerros

HALLITUSKATU

ALEKSANTERINKATU

pohja kerros

1. aula/vaatehalli
2. toimistotiloja
3. opiskelijoiden ruokala/kahvila
4. asuntoja

1. kerros, pohja

1. aula
2. toimistotiloja
3. opettajien ruokala/kahvila/oleskelu-tila
4. suuri juhlasali
5. suuri luentosali
6. konsistorin istuntosali

2. kerros pohja

1. aula
2. toimistotiloja
3. seminaari/luentosaleja
4. kokoustiloja
5. kirjasto

3. kerros, pohja

1. aula
2. toimistotiloja
3. seminaari/luentosaleja
4. pieni juhlasali

Viivoituksella merkityt tilat muutettu toimistotiloiksi v. 1967–1979.

Ruudutuksella merkityt tilat/luentosalit muutettu kirjastotiloiksi 1970-luvulla.

siiven ensimmäisen kerroksen sivukäytävä muutettiin toimistohuoneiksi. Siipeen muodostettiin keskikäytävä, jonka poikkeamista Sirénin osan selkeästi tilajärjestelmästä korostaa mutkikas liittyminen toisiin siipiin ja käytävän katon alaslasku. 1970 tihennettiin useiden toimisto-osien huonejakoja.

1972 opiskelijakahvila-ruokalan keittiösaa laajennettiin kahvilasaliin päin. Siirrettyyn seinään liitettiin standardisuurkeittiöihin kuuluvia pellityksiä, ja saliosaa hallitsemaan sijoitettiin pitkä jakelutiski. Muutokset häiritsivät kahvila-ruokalan klassisistista hienostunutta ilmettä.

1973 lisättiin toisen kerroksen käytävään kaksi junavau-
nuja muistuttavaa toimistohuoneryhmää, joiden vuoksi käytävä-
aulan selkeä tilarakenne häiriintyi. Toinen toimistohuone-
ryhmä poistettiin 1978, toivottavasti myös toinen poiste-
taan tulevaisuudessa. 1973 pohjoinen vaatenaulakkotila pohja-
kerroksessa muutettiin toimistoiksi, mikä vähensi aulatilo-
jen väljyyden tuntua.

1973 muutettiin toisen kerroksen luentosaleihin loiste-
putkivalaistus entisten riippuvien pallovalaisimien tilalle,
mikä muutti luentosalien vaikutelmaa kolkoksi ja arkipäi-
väiseksi.

1978 muutettiin pihasiiven toisen kerroksen kauniit luen-
tosalit ja keisarinsali yhtenäiseksi tavanomaiseksi seminaa-
rikirjastoksi, mikä oli valitettava menetys.

Toisen kerroksen luentosalien kattoon lisättiin 1978 köm-
pelösti koteloidut ilmastointikanavat, jotka yhdessä loiste-
putkivalaisimien kanssa hallitsevat luentosalien ulkonäköä.

1978 lisättiin taidehistorian laitokselle muutamia väliseiniä, jotka yhdessä 1960-luvun kopitusten kanssa tekivät laitoksen tilat entistäkin sokkeloisemmiksi.¹

1970-luvun lopussa konttoristuminen pysähtyi päärakennuksessa, koska silloin rakennettiin uusi hallintorakennus Hallituskatu 8:aan.²

Kopitukset heikensivät päärakennuksen viimeistellyä ilmettä. Sisätilojen arvokkuutta vähensi kalusteiden ja pintamateriaalien vaihtuminen vähitellen laadultaan epätasaisiksi. 1979-1981 muutokset koskivat lähinnä ilmanvaihtokanavien lisäämistä sekä valaisimien ja kalusteiden uusimista. 1978:n jälkeiset muutokset ovat jatkaneet päärakennuksen sisätilojen juhlavan kokonaisvaikutelman heikentämistä yksityiskohdalla, jonka parantamista olisi helpoin tulevaisuudessa suorittaa. Hyvästä suuntauksesta antaa toiveita ylioppilasruokala-kahvilan monentyyppisten tuolien yhtenäistäminen alkuperäisen mallin mukaisiksi vuoden 1983 alussa. Toisaalta ruokalaan on suunniteltu entistäkin monimutkaisempaa jakelutiskijärjestelmää, joka vaikeuttaisi lisää salin alkuperäisen luonteen havaitsemista.³

Lopputuloksena 1949-1982 muutoksista päärakennuksen tilarakenne on osittain pirstoutunut ja yksityiskohtiin asti ulottunut arvokkuus hävinnyt. Kuitenkin 1948:n jälkeiset muutokset on tehty tekniikalla, joka mahdollistaa tilojen palauttamisen entiseen selkeyteensä, joten tulevissa muutoksissa tulisi käyttää hyväksi tilaisuudet tarpeettomiksi käyvien lisärakenteiden poistamiseen. Tällöin päärakennus saa-

1. Piirustukset muutoksista 1968-1981 HYRN

2. Pekkala-Koskela 1982 s. 36

3. Piirustukset muutoksista 1968-1981 ja opiskelijaruokalan laajennuksesta 1983 HYRN

taisiin vähitellen vastaamaan asemaansa Helsingin yliopiston symbolina ja tärkeimpänä rakennuksena sekä tekemään oikeutta arkkitehtuuri- ja kulttuurihistorialliselle arvoleen.

I.7. YHTEENVETO HELSINGIN YLIOPISTON PÄÄRAKENNUKSEN RESTAUROINNISTA JA TÄRKEIMMISTÄ MUUTOSSUUNNITELMISTA

1832 valmistunut Engelin suunnittelema Helsingin yliopiston päärakennus säilyi lähes alkuperäisessä muodossaan vuoteen 1938 asti, tosin rakennus oli tullut huonokuntoiseksi. Vuonna 1920 oli esitetty suunnitelma koko Helsingin yliopiston muuttamisesta campukseksi Meilahteen, mutta ajatuksesta luovuttiin ja päädyttiin kannattamaan yliopiston laajentamista Helsingin keskustan alueella. Suunnitelmia päärakennuksen restauroinnista ja laajentamisesta tehtiin yliopiston piirissä 1919, 1927, 1928, 1930 ja 1931.

1931 pidettiin suunnittelukilpailu Helsingin yliopiston päärakennuksen laajennuksesta. Kilpailuun kuului myös Engelin osan restaurointi. Suurin osa kilpailijoista ratkaisi laajennuksen klassisistisena umpikorttelina, mihin kilpailuohjelma johdatteli ratkaisuja. Lisäksi klassisismi oli silloin hallitseva tyyli. Muutama kilpailija ratkaisi laajennuksen avokorttelina ja funktionalististen suunnitteluperiaatteiden mukaisesti. He perustelivat avokortteliratkaisua Senaattorin kokonaissommitelman luonteen säilyttämisellä. Engelin osan restauroinnissa lähes kaikki kilpailijat jatkoivat laajennusratkaisunsa piirteitä Engelin osan sisätiloihin.

J.S. Sirénin ehdotuksessa Engelin osaa oli säilytetty eniten.

Lehdistössä syntyi kiistelyä kilpailun klassisistisen umpikorttelin ja funktionalistisen avokorttelin kannattajien välille. Enimmäkseen kirjoituksissa kannatettiin olemassa olevan kaupunkikuvan säilyttävää avokortteliratkaisua.

Päärakennus laajennettiin 1935-1937 ja restauroitiin 1938-1940 Sirénin kehiteltyjen suunnitelmien mukaan klassisistisena umpikortteliratkaisuna, jonka jälkeen rakennus oli erittäin edustava. Päärakennus vaurioitui pahasti 1944 pommituksissa ja restauroitiin Sirénin uusien suunnitelmien mukaan 1944-1948, jolloin suuri juhlasali laajennettiin.

1950-1978 päärakennuksen huonetiloihin tehtiin lisäjakoja, eniten kopituksia tehtiin 1970-73. 1970-1978 seinien muutokset aiheuttivat päärakennuksen tilarakenteen osittaista pirstoutumista. Rakennukseen on muutettu runsaasti huonotasoisia kalusteita ja pintamateriaaleja. Tulevissa päärakennuksen muutoksissa toivottavasti korjataan tilarakenne ja yksityiskohdat entiseen arvokkuuteensa ja selkeyteensä.

II 1. TULEVAT TOIMINNALLISET MUUTOKSET PÄÄRAKENNUKSESSA

Osa Helsingin yliopistosta muuttaa 1990-luvun aikana Kumpulaan. Päärakennuksesta siirtyy Kumpulaan matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan kanslia (180 m²). Psykologian laitoksen tilat (560 m²) ja teologisen tiedekuntaan kuuluvat viisi huonetta (130 m²) sekä yliopiston kirjaston käytössä olevat tilat (180 m²) päärakennuksessa vapautuvat, koska nämä toiminnot saavat tilat muista yliopiston rakennuksista, joista laitoksia siirtyy Kumpulaan.¹

Tällöin päärakennukseen jäisivät taidehistorian laitos ja suomenkielen ja sen sukukielten laitokset.

Päärakennus tulisi olemaan yliopiston yhteisten ja sitä kokoavien tapahtumien, avajaisten, promootioiden ja vastaanottojen näyttämö, yliopiston päättävien elinten kokouspaikka ja keskustassa olevan, Senaatintorilta Siltavuorenpenkereelle ulottuvan yliopiston osan keskeinen opetustila seminaari- ja luentosaleineen. Päärakennukseen jäisi myös suuria opiskelijajoukkoja palvelevia toimintoja, kuten opintoasiain- ja aktuaarin toimisto. Lisäksi päärakennus toimisi kaupunkilaisille avoimena ydinkeskustaa elävöittävänä kulttuurirakennuksena.²

Päärakennuksessa tapahtuu todennäköisesti useita rakennuksen sisäisiä toimintojen sijaintien muutoksia lähivuosikymmeninä. Aktuaarintoimiston tiloja muuttaa kellarikerroksesta Hallituskadun siipeen vuoden 1983 loppupuolella tai 1984, ja

-
1. Haastattelut: arkkitehdit Eea Pekkala-Koskela ja Anja-Kirsti Kuokkanen, HYRN
 2. Pekkala-Koskela 1982 s. 36, 37

tilalle laajenee opiskelijaruokalan keittiö. Pääosan aktuaarintoimistosta on suunniteltu siirtyvän 1990-luvulla pois ylioppilaskahvilan vierestä.

Aktuaarintoimiston tilalle saatettaisiin sijoittaa ylioppilaskahvilaruokalan laajennus. Opintoasiaintoimiston on kaavailtu laajevan Hallituskadun siiven pohjakerrokseen.

Psykologian laitoksen muutettua pois jäisi ylimpään kerrokseen laajentumistilaa suomenkieleen ja sen sukukieliin liittyville laitoksille.

Matemaattis-luonnontieteellisen kanslian tilalle on esitetty tehtäväksi edustava ravintolakabinetti ulkomaalaisia vierailijoita varten. Kuitenkin mielestäni olisi ensisijaisen tärkeää saada päärakennukseen tilarakenteen perushahmoa rikkovat kopitukset poistetuksi esimerkiksi siirtämällä niissä sijaitsevia toimintoja osittain matemaattis-luonnontieteellisen kanslian paikalle.

Yliopistolla on jatkuvasti lisääntyvä pienten luentosalien ja seminaaritulojen tarve myös päärakennuksessa, mikä saattaisi antaa tilaisuuksia kopitusten purkamiseen joistakin pienistä luentosaleista ja alkuperäisistä seminaarihuoneista, jos pikkuhuoneissa oleville laitostiloille löydetään toimiva uusi sijainti päärakennuksessa.¹

Tärkeintä päärakennuksen tulevassa käytössä on tasapainottaminen keskeisen hallinnon, opetuksen, eri opintoaloja kokoavien palveluiden sekä rajoitetun ulkopuolisen kulttuuritarjonnan kesken. Tällöin päärakennus säilyttää hierarkisesti keskeisen ja kokoavan asemansa, sekä aktiivisen luonteensa.

1. Haastattelut: arkkitehdit Eea Pekkala-Koskela ja Anja-Kirsti Kuokkanen, HYRN

II 2. RESTAUROINTISUUNNITELMA

Diplomityöni päärakennuksen restaurointisuunnitelmassa pyrin palauttamaan yliopiston päärakennuksen tilallisen selkeyden lähivuosikymmeniksi suunniteltujen toiminnallisten muutosten puitteissa. Tavoitteena on tuoda esiin päärakennuksen arkkitehtuurin runkona oleva suuri tilajärjestelmä. Myös joitakin tilaryhmien sisällä tapahtuneita kopituksia on suunnitelmassa purettu. Ylioppilaskahvilasta ja Engelin osan 3. kerroksesta on diplomityössäni yksityiskohtaiset suunnitelmat.

Muutossuunnitelmat päärakennuksen eri kerroksiin ovat seuraavat:

Planssi 2

Pohjakerros: Suuresta eteishallista sivuille jatkuviin naulakko- ja opintoasiain toimiston tiloihin on palautettu avoimuuden tuntua poistamalla 1970-luvulla lisättyjä väliseiniä.

Ylioppilaskahvila-ruokalan alkuperäinen arvokas leima on pyritty palauttamaan pöytien järjestyksellä ja poistamalla L:n muotoinen pitkä jakelutiski suuresta salista. Entiseen keittiöosaan on järjestetty tarvetta vastaava ruoan jakelutiski, jotta välttyttäisiin monimutkaisilta tiskeiltä suuressa salissa. Suuressa kahvilasalissa on suora kahvinmyyntitiski Sirénin alkuperäisen suunnitelman tapaisesti. Kalusteiden tulisi olla korkeatasoisista materiaaleista ja hillitysti muotoillut, mieluiten alkuperäisen malliset.

Planssi 1

Salissa on alkuperäiset valaisimet. Astiat ja ruoat kuljetaan kellarikerroksen keittiöstä hissillä. Mikäli aktuaaritoimisto muuttaa pois ylioppilaskahvilan vierestä, voidaan

sinne saada lisää kahvila- ja ruokalatilaa. Jos yliopistolla tarvitaan vielä lisää ruokailutilaa, voidaan sitä järjestää muihin keskustassa sijaitseviin yliopiston rakennuksiin, joista lähtee laitoksia Kumpulaan.

Planssi 3

1. kerros: Suurin muutos on Hallituskadun siiven käytävän palauttaminen sivukäytäväksi, jolloin laajennusosan käytäväjärjestelmä palautuu alkuperäisellä tavalla sisäpihoja kiertäväksi. Siivessä on tehty aikojen kuluessa useita huonejakomuutoksia aina tarpeen mukaan. Siivestä muuttaa pois pieniä huoneita tarvitsevia toimintoja. Siipeen on sijoitettu opintotukitoimiston tiloja, muun muassa yleisöpalvelutilat, joille sopii suurehko huonetila. Lisäksi siivessä on kanslianviraston huoneita sekä seminaarisaleja, joista oletetaan 1990-luvulla olevan puute. Alunperin siivessä on ennen 1970-lukua ollut joitakin luentosaleja.

Matemaattis-luonnontieteellisen kanslian tiloihin ja rehtorin vastaanottotilojen viereen on suunnitelmassa sijoitettu aktuaarintoimiston tiloja.

Planssi 4

2. kerros: Tilarakennetta häiritsevä yliopiston ulkopuolisen tutkimusyksikön toimistohuoneryhmä on suunnitelmassa purettu. Yksikkö on niin irrallinen, että se voisi hyvin sijaita jossain muussa yliopiston rakennuksessa. Päärakennuksessa sille luontevin sijainti olisi Hallituskadun siiven pohjakerroksessa.

Planssi 5

3. kerros: Suunnitelma koskee taidehistorian laitosta. Laitos sijaitsee Engelin osan ylimmässä kerroksessa, jonka eteläpääty on muodostunut sokkeloiseksi ja toiminnallisesti sekavaksi. Molemmiin puolin käytävää olevissa huoneissa nykyi-

sin sijaitsevat kirjastotilat on restaurointisuunnitelmassa keskitetty päädyn länsipuolelle. Huonosti toimiva amanuenssin nykyinen koppi on purettu kirjastosalista, jolloin suuri salitila pääsee oikeuksiinsa. Amanuenssin huoneeksi on tehty kirjastosalin viereinen huone, josta pystyy valvomaan kirjastossa kävijöitä seinässä olevan ikkunan kautta.

Kahdesta eteläpäädyn kokoelmahuoneesta on tehty työhuoneet.

Taidehistorian laitoksen luentosalia on suunnitelmassa kalustettu nykyistä toimivammaksi. Olemassaolevista penkkiriveistä on poistettu ensimmäinen. Saliin tulisi tehdä uusi toimiva projektoripöytä, joka sopeutuisi nykyaikaisella tavalla penkkirivien muotokieleeseen. Takaseinän akustointi pitäisi järjestää mahdollisimman vähän huomiota herättävällä yhtenäisen pinnan muodostavalla vaalealla materiaalilla.

Myös seminaarisalissa pitäisi tehdä vastaavanlainen akustointiratkaisu. Seminaarisalin penkkirivimuodostelma on suunnitelmassa purettu ja saliin on tehty seminaarikäyttöön sopiva pöytäjärjestely.

Nykyisestä pienoismallikokoelmasalista on suunnitelmassa tehty kuva-arkisto diakaappeineen.

Suunnitelmassa on asetettu laitoksen kipsikuvakokoelma esille käytävään ja suuriin saleihin.

Taidehistorian laitoksen kirjastoon, työhuoneisiin, seminaarisaliin ja kuva-arkistoon tulisi saada uusia nykyaikaisella tavalla Engelin arkkitehtuuriin ja Sirénin kalusteisiin sopivia kalusteita, joiden materiaalina voisi olla esimerkiksi tummaksi käsitelty puu.

kopituksiin kuuluvasta toimistohuoneesta alkuperäisen kokoinen seminaarisali, jotta 4. kerrokseen muuttavilla laitostiloilla olisi samassa kerroksessa tarvittavaa opetustilaa.

Koko päärakennuksessa pitäisi koneellisen ilmastoinnin tarve tarkistaa, ja keventää ilmastointitekniikkaa siellä, missä se on mahdollista. Luentosaleissa keskellä kattoa kulkeva kookas kanavan kotelointi tulisi purkaa. Mikäli kanavia olisi välttämätöntä sijoittaa kattoon voitaisiin mahdollisimman litteät kanavat sijoittaa katon reunaa kiertävään huolellisesti viimeisteltyyn litteään kotelointiin.

Kömpelöt loisteputkikotelovalaisimet pitäisi vaihtaa riippuviin yksittäisiin valaisimiin, jotka vastaisivat tyylikkydessä alkuperäisiä. Luentosaleihin voitaisiin saada alkuperäisen tyyppiset pallovalaisimet. Niiden lukumäärä voisi olla alkuperäistä suurempi, jotta saavutettaisiin tarvittava valaistustaso. Joihinkin valaisimiin saatettaisiin käyttää rengasmaisia loisteputkia.

Heikkotasoisia kalusteita korvaavissa kalusteissa tulisi käyttää korkeatasoisia materiaaleja ja muotoilua, jotka sopisivat päärakennuksen alkuperäiseen juhhlavaan luonteeseen.

Palauttamalla päärakennukseen tilarakenteen alkuperäinen selkeys, korjaamalla heikkotasoiset yksityiskohdat ja tasa-painottamalla toiminnallisen rakenteen osuudet päärakennus saataisiin arkkitehtonista ja kulttuuri-historiallista arvoaan vastaavaan asemaan.

TIIVISTELMÄ

Tutkimus käsittelee seuraavaa: Helsingin yliopiston 1832 valmistuneeseen C.L. Engelin suunnittelemaan päärakennukseen tehtiin restaurointi- ja laajennussuunnitelmia 1919, 1927, 1928, 1930 ja 1931. Suunnitelmia ei toteutettu, mutta niillä oli vaikutusta 1931 pidettyyn päärakennuksen laajennuskilpailuun sekä laajennuksen ja restauroinnin toteutukseen. Päärakennuksen laajennuskilpailussa 1931 useimmat ehdotukset olivat klassisistisia, muutama ehdotus oli funktionalistinen. Engelin osaan suhtauduttiin piittaamattomasti useimpien ehdotusten restaurointisuunnitelmissa. Lehdistössä kiisteltiin päärakennuksen laajentamisesta umpikortteliksi ja klassisistisen tyylin käyttämisestä. Useimmat kirjoittajat kannattivat kaupunkikuvan säilyttävää avokortteliratkaisua ja funktionalistista muotokieltä laajennuksessa.

Päärakennus laajennettiin 1935-1937 ja restauroitiin 1938-1940 J.S. Sirénin suunnitelmien mukaan klassisistisena umpikortteliratkaisuna. Toteutus oli korkeatasoinen. Päärakennus vaurioitui pommituksissa 1944 ja se restauroitiin 1944-1948 Sirénin suunnitelmien mukaisesti, jolloin suuri juhlasali laajennettiin. Vuosien 1950-1982 muutokset päärakennuksessa ovat osittain rikkoneet rakennuksen tilarakennetta, myös huonejaot ja huonot kalusteet ovat vähentäneet rakennuksen tilojen luonteen arvokkuutta.

Diplomityöhön kuuluvassa restaurointisuunnitelmas- sa ovat lähtökohtana päärakennuksen toiminnalliset muutokset 1990-luvulla osan yliopistosta muuttaessa Kumpulaan. Suunnitelmassa on pyritty palauttamaan rakennuksen tilarakenteen selkeys. Koko rakennuksesta on restauroinnin periaatteita havainnollistava suunnitelma. Ylioppilaskahvilasta ja Engelin osan ylimmästä kerroksesta on lisäksi yksityiskoh- tainen suunnitelma. Restaurointisuunnitelman tar- koitus on palauttaa päärakennus arkkitehtuuri- ja kulttuurihistoriallista arvoaan vastaavaan asemaan.

KUALUETTELO

- 1 a) C.L. Engel: Helsingin yliopiston päärakennus.
b) Senaatintori. - Wickberg 1981 s. 118, k. 97 ja 96
- 2 a) C.L. Engel: Helsingin yliopiston päärakennus
3. krs - Pöykkö 1972 s. 248
b) 2. krs c) 1. krs d) pohjakerros - Pöykkö 1972 s. 244
- 3 a) C.L. Engel: Helsingin yliopiston päärakennuksen
suuri juhlasali 1910
b) C.L. Engel: Päärakennuksen vestibyyli
- Wickberg 1981 s. 46, k. 38 ja 37
- 4 C.L. Engel: Tanssi- miekkailu- ja voimistelusalirakennus
päärakennuksen tontilla. - Pöykkö 1972 s. 255
- 5 Puisto päärakennuksen tontilla 1800-luvun lopulla
- Pöykkö 1972 s. 108
- 6 a) Päärakennuksen tontti 1896. S. Gripenberg ja
H. Lindberg: Piharakennuksen laajennus - HYM 4:5:1
b) S. Gripenberg ja H. Lindberg: Piharakennuksen
laajennus 1896, julkisivu Fabianinkadulle - HYM 4:5:3
- 7 Päärakennuksen ja piharakennuksen julkisivut
Aleksanterinkadulle 1930 - HYM 196/80
- 8 Piharakennuksen julkisivu Fabianinkadulle 1920
- Ilmanen-Voutilainen 1982 s. 79
- 9 Päärakennuksen ja piharakennuksen julkisivut
Hallituskadulle 1930 - HYM 195/80
- 10 E. Saarinen: Meilahden yliopistoaluesuunnitelma 1918
- Jung 1918 s. 17
- 11 Borg-Sirén-Åberg: Meilahden yliopistosuunnitelma
1919 - Komiteanmietintö 2/1920 liite 10
- 12 Borg-Sirén-Åberg: Meilahden yliopistosuunnitelma
1919 - Komiteanmietintö 2/1920 liite 11
- 13 Borg-Sirén-Åberg: Valtionhallinnon rakennuksia
keskustaan 1919 - Komiteanmietintö 2/1920 liite 7
- 14 Borg-Sirén-Åberg: Yliopisto- ja hallitusrakennusten
alue Helsingin keskustassa 1919 - Komiteanmietintö
2/1920 liite 1
- 15 Borg-Sirén-Åberg: Yliopiston päärakennuksen laajennus-
suunnitelma 1919 - Komiteanmietintö 2/1920 liite 5
- 16 F. Schinkel: Altes Museum - Ching. Francis D.K.:
Architecture, Form-Space & Order 1979 USA s. 31.
- 17 A. Lindgren: Päärakennuksen juhlasalin laajennussuun-
nitelma 1927 - Arkkitehti 1/1932 s. 10.

- 18 A. Lindgren: Juhlasalin laajennussuunnitelmaan 1927
liittyvä asemapiirros - HYM 35:4:1.
- 19 G. Stenius: Päärakennuksen laajennussuunnitelma 1928 - HYM
- 20 Yliopiston rakennuskomitean suunnitelma päärakennuksen
laajentamiseksi 1931 - Arkkitehti 1/1932 s. 10.
- 21 Helsingin yliopiston päärakennuksen laajennuskilpailun
1931 kilpailuohjelman rakennusvaihekaavio - Blomstedt:
"ABC" selostus 1931 HYA s. 2.
- 22 Päärakennuksen 3. krs 1931 - HYA 6:1-17 kilpailuehdotusten
piirustuksista näkyvä 1931 olemassaoleva huonejako.
- 23 J.S. Sirén: "Ad Claritatem" A-vaihtoehto. Julkisivut,
leikkaus, pohjakerros, 1. krs ja 2. krs. - HYM 6:2
- 24 a) J.S. Sirén: "Ad Claritatem" B₁-vaihtoehto. 1. krs ja
leikkaukset.
b) B₂-vaihtoehto 1. krs - HYM 6:2
- 25 "Largo" julkisivut, 1. krs - HYM 6:11
- 26 a) "In terminis", julkisivujen pääehdotus.
b) "In terminis", vaihtoehtoiset julkisivut.
c) pohjakerros ja 1. krs - HYM 6:9
- 27 B. Liljequist: "Andante" julkisivut, leikkaus, pohjakerros
1. krs, 3. krs - HYM 6:5
- 28 Eklund-Jäntti: "AVLA" julkisivut, leikkaus, pohjakerros,
1. krs - HYM 6:6
- 29 H. Lindén: "Traditio" julkisivut, 1. krs, 2. krs - HYM 6:15
- 30 Muroma-Borgström: "Alma mater" julkisivut, 1. krs -
HYM 6:4
- 31 "Helsingin Yliopisto" julkisivut, 1. krs - HYM 6:7
- 32 B. Jung-V.Jung: "J.L.E." julkisivut, 1. krs - 6:10
- 33 E. Borg: "Piirretty lyyra" julkisivut, leikkaus, pohja-
kerros, 1. krs - HYM 6:12
- 34 O. Bartning: Evankelinen kirkko, Köln 1928
- Jahrbuch der Baukunst 1928/29 s. 3
- 35 le Corbusier: Centrosoyus-rakennus 1929
- Ching, Francis D.K.: Architecture:
Form-Space & Order s. 345
- 36 Pernaja-Ypyä: "Sapientia sat" julkisivut, leikkaus
1. krs - HYM 6:13
- 37 Löyskä-Paatela: "Soura" julkisivut, 1. krs - HYM 6:14

- 38 Enroth-Ematto: "Alma Mater(-Yliopisto)" julkisivut, perspektiivikuva, 1. krs - HYM 6:3
- 39 P.E. Blomstedt: Kaavakuvat Engelin yliopistorakennuksen osuudesta Senaatintorin sommitelmasta. - Blomstedt: "ABC" selostus 1931 HYA s. 1
- 40 P.E. Blomstedt: Kaavakuvat pääarakennuksen laajennuksen umpikortteliratkaisun vaikutuksesta Senaatintorin sommitelmaan. - Blomstedt: "ABC" selostus 1931 HYA s. 1.
- 41 P.E. Blomstedt: "ABC" asemapiirros, julkisivu Aleksanterinkadulle, vaihtoehto A: leikkaus ja 2. krs - Arkkitehti 12/1931 s. 198
- 42 P.E. Blomstedt: "ABC", C-vaihtoehto: kellarikerros, 1. krs, 2. krs - HYM 6:1
- 43 K. Englund: "Hy-Hu" julkisivut, leikkaus, pohjakerros, 1. krs, 2. krs - HYM 6:8
- 44 A. Aalto: "Yli-" julkisivut, leikkaukset, pohjakerros, 1. krs, 3. krs, perspektiivikuva juhlasalista - HYM 6:16
- 45 J.S. Sirén: Pääarakennuksen laajennuksen luonnosehdotus 1934, 1. krs, perspektiivikuva Aleksanterinkadulta - US 10.1.1934
- 46 J.S. Sirén: Pääarakennuksen toteutetut laajennussuunnitelmat, pohjakerros, 1., 2. ja 4. krs. - Arkkitehti 7-8/1941 s. 102-103
- 47 J.S. Sirén: Pääarakennuksen laajennus, julkisivu Fabianinkadulle, sisääntulohalli, kansliakerroksen aulakäytävä, tyypillinen luentosali. - Arkkitehti 7-8/1941 s. 104-108
- 48 J.S. Sirén: Pääarakennuksen laajennus, uusi konsistorin sali, luentosalien käytäväaula, julkisivu Hallituskadulle, pieni juhlasali, suuri luentosali, pienen juhlasalin eteishalli - Tiili 2/1982
- 49 J.S. Sirén: Pääarakennuksen restaurointi, 1. krs, 2. krs, 3. krs 1945, suuri juhlasali - Arkkitehti 1951 s. 74-82
- 50 Pääarakennuksen muutospiirustukset, 1. krs, 2. krs, 3. krs 4. krs - HYM
- 51 Muutokset pääarakennuksessa 1967-1979, pohjakerros, 1. krs, 2. krs, 3. krs - Pekkala-Koskela, Tiili 2/82 s. 38 ja 39

LYHENTEET

HYA	Helsingin yliopiston arkisto
HYM	Helsingin yliopiston museo
HYRN	Helsingin yliopiston rakentamisen neuvottelukunta
Kons. pöytäk.	Konsistorin pöytäkirjat. Konsistorin arkisto, Helsingin yliopiston arkisto.

LÄHDELUETTELO

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto,
Helsinki
mikrofilmit

Helsingin yliopiston arkisto, Helsinki

Konsistorin arkisto

Suomen Keisarillisen Aleksanterin-yliopiston
konsistorin pöytäkirjat 1832, 1834

Helsingin yliopiston konsistorin pöytäkirjat
1927-1931

Rakennusasiain arkisto

Päärakennuksen muutostyöt 1930-luvulla

Blomstedt, P.E. : "ABC" kilpailuselostus 1931

Palkintolautakunnan pöytäkirja 25.11.1931

Rakennustoimikunnan pöytäkirjat

Sirén, J.S.: "Ad Claritatem" kilpailuselostus 1931

Sekalaisia asiakirjoja

Wilenius 29.2.1932

Yliopiston talojen arvioimista koskevia asiakirjoja

Ilmoitus sotavahingoista 14.10. ja 4.11.1941,

24.11.1942, 26.2.1944

Kustannusarvio Yliopiston rakennuksien ilma-
pommituksissa v. 1944 kärsineitten vaurioitten
lopulliseksi korjaamiseksi 8.10.1944.

Kustannuslaskelma niistä suojelutoimenpiteistä
ja välttämättömistä töistä Yliopiston eri raken-
nuksissa, jotka ovat jo suoritettu tai joihin
olisi heti ryhdyttävä pommituksien helmikuussa
1944 aiheuttamien vaurioitten johdosta ja mitkä
kustannukset olisi huomioon otettava jo tämän
vuoden valtion lisämenoarviossa. 8.10.1944

Helsingin yliopiston museo, Helsinki

alkuperäispiirustukset

valokuvia

Helsingin yliopiston rakentamisen neuvottelukunta, Helsinki

piirustukset Helsingin yliopiston päärakennuksen muutok-
sista 1968-1981

piirustukset opiskelijaruokalan laajennuksesta 1983

SAFAn arkisto, Helsinki

pöytäkirjat 1930-1932

PAINETUT LÄHTEET

- Architekten 1919 Kay Fisker: Hotel i Bergen s. 441
- Arkkitehti 1931-1951
- Brnon funktionalistit Näyttelyluettelo. Suomen rakennus-
taiteen museo, Helsinki. Alvar
Aalto Museo, Jyväskylä.
Helsinki 1983.
- Byggmästaren 1922
- Det Finska Universitetets
Katalog 1875-1877
- Hangö Tidningen - Hangon
Lehti 1931
- Heikel, Ivar A. 1940 Helsingin yliopisto 1640-1940.
Helsinki.
- Heinonen, Raija-Liisa 1978 Funktionalismin läpimurto Suomessa.
Taidehistorian lisensiaattityö.
Helsingin yliopiston taidehistorian
laitos.
- Helsingfors journal 1934.
- Helsingin Sanomat 1928-
1946
- Helsingin yliopiston
luettelo 1899-1902
- Helsingin yliopiston
luettelo 1909-1911
- Helsingin yliopiston
luettelo 1915-1918
- Helsingin yliopiston
rakennus- ja palkinto-
lautakunnat 1931 Rakennuspiirustuskilpailu. Helsinki
1931.
- Helsingin yliopiston
tilastollinen vuosijul-
kaisu Lukuvuosi 1981/1982. Helsinki 1982.
- Hufvudstadsbladet 1931-
1948
- Ilmanen, Kalervo -
Voutilainen, Touko 1982 Jumpasta tiedekunnaksi.
- Jahrbuch der Baukunst
1928/29
- Jung, Bertel 1918 Pro Helsingfors.
Helsingfors.

- Kairamo, Maija 1982 Helsingin yliopiston kirjaston korjaus.
Tiili 2/82, s. 40-43.
- Kejsersliga Alexanders-
Universitetet i Finland.
Katalog 1889-1893
- Komiteanmietintö n:o
2/1920 Komiteanmietintö Valtioneuvostolle.
- Komiteanmietintö n:o
6/1928 Komiteanmietintö Konsistorille.
- Lilius, Henrik 1969 Carl Ludvig Engelin Turun asema-
kaava.
Turun kaupungin historiallinen
museo. Vuosijulkaisu 1968-69,
s. 53-115.
- Lilius, Henrik 1971 Stortorget i Helsingfors norra
fasad.
Särtryck ur Finskt Museum 1971,
Finska fornminnesföreningen.
- Linn, Björn 1974 Storgårdskvarteret.
Uddevalla.
- Mäkelä, Jukka L. 1967 Helsinki liekeissä. Porvoo
- Nikula, Riitta 1974 Helsingin yliopiston veistoskokoel-
man historiaa ja taustaa. Helsingin
yliopiston taidehistorian laitok-
sen julkaisuja I, s. 65-110.
Helsinki.
- Nikula, Riitta 1981 Yhtenäinen kaupunkikuva 1900-1930.
Helsinki.
- Nordisk klassicism
1910-1930, 1982 Utställningskatalog. Redaktör
Simo Paavilainen. Helsinki.
- P.E. Blomstedt
arkkitehti 1951 Suomen arkkitehtiliiton julkaisu.
Helsinki.
- Pekkala-Koskela, Eea.
1982 Fabianinkatu 33, Helsingin
yliopiston päärakennus. Tiili 2/82,
s. 34-39.
- Pöykkö, Kalevi 1972 Das Hauptgebäude der Kaiserlichen
Alexander-Universität von Finnland.
Suomen muinaismuistoyhdistyksen
aikakauskirja 74. Helsinki.
- Pöykkö, Kalevi 1974 Suomen Keisarillisen Aleksanterin
yliopiston päärakennuksesta.
Helsingin yliopiston taidehistorian
laitoksen julkaisuja I, s. 1-64.
Helsinki.

- Rakennustaiteen seuran haastatteluja Arkkitehti Märta Blomstedtin haastattelu 14.11.1969, s. 27-36. Helsinki 1982.
- Redogörelse för Kejserliga Alexanders-Universitets i Finland förvaltning och verksamhet 1857-1860 afgiven af Universitets d.v. Rektor Helsingfors 1860.
- Redogörelse för Kejserliga Alexanders-Universitets i Finland förvaltning och verksamhet 1869-1872 afgiven af Universitets d.v. Rektor Helsingfors 1872.
- Schildt, Göran 1982 Valkoinen pöytä. Keuruu.
- Sirén, Jukka 1975 Muoto-oppi. Julkaisu A 19. Arkkitehtiosasto, rakennussuunnittelun laitos, teknillinen korkeakoulu. Otaniemi 1979.
- Sirén, Jukka S. 1935 Työselitys Helsingin yliopiston päärakennuksen laajentamista varten korttelissa n:o 27 Helsingissä. Helsinki.
- Sola, Solmu 1932 Helsingin yliopiston tieteelliset laitokset. Iso tietosanakirja, 4. osa, p. 641-647. Helsinki.
- Solla, Pertti 1970 Raportti rakennetusta ympäristöstä. Aarne Ervin arkkitehtuuria. Helsinki.
- Studentbladet 1931, 1932
- Svenska Pressen 1932, 1937
- Uusi Suomi 1928-1934
- Wickberg, Nils Erik 1981 Senaatintori. Denmark.
- Wilskman, Atle 1955 Yliopistomme voimistelulaitoksen perustaminen ja alkuvaiheet. Suomen Urheilulehti.
- Västra Nyland 1937
- Åbo Underrättelser 1948

Taulukko 1. Läsnaolevat opiskelijat Helsingin yliopistossa 1831 - 1980

1831 - 1840	430 keskimäärin läsnä ¹
1841 - 1850	425 " " 1
1851 - 1860	414 " " 1
syksy 1870	685 ²
" 1880	627 ³
" 1890	1098 ⁴
" 1900	1332 ⁵
" 1910	2610 ⁶
" 1915	3186 ⁷
" 1920	2437 ⁸
" 1925	3130 ⁸
" 1930	5530 ⁸
" 1940	5748 ⁸
" 1950	8801 ⁸
" 1960	12316 ⁸
" 1970	20595 ⁸
" 1980	19531 ⁸

-
1. Redogörelse för Kejserliga Alexanders-Universitets i Finland förvaltning och verksamhet 1857-1860 afgiven af Universitetets d.v. Rektor, Helsingfors 1860 s. 75
 2. Redogörelse för Kejserliga Alexanders-Universitets i Finland förvaltning och verksamhet 1869-1872 afgiven af Universitetets d.v. Rektor. Helsingfors 1872 s. 54.
 3. Heikel, Ivar A.: Helsingin Yliopisto 1640-1940. Helsinki 1940. s. 695
 4. Kejserliga Alexanders-Universitetet i Finland. Katalog 1889-1893
 5. Helsingin yliopiston luettelo 1899-1902
 6. Helsingin yliopiston luettelo 1909-1911.
 7. Helsingin yliopiston luettelo 1915-1918
 8. Helsingin yliopiston tilastollinen vuosijulkaisu, lukuvuosi 1981/1982. Helsinki 1982. ss. 24, 25.

Taulukko 2. Eri tiedekuntien läsnäolevien opiskelijoiden määrät 1875-1980.

	teologi- nen tiedek.	oikeus- tiet. tiedek.	lääke- tiet. tiedek.	hist.- kieli- tiet. tiedek.	matemaat- tis-luon- nontiet. tiedek.	maata- lous- metsä- tiet.	voimis- telu- laitos	kasva- tus- tiet. tiedek.	valtio- tiet. tiedek.	farma- sian laitos
Syysl.										
1875 ⁹	111	151	61	146	173					
1890 ⁴	148	315	124	254	257					
1915 ¹⁰	212	623	467	506	504	302	49	-	-	-
1925 ⁸	133	819	571	750	531	275	51	-	-	-
1930 ⁸	282	1246	567	1605	1351	404	75	-	-	-
1940 ⁸	274	1162	746	1258	1259	851	72	-	-	126
1955 ⁸	340	781	1068	3852	1266	559	158	-	956	466
1965 ⁸	1106	1746	1369	6044	4139	948	183	-	2780	-
1980 ⁸	1114	2252	1427	4708	5077	2004	-	1405	1544	-

4. Ks. taulukko 1.

8. Ks. taulukko 1.

9. Det Finska Universitetets Katalog 1875-77

10. Helsingin yliopiston luettelo 1915-1918

Taulukko 3. Helsingin yliopiston laajeneminen pääraken-
nuksen ulkopuolelle 1829 - 1932

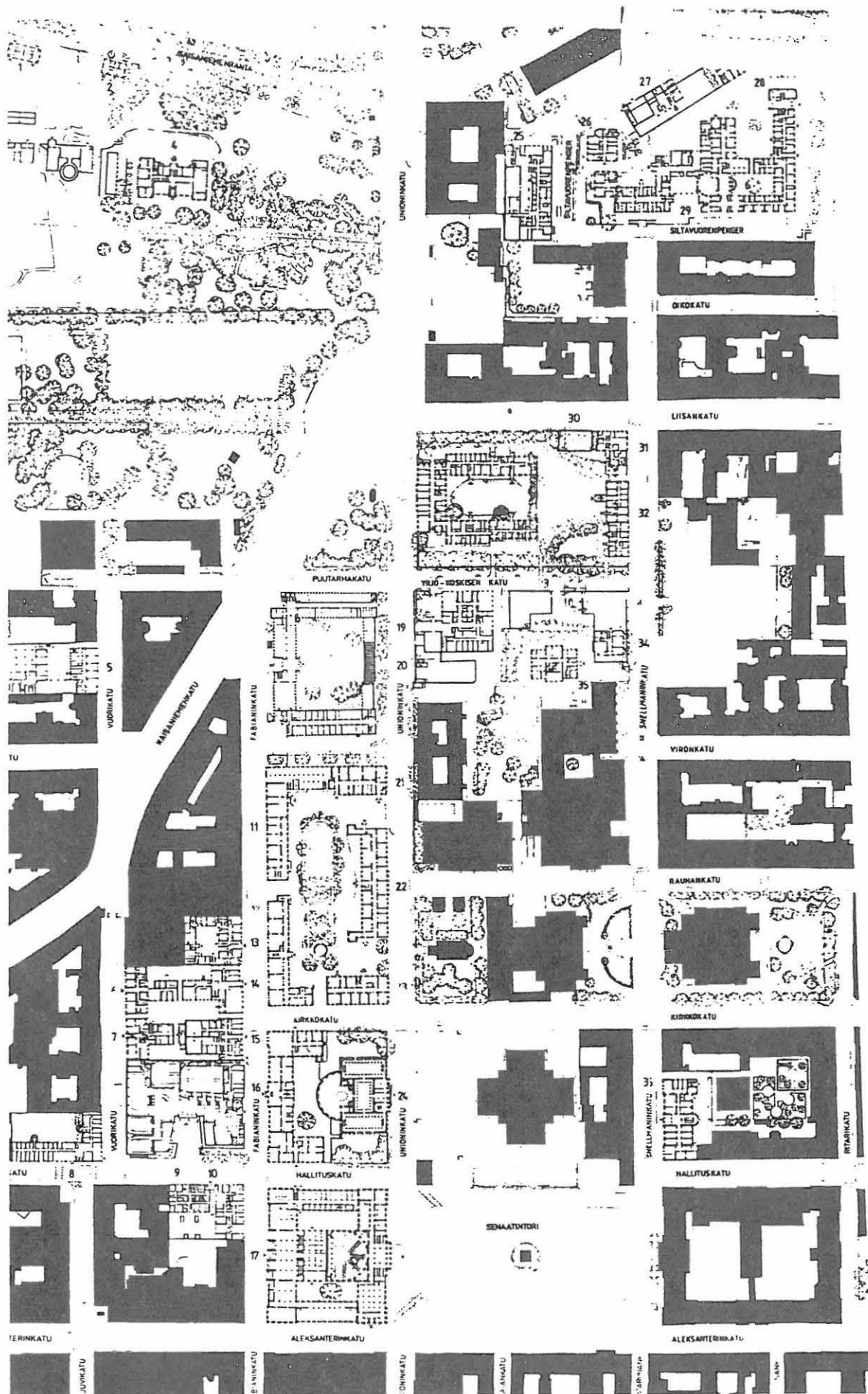
Vuosi	Rakennus	Sijainti	Suunnittelija
1829	Kasvitieteellinen puutarha	Töölönlahden eteläranta	
1831	Kasvit. puutarhan puinen rak.	Kasvit. puutarha	
1832	Tähtitieteellinen observatorio		Engel
1834	Voimistelulaitos	Fabianink. 33	Engel
1836-1840	Yliopiston kirjasto		Engel
1842	Kasvitieteellinen laitos	Kokoelmia yliopiston päärakenuksessa. Puisen rakennuksen (1831) korotus Professorin asunnon yhteydessä kasvit. puutarhassa.	
1843	Kemiallinen laboratorio ja anatomian laitos	Kirjastotontti	
1847	Anatomian laitos; fysiologian, kemian ja mineralogian opetusta.	Fabianinkatu 35	
1869	Kemiall. laboratorio	Snellmaninkatu 5	C.A. Edelfelt
1878	Patologis-anatomien laitos	Snellmaninkatu 10	
1885	Kemiall.lab. lisärakennus	Hallituskatu 5	
1890	Anatomian laitoksen (1847) laajennus		
1896	Voimistelulaitos, laajennus	Fabianink. 33	H. Lindberg, S. Gripenberg
1898	Hygieninen laitos	Vanhan anat. laitoksen rak. Fabianink. 35. Oma huoneisto	

Vuosi	Rakennus	Sijainti	Suunnittelija
1899	Ostettiin rakennus HY:lle	Fabianin- ja Hallituskadun kulmarak.	
1902	Fysikaalinen laitos sekä sovelletun fysiikan laboratorio	Hallituskatu 3	
1903	Kasvitieteell. laitos	Kasvit. puutarha	G. Nyström
1904	Historiallis-kielitetieteellinen laitos	Mariankatu 5/ vuokrahuoneisto	
1904	Oikeuslääkeopillinen laitos	Patologis-anatomisessa laitoksessa	
1905	Fysiologinen laitos	Siltavuorenpenger	K.G. Nyström
1905	Patol. laitoksen laajennus		
1906	Kirjaston rotunda		G. Nyström
1907	Ostettiin HY:lle (Myöh. Foneettinen laitos)	Hallituskatu N:o 13	
1909	Fysiikan laitos		Nyström
1909	Ostettiin HY:lle	Hallituskatu 3	
1909	Ostettiin HY:lle Maanviljelystaloudellista osastoa varten	Ritarikatu 6	
1910	Fysikaalinen laitos ja sovelletun fysiikan laboratorio	Siltavuorenpenger	K.G. Nyström
1919	Tvärminnen eläint. asema	Maatila Tammisaaressa, huvila, Kalvholmenin saari	
1921	Meteorologinen laitos	3 huonetta Fysikaalisessa laitoksessa ja havaintokoju	
1923	Eläintieteell. laitos	Venäl. lukiotalo Töölöstä	
1924	Seismologinen asema	Fysikaaliseen laitokseen Siltavuorenpenkereelle	

Vuosi	Rakennus	Sijainti	Suunnittelija
1924	Perinnöllisyys- tieteen laitos	Eläintieteelli- sessä laitok- sessa	
1928	Anatomian laitos	Siltavuorenpenger J. ja T. Paatela	
1928	Lisärakennus kemi- alliseen labora- torioon	Hallituskatu 5	
1930	Fysikaalisen lai- toksen rakennuksen korotus	Siltavuorenpenger	
1931	Odontologian laitos - 2000 m ² huoneisto	Fabianinkatu 24	Armas Lindgren
1931	Bakteriologis- serologinen laitos	Fabianinkatu 24	

Lähteet:

Heikel 1940 s. 377, 686
 HYM kuvat 4:5:1-4
 Ilmanen-Voutilainen 1982 s. 78
 Kairamo 1982 s. 40
 Sola 1932 p. 641-647
 Wickberg 1981 s. 17

	00101	FABIANINKATU 33	Päärakennus		
	00201	HALLITUSKATU 11-13	Porthania	03101	VUORIKATU 20 Kemian laitos
HY	00301	FABIANINKATU 24		03201	MARIANKATU 11 Luentosalit
	00401	UNIONINKATU 36	Kirjasto	03301	NEITSYTPOLKU 1 Teologinen Tdk
	00402	FABIANINKATU 35	Farmasian laitos	03401	HALLITUSKATU 15 Heimola
	00801	SNELLMANINKATU 3-5	Geologian laitos	03501	KIRKKOKATU 6 Luentosalit
	00901	SNELLMANINKATU 12	Kuvalaitos II	03601	VUORIKATU 3 Osakkeet
	00902	SNELLMANINKATU 10	Kemian laitos	03701	MÄKIPELLONTIE 19 II Normaalikoulu ylä-asi
	00903	UNIONINKATU 35	Biokemian laitos	03901	RATAKATU 2 Opettajankoulutuslaitos
	01001	SNELLMANINKATU 14	Kuvalaitos I	03902	RATAKATU 4 I Normaalikoulu
	01101	UNIONINKATU 40	Metsätalo	04001	BULEVARDI 18 Opettajankoulutuslaitos
	01200	UNIONINKATU 44	Kasvitiet.puutarha	04101	HELSINGINKATU 34 Käsityönopett.koul.linj:
	01201	Päärakennus		04201	STURENKATU 2 A Kotitalousopett.koul.linj
	01202	Koekasvihuone		HY 04301	ALBERTINKATU 19
	01203	Orkidea ja lummerak.		HY 04401	KARSTULANTIE 2
	01204	Iso kasvihuone		HY 04501	MANEESIKATU 2 A
	01205	Varastorakennus		HY 04601	MANEESIKATU 4 B
	01206	Autotalli, sauna		HY 04701	MECHELININKATU 21
	01207	Kasvien monistusrak.		HY 04801	MERIMIEHENKATU 30
	01208	Asuinrakennus		HY 04901	KALLIOLANRINNE 4
	01209	Opintorakennus			
	01210	Jean Wikin rak.		05000	VIIKIN KOETILA
	01301	SILTAUVUORENPENGER 10		05100	VIIKIN MAATAL.TIET.LAITOKSET
	01400	SILTAUVUORENPENGER 20		HY 05201	MÄNTYTIE 5
	01401	Fysiologian laitos		HY 05301	MÄNTYTIE 17
	01403	Fysiikan laitos		HY 05401	MÄNTYTIE 19
	01404	Lämpökeskus		HY 05501	OHJAAJANTIE 20
	01405	Kiihdytinlaboratorio		HY 05601	OHJAAJANTIE 24
	01406	Laboratoriorakennus		HY 05701	PUNAVUORENKATU 22
	01407	Anatomian laitos		HY 05801	RUUSULANKATU 14
	01408	Suureenergiäfyysiikan laitos		HY 05901	SEPAKATU 15
HY	01501	FRANZENINKATU 13	Sos.tiet.lait.	HY 06001	SINEBRYKOFFINKATU 15
HY	01601	KALASTAJATORPANTIE 10	Munamuseo	HY 06101	URHEILUKATU 6
	01701	TAHTITIET.OBSERVATORIO	Tähtitieteen laitos	HY 06201	TEMPPELINKATU 14
	01702	- " -	Näkötorni	HY 06301	ARTTURI KANNISTONTIE 9
				HY 06400	HÄRKÄSAARI
HY	01901	POHJ.RAUTATIEKATU 13	Eläinmuseo	06401	- " - HUVILA
HY	01902	ARKADIANKATU 7	Eläintiet.laitos	06402	- " - SAUNA
HY	01903	ARKADIANKATU 7	Uudisrak. 81	06403	- " - HUVIMAJA
	02001	HAARTMANINKATU 3	Meilahden lääket.l.	06404	- " - ULKORAK.
HY	02101	MANNERHEIMINTIE 96		HY 06500	MIKONMAKI
	02201	KYTOSUONTIE 9	Hammaslääketieteen laitos	06600	KUMPULA
	02202	- " - 11	Oikeuslääket.l.	06601	- " - KIIHDYTTINLAB.
HY	02301	ET.HESPERIANKATU 4	Rts kemian laitos	06701	FABIANINKATU 26
	02302	- " -	Varasto	HY 06801	TEMPPELINKATU 4 A b5
	02500	MALMINKARTANO		HY 07001	VÄNRIKKI STOOLINKATU 11 B 29
	02501	Kurssikeskus		07101	VIRONKATU 1
	02502	Vanha päärakennus		HY 07201	TÖÖLÖNTORINKATU 3 A 3
	02503	Vierashuoneisto "Tammela"			
	02504	Kivikellari			
	02505	Pihakellari			
	02506	Omenatarhan kellari			
HY	02601	HALLITUSKATU 8	Hallintorakennus		
HY	02801	KALLIOLANRINNE 6	Apteekkivarasto		
HY	02901	FABIANINKATU 28	Kasvatustiet.l.		

} kts. sivu 2

05000 VIIKIN KOETILA

05001 Vanha päärakennus
05002 Asuinrakennus
05003 Asuinrakennus
05004 Aitta
05005 Varasto (ent.talli)
05006 Pumpuhuone (kaivo)
05007 ~~Koekenttälaito - PALANUT~~
05008 Mehilässaaren lato
05009 Vadelmakallion lato
05010 Sauna

05013 Perunakellari
05014 Sauna- ja pesularakennus
05015 Saha
05016 Kanala
05017 Vaakahuone
05018 Asuinrakennus
05019 Navetta
05020 Kuivaamo ja viljavarasto
05024 Kalustovaja
05025 Asuinrakennus, Onnila
05026 Asuinrakennus, Väinölä
05027 Asuinrakennus, Jaakkola
05028 Asuinrakennus, Einola
05030 Autotalli, versta
05031 Asuinrakennus
05032 Kalustovaja (uusi)
05033 Sikala
05034 Varasto (ent.puimala)
05035 Koivumetsän lato
05036 Rantapellon lato
05037 Alaniityn lato

05100 VIIKIN MAATALOUSTIETEELLISET LAITOKSET

05138 Meteorologian laitos, säähavaintoasema
05139 Koepuimala
05140 Laboratorio ja pukusuoja
05141 Lämpökeskus
05142 Oljysäiliö
05143 4-perheen rivitalo
05144 Oppilasarakennus
05145 Laboratoriorakennus
05146 Maatalousmuseo
05147 Viemärivereden pumppaamo
05148 Kasvihuone
05149 Lämmönjakohuone
05150 Huoltorakennus
05151 A-rakennus
05152 B-rakennus
05153 C-rakennus
HY 05154 D-rakennus
05155 Koeasvihuoneet
05156 Kalliosuoja
05157 E-rakennus
05158 F-rakennus

HELSINGIN YLIOPISTOLLISEN KESKUSSAIRAALAN KLINIKAT
JA LÄÄKETIET.TDK:N MUUT TILAT

08001 Unioninkatu 33 Sisätaut.erillisosastot
08101 Unioninkatu 38 IV sisätaut.klinikka
08201 Snellmaninkatu 14 Iho- ja sukupuolitautien
klinikka
08202 - " - Sukup.tautien poliklinikan
piharakennus
08301 Lapinlahdentie Psykiatrian klinikka
08401 Kasarmikatu 11-13 Kirurgian sairaala, vanha
päärakennus
08402 - " - Lääketiet.hist.laitos ja
museo
08403 - " - Piharakennus
08501 Topeliuksenkatu 5 Töölön sairaala
08601 Haartmaninkatu 2 Naisten klinikka
08602 Haartmaninkatu 4 Meilahden sairaala, vas-
taanotto ja toimenpidesiipi
08603 - " - Potilassiipi
08604 - " - Laboratoriosiipi
08605 - " - Korva-, nenä-, kurkku- ja
silmätaut.klinikka
08606 - " - - " - luentosalit
08607 - " - Sätehoitoklinikka
08608 Stenbäckink. 11 Lasten klinikka
08701 Meilahdentie 2 Allergia-sairaala
08801 Lönnrotinkatu 37 LT museo, varastonäyttely
08901 Kauniainen, Endorinologian laitos
Asematie 13
09001 Auroran sairaala
09101 Laakson sairaala